

İDARİ YARGIDA “PARASAL SINIRLAR”IN KONU VE ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI SORUNU

*The Problem of Application of the “Monetary Limits”
in Terms of Subject and Time in Administrative Jurisdiction*

Serdar YILMAZ*

ÖZ

İdari yargı sistemimizde, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar ile “konusu paraya ilişkin olmayan” idari davalar, bazı açılardan farklı usul kurallarına tabi kılınmıştır. Bu bağlamda, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalarda; idare ve vergi mahkemelerinde açılan davanın “tek hâkim”le mi yoksa “kurul/heyet” hâlinde mi çözümleneceğinin belirlenmesi, ilk derece aşamasında “duruşma” yapılması zorunluluğu doğup doğmayacağına tespit edilmesi ile verilen nihai karara karşı “olağan kanun yolları”na başvuru hakkı tanınıp tanınmayacağına saptanması bakımından belirli “parasal sınırlar” a dayanan ayrıksı bir rejim öngörülmüştür.

Ancak “parasal sınırlar”ın hangi idari davalar bakımından, nasıl uygulanacağı hususunda müphemlik vardır. Keza, “parasal sınırlar”ın enflasyon karşısında değerini koruyabilmesi amacıyla her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak güncellenmesinin, derdest idari davaları etkileyip etkilemeyeceği hususunda da tereddüt yaşanmaktadır. Açıkçası, “parasal sınırlar”ın “konu” ve “zaman” bakımından uygulanmasında; başta “hukuki belirlilik” ve “öngörülebilirlik”, hatta, ayrıca “eşitlik” ilkeleri ile “mahkemeye erişim” ve “hükmün denetlenmesini talep etme” / “iki dereceli yargılanma” hakları bağlamında ortaya çıkan sorunlar, bu makalenin hareket noktasını oluşturmaktadır.

Makalenin Geliş Tarihi: 30.12.2023, **Makalenin Kabul Tarihi:** 05.02.2024.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı,
E-posta: serdar.yilmaz@law.ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5617-9690.

Bu minvalde, idari yargılama usulü sistemimizde öngörülen “parasal sınırlar”a ilişkin yasal düzenlemelerin sorgulanmaya muhtaç olduğuna dikkat çekilen çalışmanın amacı; anılan hukuki sorunun/sorunların, temelleri ortaya konularak, yargı kararları ekseninde etraflıca irdelenmesi ve meselenin hâlli için “hukuk devleti” ilkesine en uygun çözüm önerilerinin geliştirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: İdari Yargıda Parasal Sınırlar, Hükümün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı, Kanun Yolları, Duruşma, Tek Hâkim.

ABSTRACT

In the Turkish administrative jurisdiction system, a number of different procedural rules are prescribed for administrative cases whose “subject matter is related to money” as compared to administrative cases whose “subject matter is not related to money”. In this manner, certain “monetary amounts” have been taken as criteria in determining whether the case that is filed in the administrative and tax courts will be resolved by “a single judge” or by “a panel”, and in determining whether there will be an obligation to hold a “hearing” at the first instance stage and in determining whether the right to apply to “ordinary legal remedies” against the final decision will be granted.

However, there is uncertainty about how and in which administrative cases the “monetary limits” will be applied. Likewise, there is a hesitation as to whether updating the “monetary limits” by increasing them proportional to the “revaluation value” in order to maintain their value against inflation will affect the pending administrative cases.

The purpose of this study is to reveal the basis of the aforementioned legal problems, examine them in detail on the basis of judicial decisions, and propose the most appropriate solutions to the “rule of law” principle.

Keywords: Monetary Limits in Administrative Jurisdiction, Right to Request a Review of the Verdict, Legal Remedies, Hearing, Single Judge.

I. GİRİŞ**

Ülkemizde benimsenen idari yargı sisteminde, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar açısından, “konusu paraya ilişkin olmayan” idari davalardan farklı birtakım usul kuralları öngörülmüştür. Bu bağlamda, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalarda; idare ve vergi mahkemelerinde açılan davanın “tek hâkim”le mi yoksa “kurul/heyet” hâlinde mi çözümleneceğinin belirlenmesi¹ ve ilk derece aşamasında “duruşma” yapılması zorunluluğu doğup doğmayacağına tespit edilmesi² ile verilen nihai karara karşı “olağan kanun yolları”na başvuru hakkı tanınıp tanınmayacağına saptanması³ bakımından, belirli parasal tutarlar kıstas alınmıştır.

** İNCELEME PLANI:

I. GİRİŞ; II. İDARİ YARGIDA “PARASAL SINIRLAR”IN AMACI, İŞLEVİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ; III. İDARİ YARGIDA “PARASAL SINIRLAR”IN “KONU” BAKIMINDAN UYGULANMASI: *“Parasal Sınırlar”a Tabi İdari Davaların Kapsamının Belirlenmesi Meselesi*, **A.** “Parasal Sınırlar”a Tabi Olan İdari Dava Türlerinin ve “Parasal Sınırlar”ın Uygulanacağı Konuların Belirlenmesi, **B.** “Parasal Sınırlar”a Tabi Olan İdari Davalarda “Parasal Sınırlar”ın Uygulanmasına Esas Alınacak Parasal Değerin Belirlenmesi; **IV. İDARİ YARGIDA “PARASAL SINIRLAR”IN “ZAMAN” BAKIMINDAN UYGULANMASI:** *“Parasal Sınırlar”a İlişkin Yıllık Artışların Derdest İdari Davalara Etkisinin Belirlenmesi Meselesi*, **A.** “Tek Hâkim”le Çözümlenecek İdari Davaların Belirlenmesine İlişkin “Parasal Sınırlar”ın Zaman Bakımından Uygulanması, **B.** “Duruşma” Yapılması Zorunluluğunun Doğmasına İlişkin “Parasal Sınırlar”ın Zaman Bakımından Uygulanması, **C.** “Olağan Kanun Yolları”na Başvuru Hakkının Doğmasına İlişkin “Parasal Sınırlar”ın Zaman Bakımından Uygulanması; **V. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ**

- ¹ İdare ve vergi mahkemelerindeki davaların “tek hâkim”le çözümlenmesine ilişkin “parasal (üst) sınır”ın (“tek hâkim sınırı”nın) pozitif dayanağı için bkz. 06/01/1982 tarih ve 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun (RG: T.20/01/1982, S.17580) m.7.
- ² İdari yargıda ilk derece mahkemelerince, taraflardan birinin talebi üzerine “duruşma” yapılması zorunluluğunun doğmasına ilişkin “parasal (alt) sınır”ın (“duruşma sınırı”nın) pozitif dayanağı için bkz. 06/01/1982 tarih ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK) (RG: T.20/01/1982, S.17580) m.17/1.
- ³ İdari yargıda “istinaf” ve “temyiz” kanun yollarına başvurulabilmesine ilişkin “parasal (alt) sınırlar”ın (“istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı”nın) pozitif dayanakları için sırasıyla bkz. İYUK m.45/1 ve m.46/1-(b).

Böylece, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalarda, anılan üç husus (-kısaca- “*tek hâkim sınırı*”, “*duruşma sınırı*” ve “olağan kanun yolları sınırları” olarak “*istinaf sınırı*” ile “*temyiz sınırı*”) için, kanunda belirtilen “parasal sınırlar” esas alınmak suretiyle kurgulanan bir sistem inşa edilmiştir. Ayrıca, kanunda öngörülen “parasal sınırlar”ın, enflasyon karşısında değerini koruyabilmesi amacıyla, her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak güncellenmesi de hüküm altına alınmıştır.⁴ Dolayısıyla, kanunda öngörülen “parasal sınırlar”ın, esasen, her takvim yılında, önceki yıla göre artırılarak uygulanması söz konusudur.⁵

Ancak bu uygulamanın, -“*tek hâkim*”le çözümlenecek davaların belirlenmesindeki “*parasal sınır*”a ilişkin düzenleme hariç olmak üzere⁶ derdest idari davaları da kapsayıp kapsamayacağına ilişkin açık bir yasal düzenleme mevcut değildir. Nitekim kanunda belirtilen “parasal sınırlar”ın her yıl “yeniden değerlendirme” oranı doğrultusunda artırılarak güncellenmesi bağlamındaki uygulamada; dava konusu “idari işlem”in tesis edildiği veya “idari eylem”in yapıldığı tarihin mi, “idari başvuru”nun gerçekleştirildiği tarihin mi, “dava”nın açıldığı tarihin mi, (“duruşma” müessesesi bakımından ayrıca, “duruşma talebi”nde bulunulduğu tarihin mi, “duruşma yapılmasına karar verildiği” tarihin mi ya da “duruşmanın gerçekleştirildiği” tarihin mi), yoksa bidayet mahkemesince veya istinaf merciince “karar”ın verildiği yahut

⁴ İdari yargıda çeşitli hususlar (bkz. *supra.*, dn.1-3) bakımından öngörülen “parasal sınırlar”ın her takvim yılında “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak uygulanmasının pozitif dayanakları için bkz. 2576 sayılı Kanun ek m.1 ve İYUK ek m.1.

⁵ Her ne kadar ilgili yasal düzenlemelerde (bkz. *supra.*, dn.4), öngörülen “parasal sınırlar”ın, her takvim yılı başında, önceki yıla göre “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak uygulanacağı ifade edilmiş olsa da; bu hususta yapılan hesaplama neticesinde “1.000 Türk Lirası”nı aşmayan kısımların dikkate alınmayacağı da ilaveten belirtildiğinden, özellikle enflasyon oranının görece düşük olduğu dönemlerde, bazı “parasal sınırlar”ın birkaç yıl boyunca aynı kalmasına olanak bulunduğu da anlaşılmaktadır. Nitekim, “*istinaf sınırı*” bağlamında bu durumun somut örneği geçmişte yaşanmıştır. Bkz. *infra.*, dn.22. Öte taraftan, “parasal sınırlar”ın her takvim yılında “yeniden değerlendirme” oranında “*artırılması*” suretiyle uygulanacağı yolundaki yasal düzenlemelerde kullanılan ifade biçimi, “*negatif enflasyon*” (“*deflasyon*”) olasılığının göz ardı edildiği intibayı uyandırmaktadır. “Enflasyon” teriminin tanımı ve türleri için bkz. Vasili Erokhin, Gao Tianming ve Jean Vasile Andrei, *Contemporary Macroeconomics* (Singapore: Springer, 2023), s.296-303.

⁶ Bkz. 2576 sayılı Kanun m.7 ve ek m.1/2.

istinaf veya temyiz “kanun yoluna müracaat”ın yapıldığı tarihin mi dikkate alınacağına ilişkin bir hükme rastlanmamaktadır.

Bu durum ise, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar için; özellikle “duruşma yapılması” ve “olağan kanun yollarına başvurulması” açısından kanunda öngörülen “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* hususunda ciddi bir tereddüde yol açmaktadır. İdari davanın açıldığı tarih ile ilk derece mahkemesince ve istinaf merciince karara bağlandığı süreç içerisinde, -her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılan- “parasal sınırlar”ın güncel miktarının değişiklik arz edebilmesinin⁷; başta “hukuki belirlilik” ve “öngörülebilirlik”⁸, hatta, ayrıca “eşitlik”⁹ ilkeleri ile “mahkemeye erişim” ve “hükmün denetlenmesini talep etme” / “iki dereceli yargılanma”¹⁰ hakları bağlamında pek çok hukuki soruna müncer olduğu görülmektedir.

Bu noktada, bir “ön sorun” olarak, “parasal sınırlar”a tabi idari davaların kapsamının belirlenmesi gerekliliğiyle karşılaşılmaktadır. Bunun için ise, “parasal sınırlar”ın uygulanacağı idari dava türleri ve konuların açıklığa kavuşturulmasının ardından, bu tür davalarda “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesi icap etmektedir. Ne var ki, “parasal sınırlar”ın hangi idari davalar bakımından uygulanacağını belirtmek üzere, mevzuatta, içtihatla ve öğretide farklı şekillerde ifade edilen, bu çalışmada ise “*konusu paraya ilişkin olan*” idari davalar şeklinde terimleştirilen davalardan kastın ne olduğu, aslında son derece tartışmalıdır.

⁷ Bu değişkenliğin, özellikle yüksek enflasyonist dönemlerde çok daha belirgin olduğu kaydedilmelidir. Nitekim ülkemizde bilhassa son birkaç yıldaki yüksek enflasyon oranlarının, inceleme konusu “parasal sınırlar” a yansımaları dikkat çekicidir. “Parasal sınırlar”ın son yedi yıldaki (2017 ila 2023 yılları arasındaki) değişim çizgisi için bkz. *infra.*, dn.17, dn.19, dn.22 ve dn.23.

⁸ Genel olarak “hukuki belirlilik” ve “öngörülebilirlik” konusunda bkz. Selda Çağlar, “Hukuk Devleti Açısından Hukuki Belirlilik - Hukuk Güvenliği İlişkisi”, içinde *Kamu Hukukçuları Platformu 4. Toplantısı (Hukuk Güvenliği)*, 8-9 Kasım 2013 (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2015), s.25-139.

⁹ Genel olarak “eşitlik ilkesi” konusunda bkz. Merih Öden, *Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2003).

¹⁰ Genel olarak “hükmün denetlenmesini talep etme hakkı” / “iki dereceli yargılanma hakkı” konusunda bkz. F. Ebru Gündüz ve Hakan Gündüz, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hükmün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.13, S.49, 2022, s.1-27.

Bilhassa, “konusu paraya ilişkin olan”, dolayısıyla “parasal sınırlar”ın tatbik sahasına giren “iptal davaları” açısından; dava konusu idari işlemin konu unsurunun -doğrudan- “para” olması şartının mı aranacağı, yoksa idari işlemin konusunun “parayla ölçülebilmesi”nin de yeterli mi sayılacağı hususunda net bir ölçüte ulaşamadığı gözlemlenmektedir. Diğer yandan, “parasal sınırlar”a tabi olduğu kabul edilen bu neviden davalarda, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas değer belirlenmesinde de tereddüt doğuran ihtimaller mevcuttur. Hâl böyle olunca, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar için Kanun’da öngörülen “parasal sınırlar”ın *konu bakımından uygulanmasına* dair temel bir duraksama yaşanmaktadır.

Son tahlilde “adil yargılanma hakkı”¹¹ ile doğrudan ilişkili olan “parasal sınırlar”ın, hangi idari davalar bakımından, nasıl uygulanacağı hususunda hâsıl olan müphemlik, yukarıda işaret edildiği üzere, birçok hukuki sorunu beraberinde getirmektedir. İşte bu makalenin konusunu da, çözüm bekleyen mezkûr hukuki sorun alanı oluşturmaktadır. Bu minvalde, çalışmanın amacı; anılan hukuki sorunun/sorunların, temelleri ortaya konularak, yargı kararları ekseninde etraflıca irdelenmesi ve meselenin hâlli için çözüm önerileri geliştirilmesidir.

Bu bağlamda, idari yargıda “parasal sınırlar”ın “konu” ve “zaman” bakımından uygulanmasından doğan sorunlara odaklanılan çalışmada; öncelikle, anılan uygulamaya ilişkin kuralların yorumuna da ışık tutacak şekilde, “parasal sınırlar”ın amacı, işlevi ve hukuki niteliğini ortaya koymak maksadıyla, idari yargılama usulündeki “parasal sınırlar”a ilişkin kanuni düzenlemeler¹² aktarılmakta ve medeni yargılama usulündeki “parasal sınırlar”a ilişkin başlıca kanuni düzenlemeler¹³ ile karşılaştırma yapılarak temel tartışma konusu billurlaştırılmakta (II); ardından ise, “zaman”

¹¹ Bkz. 07/11/1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (RG: T.09/11/1982, S.17863-Mükerrer) m.36 [*Bu Anayasa; Kurucu Meclis tarafından 18/10/1982’de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20/10/1982 tarih ve 17844 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmış; 07/11/1982’de halkoylamasına sunulduktan sonra, 09/11/1982 tarih ve 17863-Mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yeniden yayımlanmıştır.*]; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.6 [*Bu Sözleşme, 10/03/1954 tarih ve 6366 sayılı “İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Kanun” ile onaylanmıştır (RG: T.19/03/1954, S.8662).*].

¹² Bkz. 2576 sayılı Kanun m.7 ve ek m.1; İYUK m.17/1, m.45/1, m.46/1-(b) ve ek m.1.

¹³ Bkz. 12/01/2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) (RG: T.04/02/2011, S.27836) m.341, m.362, m.369 ve ek m.1.

bakımından uygulama sorununa geçilebilmesi için âdeta bir “ön sorun” teşkil eden “konu” bakımından uygulama hususu ele alınmaktadır. Bu minvalde, ilkin, “*hangi idari davalar, hangi hususlarda ‘parasal sınırlar’a tabi olacaktır?’*”; ardından da, “*‘parasal sınırlar’a tabi idari davalara, hangi tarihteki ‘parasal sınırlar’ uygulanacaktır?’*” şeklindeki iki temel soruya yanıt aranan çalışmada; önce kapsam belirlenip, “konu” bakımından uygulama meselesi ortaya konulduktan sonra (III), “zaman” bakımından uygulama meselesi üzerinde durulmaktadır (IV).

“Parasal sınırlar”ın “konu” bakımından uygulanması şeklinde ifade edilen ve kuralın kapsamının belirlenmesine yönelik olan “ön sorun” bağlamında; evvela, “parasal sınırlar’a tabi kılınan idari dava türleri ve “parasal sınırlar”ın uygulanacağı konuların açıklığa kavuşturulmasını (III-A) takiben, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesindeki ölçütsüzlüğe değinilmekte ve idari yargı kararları ekseninde “ölçüt arayışı”na girilmekte (III-B); son tahlilde, meselenin hâlli için “hak temelli” bir yaklaşımdan hareket edilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Akabinde, “parasal sınırlar”ın “zaman” bakımından uygulanması olarak ifadelendirilen ana mesele; “tek hâkim sınırı” (IV-A), “duruşma sınırı” (IV-B) ve “istinaf sınırı” ile “temyiz sınırı” (IV-C) açısından ayrı ayrı, etraflıca analiz edilmekte; bu bağlamda, konuyla ilgili yargısal yaklaşım eleştirel bir gözle ortaya konulmakta ve Anayasa Mahkemesi’nin -idari yargıda “istinaf”¹⁴ ve “temyiz”¹⁵ kanun yollarına ilişkin “parasal sınır” öngören yasal düzenlemeler hakkında vermiş olduğu- çok yakın tarihli iki mühim iptal kararının anlamı ile olası etki ve sonuçlarından hareketle, sorunun çözümü için birtakım öneriler geliştirilmekte; neticede, davanın açıldığı tarihteki “parasal sınırlar”ın esas alınacağı uygulamanın, hukuken en isabetli yöntem olacağına kanaat getirilmektedir.

¹⁴ İYUK m.45/1-ikinci (son) cümle ve ek m.1 hakkındaki iptal kararı için bkz. AYM: E.2023/81, K.2023/184, T.26/10/2023 (RG: T.21/12/2023, S.32406).

¹⁵ İYUK m.46/1-(b) hakkındaki iptal kararı için bkz. AYM: E.2023/36, K.2023/142, T.26/07/2023 (RG: T.13/10/2023, S.32338).

II. İDARİ YARGIDA “PARASAL SINIRLAR”IN AMACI, İŞLEVİ VE HUKUKİ NİTELİĞİ

İdari yargı sistemimizde, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar ile “konusu paraya ilişkin olmayan” idari davalar, bazı yargılama usulü kuralları açısından ayrıştırılmıştır. Bu anlamda olmak üzere, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar için, bazı hususlarda “parasal sınırlar” kıstas alınmıştır. Başka bir deyişle, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar, kanunda öngörülen ve her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılan “parasal sınırlar”a tabi kılınmıştır. Böylece, “konusu paraya ilişkin” olup da ilgili “parasal sınır”ın altında kalan idari davalarda; bazı yargılama usulü müesseselerinin uygulanması bakımından farklı bir rejim ihdas edilmiş ve birtakım yargılama usulü müesseselerinin uygulanma olanağı kaldırılmıştır.

Bu bağlamda, “parasal sınırlar”a tabi kılınan idari davalara ilişkin yargılama usulündeki farklılık, üç kategoride toplanabilir. Nitekim, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalarda; idare ve vergi mahkemelerinde açılan davanın “tek hâkim”le mi yoksa “kurul/heyet” hâlinde mi çözümleneceğinin belirlenmesi, ilk derece aşamasında “duruşma” yapılması zorunluluğu doğup doğmayacağına tespit edilmesi ile verilen nihai karara karşı “olağan kanun yolları”na başvuru hakkı tanınıp tanınmayacağına saptanması bakımından belirli “parasal sınırlar”a dayanan ayrıksı bir rejim öngörülmüştür. Bu ayrıksı rejimin daha iyi anlaşılabilmesi için; idari yargılama usulündeki “parasal sınırlar”a ilişkin kanun hükümlerine -anılan üç kategori (“tek hâkim sınırı”, “duruşma sınırı” ve “istinaf sınırı” ile “temyiz sınırı”) yönünden ayrı ayrı- yakından bakılması ve medeni yargılama usulündeki “parasal sınırlar”a ilişkin kanuni düzenlemelerle genel bir mukayese yapılmasında fayda olacaktır.

Öncelikle belirtmek ki; 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun’un¹⁶ “tek hâkimle çözümlenecek davalar” kenar başlığını taşıyan 7. maddesinde; uyuşmazlık miktarı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan, “konusu belli parayı içeren idari işlemlere karşı açılan iptal davaları” ve “tam yargı davaları”nın idare mahkemesi hâkimlerinden biri tarafından (f.1), “vergi uyuşmazlıkları”ndan kaynaklanan ve toplam değeri 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan davaların (“vergi davaları”nın) ise vergi mahkemesi hâkimlerinden

¹⁶ Bkz. *supra.*, dn.1.

biri tarafından (f.2) çözümleneceği düzenlenmiştir.¹⁷ Adı geçen Kanun’un ek 1. maddesinde ise; “tek hâkimle çözümlenecek davalar”a ilişkin mezkûr “parasal sınır”ın, her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak uygulanacağı hüküm altına alındıktan sonra; her takvim yılı başından geçerli olmak üzere uygulanan bu “parasal sınır”ın artışının, artışın yürürlüğe girdiği tarihten önce idare ve vergi mahkemelerince nihai olarak karara bağlanmış davalar ile Danıştay’ın bozma kararı üzerine mahkemece yeniden bakılan davalarda tatbik edilmeyeceği belirtilmiştir.

Diğer yandan, ilk derece aşamasında “duruşma” yapılmasının zorunlu olup olmadığına yönelik “parasal sınır” ise, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun¹⁸ (İYUK) 17. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinde açılan “iptal davaları” ve 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “tam yargı davaları” ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “vergi davaları”nda, taraflardan birinin isteği üzerine “duruşma” yapılması öngörülmüştür.¹⁹ Böylece, konusunun “para” veya “parayla ölçülebilir” olup olmamasından bağımsız olarak, “iptal davaları”nda, talep üzerine, ilk derece mahkemesince “duruşma” yapılması zorunluluğu getirilmiş; “konusu paraya ilişkin olan” “tam yargı davaları” ve “vergi davaları”nda ise, bu zorunluluk, mezkûr “parasal sınır”a bağlanmıştır. Açıkçası, ilk derece mahkemelerinin, konusu 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “tam yargı davaları” ve “vergi davaları”nda, taraflardan birinin talebi üzerine,

¹⁷ 2576 sayılı Kanun’un ek m.1 hükmü doğrultusunda, anılan miktar, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 2023 yılı için tespit edilen “yeniden değerlendirme oranı”na göre hesaplanmak suretiyle, “171.000 Türk Lirası” olarak belirlenmiştir. [Kısaca “tek hâkim sınırı” olarak da adlandırılan söz konusu miktar; 2022 yılı için “77.000 Türk Lirası”, 2021 yılı için “57.000 Türk Lirası”, 2020 yılı için “53.000 Türk Lirası”, 2019 yılı için “44.000 Türk Lirası”, 2018 yılı için “36.000 Türk Lirası” ve 2017 yılı için ise “32.000 Türk Lirası” olarak belirlenmişti.]

¹⁸ Bkz. *supra.*, dn.2.

¹⁹ İYUK’un ek m.1 hükmü doğrultusunda, anılan miktar, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 2023 yılı için tespit edilen “yeniden değerlendirme oranı”na göre hesaplanmak suretiyle, “171.000 Türk Lirası” olarak belirlenmiştir. [Kısaca “duruşma sınırı” olarak da adlandırılan söz konusu miktar; 2022 yılı için “77.000 Türk Lirası”, 2021 yılı için “57.000 Türk Lirası”, 2020 yılı için “53.000 Türk Lirası”, 2019 yılı için “44.000 Türk Lirası”, 2018 yılı için “36.000 Türk Lirası” ve 2017 yılı için ise “32.000 Türk Lirası” olarak belirlenmişti.]

“duruşma” yapması zorunlu kılınmıştır. İYUK’un ek 1. maddesinde ise; “*Bu Kanunda öngörülen parasal sınırlar; her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, önceki yılda uygulanan parasal sınırların, o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanununun²⁰ mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca Maliye Bakanlığınca²¹ (Hazine ve Maliye Bakanlığınca) her yıl tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle uygulanır. Bu şekilde belirlenen sınırların bin Türk Lirasını aşmayan kısımları dikkate alınmaz.*” denilmiştir.

Nihayet, “olağan kanun yolları”na başvuru imkânı bulunup bulunmadığına yönelik “parasal sınırlar”a da İYUK’ta yer verilmiştir. Gerçekten, İYUK’un, “istinaf” kanun yoluna ilişkin 45. maddesinin birinci fıkrasında; konusu 5.000 Türk Lirasını²² (2023 yılı için 20.000 Türk Lirasını) geçmeyen “vergi davaları”, “tam yargı davaları” ve “idari işlemlere karşı açılan iptal davaları” hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen nihai kararların “kesin” olduğu ve bunlara karşı “istinaf” yoluna başvurulamayacağı hüküm altına alınmak suretiyle, konusu mezkûr “parasal sınır”ı geçmeyen idari davalar için “istinaf” kanun yolu kapatılmıştır. İYUK’un, “temyiz”i kabil nihai kararların sınırlı (tahdidî) biçimde sayıldığı 46. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde ise; konusu 100.000 Türk Lirasını²³ (2023 yılı için 581.000 Türk Lirasını) aşan “vergi davaları”, “tam

²⁰ Bkz. 04/01/1961 tarih ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (RG: T.10/01/1961, S.10705).

²¹ Adı geçen Bakanlık, idari teşkilatımızın güncel durumunda, “Hazine ve Maliye Bakanlığı” olarak anlaşılmalıdır. Bkz. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (RG: T.10/07/2018, S.30474) m.217 vd.

²² İYUK’un ek m.1 hükmü doğrultusunda, anılan miktar, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 2023 yılı için tespit edilen “yeniden değerlendirme oranı”na göre hesaplanmak suretiyle, “20.000 Türk Lirası” olarak belirlenmiştir. [Kısaca “istinaf sınırı” olarak da adlandırılan söz konusu miktar; 2022 yılı için “9.000 Türk Lirası”, 2021 yılı için “7.000 Türk Lirası”, 2020 yılı için “7.000 Türk Lirası”, 2019 yılı için “6.000 Türk Lirası”, 2018 yılı için “5.000 Türk Lirası” ve 2017 yılı için ise yine “5.000 Türk Lirası” olarak belirlenmişti.]

²³ İYUK’un ek m.1 hükmü doğrultusunda, anılan miktar, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 2023 yılı için tespit edilen “yeniden değerlendirme oranı”na göre hesaplanmak suretiyle, “581.000 Türk Lirası” olarak belirlenmiştir. [Kısaca “temyiz sınırı” olarak da adlandırılan söz konusu miktar; 2022 yılı için “261.000 Türk Lirası”, 2021 yılı için “192.000 Türk Lirası”, 2020 yılı için “176.000 Türk Lirası”, 2019 yılı için “144.000 Türk Lirası”, 2018 yılı için “117.000 Türk Lirası” ve 2017 yılı için ise “103.000 Türk Lirası” olarak belirlenmişti.]

yargı davaları” ve “idari işlemler hakkında açılan davalar”da bölge idare mahkemelerince verilen nihai kararlara karşı “temyiz” yoluna başvurulabileceği öngörülme suretiyle, konusu mezkûr “parasal sınır”ın altında kalan idari davalar için “temyiz” kanun yolu kapatılmıştır.²⁴ Ayrıca, “olağan kanun yolları”na tabilik bakımından zikredilen “parasal sınırlar”ın, İYUK’un -yukarıdaki paragrafta aynen aktarılan- ek 1. maddesi uyarınca her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak uygulanması öngörülmüştür.

Görüldüğü üzere, 2576 sayılı Kanun’da öngörülen “tek hâkim sınırı” ile 2577 sayılı Kanun’da öngörülen “duruşma sınırı”, “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı”, genel olarak, kanun koyucunun “tutar” açısından “önemsiz” saydığı idari uyuşmazlıklara ilişkin yargılama sürecinin daha hızlı biçimde sonuçlandırılmasını sağlama amacına matuftur. Bu genel amacın yanı sıra, “istinaf” ve “temyiz” kanun yolları için öngörülen “parasal sınırlar” vasıtasıyla, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay’ın iş yükünün azaltılması ile Danıştay’ın “içtihat mercii” rolünün güçlendirilmesi amacı da güdülmektedir.²⁵ Aslında “içtihat birliği”ni sarsma potansiyelini²⁶

²⁴ Bu noktada vurgulanmalıdır ki, İYUK m.46/1’de sayılan hususlar birbirinden bağımsız olduğundan; temyiz kanun yoluna başvuru bakımından “parasal sınır” öngören (b) bendindeki kurala göre değerlendirme yapılabilmesi için, söz konusu uyuşmazlığın diğer bentlerin kapsamına girmemesi gerekir. Bkz. Bige Açımız, *İdari Yargılama Hukukunda Olağan Kanun Yollarına Başvurunun Sınırlanması* (Ankara: Adalet Yayınları, 2023), s.45; Sinan Seçkin, “İdari Yargıda Kanun Yollarında Parasal Sınırın Uygulanması Bakımından İdari İşlemin Konusu”, *Medeni Usul ve İcra - İflas Hukuku Dergisi*, C.19, S.55, 2023/2, 2023, s.345. Dolayısıyla, “konusu paraya ilişkin olan” bir idari dava söz konusu olsa dahi, İYUK m.46/1’in diğer bentlerinde [(b) bendi dışındaki on üç bentte] açıkça belirtilen hâllerden biri de mevcutsa, (b) bendi kapsamında ayrıca bir değerlendirme yapılmadığı; yani “parasal sınır”ın aşılmış olmadığına bakılmaksızın “temyiz” yolunun açık olduğu sonucuna varıldığı söylenebilir. Bkz. D.8.D: E.2019/7458, K.2022/4242, T.17/06/2022 (DKA); D.8.D: E.2021/927, K.2021/909, T.16/02/2021 (DKA); D.8.D: E.2020/4791, K.2020/4978, T.06/11/2022 (DKA).

²⁵ Yeni kanun yolları sistemini getiren 18/06/2014 tarih ve 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un (RG: T.28/06/2014, S.29044) “genel gerekçe”sine göre; “2577 sayılı Kanunun 46 ncı maddesinde yapılan değişiklikte, istinaf mahkemelerince karara bağlanacak konulardan hangisinin temyiz yolu ile Danıştay’a gideceği belirlenmekte olup, bu maddede tahdidî olarak sayılan bu konular dışındaki davaların bölge idare mahkemelerinde istinaf incelemesi neticesinde kesinleşmesi öngörülmektedir. Böylece Danıştay’ın temyizen karara bağladığı iş yükünün yaklaşık yüzde seksen oranında azaltılarak Danıştay’ın içtihat mahkemesi rolünün güçlendirilmesi

bünyesinde barındıran mezkûr amaç ve hedeflerin, “hâkimin küçük/önemsiz işlerle uğraşmaması” gereğini ifade eden -Latincesiyle- “*de minimis non curat praetor*”²⁷ prensibinin²⁸ bir yansıması olduğu söylenebilir.

-
- amaçlanmaktadır.”* Bkz. <www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0918.pdf> (S.E.T.22/12/2023); <www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss592.pdf> (S.E.T.22/12/2023). Aktarılan gerekçede, genel olarak, Danıştay’ın iş yükünün azaltılması suretiyle “içtihat mercii” işlevinin güçlendirilmesi hedefi üzerinde durulmuştur. Ancak, diğer yandan, “istinaf” kanun yolu için “parasal sınır” koşulu öngörülmesinin, “istinaf mercii”ne dönüştürülen bölge idare mahkemelerinin, yeni kanun yolları sistemindeki iş yükünün azaltılmasına hizmet edeceği de açıktır.
- ²⁶ Adalet Bakanlığı öngörülerine göre, kararların yaklaşık %80’i istinafta kesinleşeceğine ve Danıştay’a gitmeyeceğine göre, Danıştay’ın nasıl “içtihat mahkemesi” rolüne kavuşabileceği ve “içtihat birliği”ni sağlama fonksiyonunu yerine getirebileceği, doktrinde sorgulanmaktadır. Bkz. Oğuz Sancakdar, “İdari Yargı İstinaf Sistemindeki Olası Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, içinde *Danıştay ve İdari Yargı günü 148. Yıl Sempozyumu*, 10 Mayıs 2016 (Ankara: Danıştay Yayınları, 2016), s.72; Ali Akyıldız, “İstinafa İlkesel Bakmak”, içinde *Danıştay ve İdari Yargı günü 147. Yıl Sempozyumu*, 12 Mayıs 2015 (Ankara: Danıştay Yayınları, 2015), s.18. “Olağan kanun yolları”na ilişkin yeni sistemin, “içtihat birliği”nin sağlanmasını zora soktuğu yolundaki genel tespit ve eleştiriler için bkz. Züleyha Keskin, “İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.126, 2016, s.259-260; Sevda Yılmaz, “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargı Usulü Değişiklikleri”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.7, S.28, 2016, s.437. Aslında, “içtihat birliği”ni sağlama amacının, “değer” veya “miktar”ı ne olursa olsun, bütün nihai kararların denetlenmesi yoluyla gerçekleştirilebileceğine ilişkin genel değerlendirme için bkz. Sema Taşpınar Ayvaz, “İstinaftan Sonraki Temyiz İncelemesi ve Sonuçları”, içinde *Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı - VI (Medeni Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Arbuluculuk Kanun Tasarısı)*, 19-20 Ekim 2007 (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008), s.163.
- ²⁷ Karşılaştırmalı hukukta, “*de minimis non curat lex*” biçiminde de kullanılan ve çoğunlukla “*de minimis*” şeklinde kısaca ifade edilen ilke için bkz. Bryan A. Garner <Ed.>, *Black’s Law Dictionary*, 9. Edition (United States of America: Thomson Reuters, 2009), s.496.
- ²⁸ Anayasa Mahkemesi; “bireysel başvuru” kararlarında Latince ifadesiyle kullandığı bu ilkenin temelinde yatan düşüncelerden birinin, mahkemelerin asıl işlevlerine odaklanmalarını sağlamak ve buna engel teşkil edecek olan önem derecesi düşük davaların ve başvuruların iş yükü oluşturmalarını önlemek olduğunu belirtmekte ve karşılaştırmalı hukukta mahkemelerin, farklı hukuk alanlarında ortaya çıkan uyuşmazlıklar yönünden söz konusu ilkeyi öteden beri uyguladığına işaret etmektedir. Bkz. AYM: “*K.V. Başvurusu*” <GK>, B.N.2014/2293, T.01/12/2016 (RG: T.06/04/2017, S.30030). İlaveten, medeni usul hukuku literatüründe, kanun

Bununla birlikte, her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak güncellenen “parasal sınırlar”ın, bu makalenin kaleme alındığı 2023 yılı itibarıyla ulaştığı tutarların yüksekliği²⁹ karşısında; “konusu paraya ilişkin” olup da anılan “parasal sınırlar”ı aşmayan idari davaların “önemsiz” addedilmesi, hukuken tartışmaya açık görünmektedir. Zira söz konusu “parasal sınırlar”ın, Anayasa Mahkemesi’nin uyguladığı, “*adalet duygusunu rencide edecek*” ölçüde olmama kriterini³⁰ karşılayabileceği kuşkuludur. Bu noktada, özellikle de “istinaf” ve “temyiz” kanun yollarına tabi olma bakımından “parasal sınırlar” öngörmek suretiyle yaratılan “değere bağlı kanun yolu” sisteminin³¹, “adil yargılanma hakkı” yönünden³² sorgulanmaya muhtaç olduğu vurgulanmalıdır.

yollarına başvuru için öngörülen “parasal sınırlar”ın, anılan ilke ile irtibatlandırılarak incelendiğine rastlanmaktadır. Bkz. Selçuk Öztek, *Türk Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf ve Temyiz* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), s.99-100.

²⁹ İdari yargıdaki “parasal sınırlar”ın 2023 yılı itibarıyla güncel tutarları şöyledir: “Tek hâkim sınırı”, 171.000 Türk Lirası; “duruşma sınırı”, 171.000 Türk Lirası; “istinaf sınırı”, 20.000 Türk Lirası ve “temyiz sınırı”, 581.000 Türk Lirası. Çalışanların önemli bir kısmının “asgari ücret”le çalıştığı ülkemizde; aylık net “asgari ücret”in, 2023 yılının ilk yarısında 8.506 Türk Lirası, ikinci yarısında ise 11.402 Türk Lirası olması karşısında, söz konusu “parasal sınırlar”ın ne denli yüksek bir tutara tekabül ettiği rahatlıkla görülebilmektedir. 2023 yılının ilk altı aylık kısmındaki asgari ücret için bkz. <www.turmob.org.tr/mevzuat/pratikBilgiler/9f847051-8284-4062-b56a-0cb3db071e11/asgari-ucret-2023> (S.E.T.22/12/2023); ikinci altı aylık kısmındaki asgari ücret için bkz. <www.turmob.org.tr/ekutuphane/download/6cbf9e09-0398-4e4c-b99b-ae1fa68f4866#:~:text=01%2F07%2F2023%20tarihinden%20itibaren,32.%2DTL%20olarak%20a%C3%A7%C4%B1klam%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.> (S.E.T.22/12/2023). Ekleme gerekir ki; bu durum, “ölçülülük” ilkesi yönünden yapılacak değerlendirme için önem taşımaktadır.

³⁰ Anayasa Mahkemesi’nin çeşitli kararlarında yer verdiği söz konusu kriterle, davalar arasında “önem” yönünden derecelenme/kademelenme yarattığı söylenebilir. Bkz. AYM: E.2006/65, K.2009/114, T.23/07/2009 (RG: T.07/10/2009, S.27369); AYM: “*Abdurrahman Şanda Başvurusu*”, B.N.2014/3907, T.07/12/2016 (AYM-KBB); AYM: “*Ayşe Türk ve Diğerleri Başvurusu*”, B.N. 2018/1906, T.21/04/2021 (AYM-KBB).

³¹ Kanun yoluna başvuru imkânı tanınıp tanınmayacağıının, “parasal sınırlar” öngörülmek suretiyle, dava konusu uyuşmazlığın değerine göre belirlendiği düzen, “*değere bağlı kanun yolu sistemi*” olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Tolga Akkaya, *Medeni Usul Hukukunda İstinaf* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2009), s.115.

³² “Kanun yolları”na başvuru koşulu olarak getirilen “parasal sınırlar”ın yüksekliğinin (bkz. *supra.*, dn.29), “sosyal devlet” ilkesiyle de bağdaşmayacağı iddia edilebilir.

Hemen belirtmek gerekir ki, hukuk yargısında da, bazı hususlar için “parasal sınırlar” öngörülmüş ve “değere bağlı kanun yolu” sistemi³³ benimsenmiş olmakla birlikte; hukuk yargısındaki “parasal sınırlar”a ilişkin düzenlemelerin içeriği ve “parasal sınırlar”ın tutarları yönünden, idari yargıdaki farklılık arz eden bir tablo ile karşılaşılmaktadır.³⁴ Dolayısıyla, idari yargılama usulü müesseseleri ile mukayese açısından, medeni yargılama usulünde “istinaf”, “temyiz” ve temyizde “duruşma” hususlarına ilişkin olarak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda³⁵ (HMK) yer alan düzenlemelere de yakından bakılmalıdır.

Bir defa, HMK’nın 341. maddesinin ikinci fıkrasında, “istinaf” kanun yoluna başvuru için “parasal sınır” öngörülürken; miktar veya değeri 3.000 Türk Lirasını³⁶ (2023 yılı için 17.830 Türk Lirasını) geçmeyen “malvarlığı davaları”na³⁷ ilişkin olarak ilk derece mahkemelerince verilen nihai

Bkz. Ekin Sevinç, “İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yoluna Başvuru Hakkının Anayasal Güvenceye Sahip Olması Bakımından Ele Alınması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.24, S.3, 2020, s.437. Öte yandan, genel olarak “temyiz” kanun yolunun “ekonomik önem” kistasına göre düzenlenmiş olması da eleştiriye açıktır. Bkz. AKYILDIZ, s.30. Gerçekten, idari yargının bir “hukuki uyumsuzluğu çözme” dışında, bireyleri “kamu gücü karşısında koruma” ve “idarenin hukuka uygunluğunu denetleme” işlevinin de mevcudiyeti göz önüne alındığında; “temyiz” incelemesine değer olmanın, “parasal sınırlar” doğrultusunda belirlenmesi eleştirilmelidir. Zira bu yöntem neticesinde, “temyiz sınırı”nı aşan bir “parasal” karşılığı olmamakla birlikte, temel hak ve hürriyetler ile ilgili bulunan birçok konu, “üç dereceli” bir yargısal denetimden yoksun kalmış olmaktadır. Bkz. Zeynep Nihal Aydınoglu, “İstinaf Kanun Yolunun İdari Yargılama Usulüne Başlıca Etkileri”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.9, S.34, 2018, s.402.

³³ Bkz. Öztekin, s.99 vd.

³⁴ Yeri gelmişken, ceza yargısında da, “adli para cezası” bakımından parasal tutar içeren bir “istinaf sınırı” öngörüldüğüne değinmeden geçilmemelidir. Gerçekten, 04/12/2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (RG: T.17/12/2004, S.25673) “istinaf” kenar başlıklı 272. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendi uyarınca; hapis cezasından çevrilen adli para cezaları hariç olmak üzere, sonuç olarak belirlenen 3.000 Türk Lirası dâhil “adli para cezası”na mahkûmiyet hükümlerine karşı “istinaf” yoluna başvurulamamaktadır.

³⁵ Bkz. *supra.*, dn.13.

³⁶ HMK’nın ek m.1/1 hükmü doğrultusunda, anılan miktar, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 2023 yılı için tespit edilen “yeniden değerlendirme oranı”na göre hesaplanmak suretiyle, “17.830 Türk Lirası” olarak belirlenmiştir.

³⁷ “Malvarlığı davaları” terimi, taşınır ve taşınmaz mal davaları ile her türlü alacak davalarını kapsamaktadır. Bkz. Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar

kararların “kesin” olduğu³⁸ belirtildikten sonra, “manevi tazminat davaları”nda ilk derece mahkemelerince verilen nihai kararlara karşı, miktar veya değere bakılmaksızın “istinaf” yoluna başvurulabileceği hüküm altına alınmıştır.³⁹ İlâveten, aynı maddenin izleyen iki fıkrasında; alacağın bir

Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 9. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s.647.

³⁸ Anayasa Mahkemesi, HMK m.341/2'nin, “Miktar veya değeri üç bin Türk Lirasını geçmeyen malvarlığı davalarına ilişkin kararlar kesindir.” şeklindeki birinci cümlesini, “kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin davalar” yönünden iptal etmiştir. Kuralda kamulaştırma bedelinin tespiti davalarına ilişkin kararların “kesinlik sınırı”nın hesaplanmasında hangi ölçütün esas alınacağını herhangi bir tereddüde yer vermeyecek şekilde açık ve net olarak belirlenmediğini ifade eden Anayasa Mahkemesi; “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”na “sınırlama” getiren kuralın, “kanunilik” şartını taşımadığı sonucuna varmış ve “(k)uralın kamulaştırma bedelinin tespiti davalarına ilişkin olarak verilen kararların kesinlik sınırının hesaplanmasında hangi ölçütün esas alınacağına dair belirsizliği uygulamada, yorum ve değerlendirme farklılıklarına dayalı olarak bireyin taşınmazının gerçek değerinden yoksun kalmasına yol açabilecek niteliktedir.” dedikten sonra, kuralın Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırı olduğunu belirtmiş ve neticede, kuralın, “kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin davalar” yönünden iptaline karar vermiştir. Bkz. AYM: E.2021/34, K.2022/21, T.24/02/2022 (RG: T.15/04/2022, S.31810). Hüküm fıkrasında kullanılan ibareden yola çıkarak, “yönünden iptal kararı” şeklinde nitelendirilebilen mezkûr kararda, Anayasa Mahkemesi'nin yetkisini aşıp aşmadığı, gerek anayasa hukuku gerek medeni usul hukuku öğretisinde tartışmalara yol açmıştır. Örneğin bkz. Kemal Gözler, “Anayasa Mahkemesinin ‘... Yönünden İptal Kararları’ Hakkında Bir Eleştiri”, 2022 <www.anayasa.gen.tr/yonunden-iptal.htm> (S.E.T.22/12/2023); Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, 6. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s.608-610; L. Şanal Görgün, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 12. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s.624. Bu tartışmalar bir kenara bırakıldığında; Anayasa Mahkemesi'nin anılan iptal kararı sonrasında, “kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin davalar”da verilen nihai kararlara karşı da, “manevi tazminat davaları”nda olduğu gibi, miktar veya değere bakılmaksızın “istinaf” yoluna başvurulabilmesinin mümkün hâle geldiğine dikkat çekilmelidir.

³⁹ Eklemek gerekir ki; özel kanunlarda, “istinaf” kanun yoluna başvuru için farklı “parasal sınırlar” öngörülebilmektedir. Örneğin, 09/06/1932 tarih ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun (İİK) (RG: T.19/06/1932, S.2128) 363. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, icra mahkemelerinin belirtilen kararlarına karşı “istinaf” yoluna başvurulabilmesi için öngörülen “parasal sınır”, 7.000 Türk Lirasıdır. [İİK'nın ek m.1/1 hükmü doğrultusunda, anılan miktar, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından

kısımının dava edilmiş olması durumunda, mezkûr “kesinlik sınırı”nın, alacağın tamamına göre belirleneceği (f.3); alacağın tamamının dava edilmiş olması durumunda ise, kararda asıl talebinin kabul edilmeyen bölümü mezkûr “parasal sınır”ı geçmeyen tarafın, “istinaf” yoluna başvuramayacağı (f.4) düzenlenmiştir.

İkinci olarak, HMK’nın 362. maddesinin birinci fıkrasının, “temyiz” kanun yoluna başvuru için “parasal sınır” getiren (a) bendinde; miktar veya değeri 40.000 Türk Lirasını⁴⁰ (2023 yılı için 238.730 Türk Lirasını) (bu tutar dâhil) geçmeyen davalara ilişkin olarak bölge adliye mahkemelerinin hukuk dairelerince verilen nihai kararlar hakkında “temyiz” yoluna başvurulamayacağı belirtilmek suretiyle, mezkûr “parasal sınır”ın altında kalan davalar bakımından “temyiz” kanun yolu kapatılmıştır.⁴¹ Anılan maddenin ikinci fıkrasında ise; alacağın bir kısmının dava edilmiş olması durumunda, mezkûr “kesinlik sınırı”nın, alacağın tamamına göre belirleneceği; alacağın tamamının dava edilmiş olması hâlinde, kararda asıl talebinin kabul edilmeyen bölümü mezkûr “parasal sınır”ı geçmeyen tarafın “temyiz” hakkı bulunmadığı ve fakat karşı taraf “temyiz” yoluna başvurduğu takdirde, diğer tarafın da, düzenleyeceği cevap dilekçesiyle kararı “temyiz” edebileceği öngörülmüştür.

HMK’da “parasal sınır”a bağlanan ve burada değinilmesi gereken üçüncü husus da, “temyiz” aşamasında “duruşma” yapılmasına ilişkindir. Nitekim, HMK’nın 369. maddesinin ikinci fıkrasında; miktar veya değeri 60.000 Türk Lirasını⁴² (2023 yılı için 358.150 Türk Lirasını) aşan “alacak” ve “ayın” davalarında, taraflardan birinin temyiz veya cevap dilekçesinde talep etmesi üzerine “duruşma” yapılması hususu düzenlenmiştir. Anılan maddenin üçüncü fıkrasında ise, mezkûr “duruşma sınırı”nın belirlenmesinde, -yukarıdaki paragrafta değinilen- 362. maddenin ikinci fıkrasının kıyas yoluyla uygulanacağı ifade edilmiştir.

2023 yılı için tespit edilen “yeniden değerlendirme oranı”na göre hesaplanmak suretiyle, “41.710 Türk Lirası” olarak belirlenmiştir.]

⁴⁰ HMK’nın ek m.1/1 hükmü doğrultusunda, anılan miktar, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 2023 yılı için tespit edilen “yeniden değerlendirme oranı”na göre hesaplanmak suretiyle, “238.730 Türk Lirası” olarak belirlenmiştir.

⁴¹ Ayrıca bkz. İİK m.364/1 ve ek m.1; 12/10/2017 tarih ve 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu (RG: T.25/10/2017, S.30221) m.7/3.

⁴² HMK’nın ek m.1/1 hükmü doğrultusunda, anılan miktar, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 2023 yılı için tespit edilen “yeniden değerlendirme oranı”na göre hesaplanmak suretiyle, “358.150 Türk Lirası” olarak belirlenmiştir.

HMK'nın, “istinaf”, “temyiz” ve temyizde “duruşma”ya ilişkin “parasal sınırlar”ın her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılmak suretiyle uygulanacağını (f.1) öngören ek 1. maddesinde; ayrıca, “parasal sınırlar”ın uygulanmasında “hükmün verildiği” tarihteki miktarın esas alınacağı da (f.2) tasrih edilmiştir.⁴³

HMK'nın aktarılan düzenlemelerinde, ilk olarak, “parasal sınırlar”ın, İYUK'taki “parasal sınırlar”a nazaran düşük tutulduğu göze çarpmaktadır.⁴⁴ Ayrıca, İYUK'tan farklı olarak, HMK'da, “manevi tazminat davaları”nın “istinaf” kanun yolu için öngörülen “parasal sınır”a tabi olmadığı belirtilmesi dikkat çekmektedir. İlaveten, HMK'da, alacak davasının kısmen kabulü durumunda “parasal sınır”ın nasıl uygulanacağını vuzuha kavuşturulmuş olması da, İYUK'a göre farklılık arz eden bir başka nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Nihayet, İYUK'un “sessiz” kaldığı⁴⁵, “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* hususunda; HMK'nın, “hükmün verildiği” tarihin esas alınacağı yolunda açık bir düzenlemeye yer vermiş olması da önem arz etmektedir.

Bu kısa karşılaştırma neticesinde; “parasal sınırlar”ın *konu ve zaman* bakımından uygulanmasına ilişkin olarak, her ne kadar hukuk yargısında da çeşitli tartışmalar mevcut olsa da, idari yargıdaki boyutta ciddi bir “adil yargılanma” meselesinin gündeme gelmediği söylenebilir. Zira idari yargıdaki “parasal sınırlar”, bir yandan çok yüksek tutarlara ulaşırken; diğer yandan da “parasal sınırlar”a tabi olan idari davaların kapsamının ve “parasal sınırlar”daki yıllık artışların derdest idari davalara etkisinin belirlenmesinde güçlük yaşanmaktadır.

Söz konusu “parasal sınırlar”ın; “konusu paraya ilişkin olan” idari uyuşmazlıklar için yargı yolunu kapatmamakla, yani “dava açma hakkı”na engel teşkil etmemekle birlikte; açılmış bir idari davada bazı yargılama usulü müesseselerinin uygulanması yönünden farklı bir rejim öngörmek ve kimi “kısıt”lar getirmek suretiyle, “adil yargılanma hakkı”nın temelini oluşturan “mahkemeye erişim hakkı”nı sınırladığı açıktır. Esasen, “mutlak” nitelik

⁴³ Aynı yöndeki bir düzenlemeye, İİK'nın ek 1. maddesinde de yer verildiği, burada not düşülmelidir.

⁴⁴ Bu noktada en bariz farklılık, “temyiz sınırı” açısından karşımıza çıkmaktadır. Zira, 2023 yılı için, HMK'daki “temyiz sınırı”, 238.730 Türk Lirası iken; İYUK'taki “temyiz sınırı”, 581.000 Türk Lirasıdır.

⁴⁵ Karş. “tek hâkim sınırı” bağlamında, 2576 sayılı Kanun ek m.1/2.

taşımadığı⁴⁶ için, kanunla sınırlanabileceği kabul edilen bu hakka yönelik olarak kanunda öngörülen “parasal sınırlar” vasıtasıyla getirilen “sınırlama”ların, “ölçülülük” ilkesine de uygun olması şarttır.⁴⁷ Dolayısıyla, “parasal sınırlar”a ilişkin kuralların uygulanmasında da bu perspektiften hareket edilmesi ve söz konusu kuralların, “adil yargılanma hakkı”nın gerekleri doğrultusunda yorumlanması elzemdir. Bunun için ise, idari yargı denetiminin amacı, işlevi ve özelliği ile idari davaların mahiyeti ve “parasal sınırlar”ın amacı, işlevi ve hukuki niteliği göz önünde tutulmalıdır.

Bilindiği üzere, “idari dava”lar, idarenin “kamu gücü”ne dayanan işlem ve eylemlerinden doğan uyuşmazlıkları içerdiğinden; bu davalarda, taraflar (davacı ile davalı idare), aslında “eşit” konumda değildir.⁴⁸ Dolayısıyla, “idari dava”ların mahiyetine uygun biçimde, etkili bir yargısal denetim gerçekleştirilmesine yönelik mekanizmalara işlerlik kazandırılması şarttır. Nitekim idari yargılama usulü ilke ve kuralları, esasen, işbu özellikli durum dikkate alınarak benimsenmiştir. Böylece, idarenin hukuka aykırı işlem ve eylemlerinin hukuk âleminde “ayıklanması”nı sağlamaya yönelik etkin mekanizmalar öngörülmüştür.

⁴⁶ Anayasa Mahkemesi’nce belirtildiği üzere; “adil yargılanma hakkı”nın görünümünden biri olan “mahkemeye erişim hakkı”, mutlak bir hak olmayıp bu hakkın sınırlandırılması mümkündür; ancak “mahkemeye erişim hakkı”na müdahalede bulunulurken, Anayasa’nın temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin genel ilkeleri düzenleyen 13. maddesinin göz önüne alınması şarttır. Bkz. AYM: “*Bilal Givendi Başvurusu*”, B.N.2019/8817, T.20/12/2023 (AYM-KBB).

⁴⁷ Hemen belirtmek gerekir ki; kanun yollarına başvuru koşulu olarak, yasayla öngörülen “parasal sınır” düzenlemeleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce, *devletin “takdir marjı”* kapsamında görülmektedir. Bkz. AİHM: “*Zubac v. Hırvatistan Kararı*” <BD>, B.N.40160/12, T.05/04/2018 (HUDOC); AİHM: “*Canbaz v. Türkiye Kararı*”, B.N.3564, T.13/09/2011 (HUDOC). Anayasa Mahkemesi de, bu hususta, Anayasa’daki temel ilkelere ve güvence kurallarına aykırı olmamak üzere, *yasa koyucunun “takdir yetkisi”* bulunduğunu belirtmektedir. Bkz. AYM: E.1985/23, K.1986/2, T.20/01/1986 (RG: T.16/04/1986, S.19080). Ayrıca, Anayasa Mahkemesi, Anayasa’nın 141. maddesinden hareketle, “usul ekonomisi” ve “makul sürede yargılama” ilkeleri açısından “önemsiz” sayılabilecek bazı davalarda verilen kararların “kesin” olmasının, “hükmün denetlenmesini talep etme hakkı”na aykırılık oluşturmadığını içtihat etmektedir. Bkz. AYM: E.2022/135, K.2023/30, T.16/02/2023 (RG: T.05/04/2023, S.32154); AYM: E.2023/36, K.2023/142, T.26/07/2023 (RG: T.13/10/2023, S.32338).

⁴⁸ Bkz. Metin Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, 2. Baskı (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2022), s.147.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, idari yargı denetimi, amaç ve işlevi yönünden, adli yargıdan farklılık arz etmektedir. Gerçekten, idari yargı denetiminin temel amacı ve işlevi, bireylerin hak ve özgürlüklerinin, idarenin hukuka aykırı ve keyfi işlemlerine karşı korunmasıdır.⁴⁹ Dolayısıyla, idari yargı yerleri, adli yargı yerlerinden farklı olarak, sadece önüne getirilen davaları çözümlenmekten ibaret bir fonksiyon üstlenmemekte; daha da önemlisi, “hukuk devleti” ilkesinin bir gereği olarak, idarenin işlem ve eylemlerini etkili biçimde denetlemek suretiyle idareyi hukuka bağlı kılmaya yönelik bir görevi yerine getirmektedir.⁵⁰ İdari yargılama usulü ilke ve kurallarının yorumlanmasında ve uygulanmasında da, idari davaların anılan özellikleri ile idari yargı denetiminin temel amaç ve işlevinin muhakkak gözetilmesi gerektiği belirtilmelidir.

İdari yargıdaki “parasal sınırlar” a müteallik kurallar da, “yargılama usulü” ne⁵¹ ilişkin olduğundan, belirtilen doğrultuda yorumlanarak uygulanmalıdır. Elbette, bu uygulamada, söz konusu “parasal sınırlar” ın amacı ve işlevi de göz önüne alınmalıdır. Bu anlamda, “parasal sınırlar” ın, yargılama sürecinin daha hızlı biçimde sonuçlandırılmasını sağlama şeklinde özetlenen genel amaç ve işlevinin yanı sıra; “istinaf” ve “temyiz” kanun yolları için öngörülen “parasal sınırlar” vasıtasıyla, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay’ın iş yükünün azaltılması ile Danıştay’ın “içtihat mercii” rolünün güçlendirilmesi şeklindeki amaç ve işlevi de dikkate alınarak, idari yargı denetiminin gerekleri doğrultusunda, elbette tutarlılığı da ihmal etmeyecek biçimde, uygulama yapılmalıdır.

Ayrıca, idari yargılama usulündeki “parasal sınırlar” ın, hukuki niteliği itibarıyla, “kamu düzeni” ne ilişkin sayıldığı da gözden kaçmamalıdır.⁵²

⁴⁹ Bkz. Metin Günay, “1982 Anayasasına Göre İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”, içinde *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi*, Birinci Kitap: İdari Yargı, 1-4 Mayıs 1990 (Ankara: Danıştay Yayınları, 1991), s.139.

⁵⁰ Bkz. Günay, *İdari Yargılama Hukuku*, s.147-148.

⁵¹ “Yargılama usulü” kavramı, kısaca, “*hakkın veya hukuki ilişkinin tespit edilerek uyumsuzlukların kesin olarak sonlandırılması sürecinde, mahkemenin ve tarafların uyması gereken kurallar bütünü*” şeklinde tanımlanabilir. Bkz. Kamile Türkoğlu Üstün, *İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), s.21.

⁵² Bkz. D.3.D: E.2015/5603, K.2019/190, T.23/01/2019 (KİBB); D.3.D: E.2012/4948, K.2013/136, T.29/01/2013 (LexHBS); D.7.D: E.2010/6318, K.2014/759, T.13/02/2014 (LexHBS); İstanbul-BİM.6.VDD: E.2020/2774, K.2020/1768,

Nitekim söz konusu “parasal sınırlar”, aslında mahkemelerin “görev”i ile de ilgili olduğundan⁵³ ve idari yargıda “görev”, “kamu düzeni”ne ilişkin sayıldığından; “parasal sınırlar”ın da, “kamu düzeni”ne ilişkin olduğunun kabulü gerekmektedir.⁵⁴ “Kamu düzeni”ne ilişkin sayılmanın pratik sonucu olarak ise; “parasal sınırlar”ın, yargılamanın her safhasında, taraflarca ileri sürülmesi bile, mahkemece resen incelenmesi zorunluluğu doğmaktadır.⁵⁵ Yargılama usulü açısından “kamu düzeni”nden sayılmanın doğal bir sonucu olan bu durumun, ilk bakışta, uygulamada herhangi bir soruna yol açmayacağı düşünülebilir.

Ne var ki, bir yargılama usulü kuralının “kamu düzeni” ile ilgili olması durumunda, söz konusu kuralın taraflar açısından “kazanılmış (müktesep) hak” doğurmayacağı da kabul edildiğinden⁵⁶; -aşağıda etraflıca incelenen- “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanmasına* dair ciddi bir soru işareti ortaya çıkmaktadır. Bu mühim meseleyi ele almadan önce ise, “parasal sınırlar”ın *konu bakımından uygulanmasının* açıklığa kavuşturulması gereklidir. Nitekim aşağıda, ilkin, “parasal sınırlar”ın *konu bakımından uygulanması* şeklindeki “ön sorun” çözümlenmeye çalışılmakta (III); ardından da “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanmasından* doğan hukuki problemler mercek altına alınmaktadır (IV).

T.22/10/2020 (LexHBS); Gaziantep-BİM.3.İDD: E.2018/7181, K.2020/39, T.17/01/2020 (LexHBS).

⁵³ Söz gelimi, aynı idare veya vergi mahkemesinde, “tek hâkim” ile “kurul/heyet” arasındaki hukuksal ilişki, “*parasal görev ayrımı*” şeklinde nitelendirilmekte ve idari davaların “parasal sınır”ına göre “tek hâkim” ile “kurul/heyet” arasında dağıtılması, karar aynı mahkemeye ait olmakla birlikte, “görev” ön koşulu kapsamında değerlendirilmektedir. Bkz. Onur Karahanoğulları, *İdari Yargı: İdarenin Hukuka Zorlanması (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme)* (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2019), s.277-278.

⁵⁴ Bkz. Yasin Söyler ve Muhammet Yılmaz, “Temyiz Kanun Yolunda Uygulanan Parasal Sınırın Her Yıl Artırılmasının Görülmede Olan İdari Davalara Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.29, S.3, 2021, s.2136.

⁵⁵ Bkz. Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 9. Baskı (Ankara: Seçkin Yayınları, 2023), s.170-171.

⁵⁶ Bkz. *Ibid.*, s.171.

III. İDARİ YARGIDA “PARASAL SINIRLAR”IN “KONU” BAKIMINDAN UYGULANMASI: “Parasal Sınırlar”a Tabi İdari Davaların Kapsamının Belirlenmesi Meselesi

İdari yargılama usulü açısından, “parasal sınırlar”a tabi olan idari davalar ile “parasal sınırlar”a tabi olmayan idari davalar, tefrik edilmek suretiyle, bazı hususlar açısından farklı rejimlere tabi kılınmıştır. Yargılama usulü yönünden söz konusu olan farklılık; -kısaca- “tek hâkim sınırı”, “duruşma sınırı” ve “istinaf sınırı” ile “temyiz sınırı” olarak ifade edilen “parasal sınırlar”ın, hangi idari davalara uygulanacağını belirlenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, “parasal sınırlar”ın hangi idari davalar bakımından uygulanacağını belirtmek üzere, mevzuatta, içtihadta ve öğretide farklı şekillerde ifade edilen, bu çalışmada ise “*konusu paraya ilişkin olan idari davalar*” şeklinde terimleştirilen davaların kapsamının berraklaştırılmasına ihtiyaç vardır.

İşte, “*hangi idari davalar, hangi hususlarda ‘parasal sınırlar’ a tabi olacaktır?*” şeklindeki temel soruya yanıt aranan bu ana başlık altında; “parasal sınırlar”ın uygulanacağı idari dava türleri ve konuların açıklığa kavuşturulmasını (A) takiben, bu tür davalarda “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer in saptanmasına ilişkin ölçütler üzerinde durulmakta (B); böylece, -âdeta bir “ön sorun” teşkil eden- “kapsam” belirlenmek suretiyle, “parasal sınırlar”ın “*konu*” bakımından uygulanmasından doğan hukuksal problemlere çözüm bulunmaya çalışılmaktadır.

A. “Parasal Sınırlar” a Tabi Olan İdari Dava Türlerinin ve “Parasal Sınırlar” ın Uygulanacağı Konuların Belirlenmesi

İdari yargılama usulünde, üç husus için, “parasal sınırlar” öngörülmüştür. Bu bağlamda, idare ve vergi mahkemelerinde açılan davanın “tek hâkim”le mi yoksa “kurul/heyet” hâlinde mi çözümleneceğinin belirlenmesi, ilk derece aşamasında “duruşma” yapılması zorunluluğu doğup doğmayacağını tespit edilmesi ile verilen nihai karara karşı “olağan kanun yolları”na başvuru hakkı tanınıp tanınmayacağını saptanması bakımından belirli “parasal sınırlar” ölçüt alınmıştır. Ancak, -kısaca- “tek hâkim sınırı”, “duruşma sınırı” ve “istinaf sınırı” ile “temyiz sınırı” olarak ifade edilen “parasal sınırlar”ın; hangi idari davalara, nasıl uygulanacağı ise, mevzuat ve içtihadta, tutarlı biçimde belirlenebilmiş değildir. Bu sebeple, “parasal

sınırlar”a tabi olan idari dava türlerinin ve “parasal sınırlar”ın uygulanacağı konuların açıklığa kavuşturulması güçlük arz etmektedir.

Her ne kadar, ilk bakışta, “parayla ölçülebilen” veya “parasal boyutları olan” bir uyumsuzluk içeren tüm idari davaların, “parasal sınırlar”a tabi olacağı düşünülebilirse de; aslında hemen her idari davanın konusunun -dolaylı da olsa- “parasal” birtakım sonuçları/boyutları olabileceği ve -bir yönüyle- “para” ile ilişkilendirilebileceği dikkate alındığında, bu denli “genişletici” bir yorumun isabetli sayılamayacağı anlaşılmaktadır. Nitekim, ne mevzuat ne de içtihat böylesi “genişletici” bir yaklaşımı benimsemiştir.

Kaldı ki, “parasal sınırlar”a ilişkin kurallar, genel olarak, “mahkemeye erişim hakkı”nı “sınırladığı”ndan⁵⁷; bu kuralların uygulama alanını “genişletici” bir yorumun, söz konusu hakkın daha da “sınırlanması” sonucunu doğuracağı açıktır. Gerçi, “temyiz” kanun yoluna başvuru açısından “parasal sınır” getiren kuralın [İYUK m.46/1-(b)], bilhassa “iptal davaları” yönünden “temyiz hakkı”nı “genişletici” bir işleve sahip olduğu da gözden kaçırılmamak gerekir.⁵⁸ Zira, “iptal davası” hakkında bölge idare mahkemesince verilen nihai karar; İYUK m.46/1’in, “temyiz” kanun yoluna başvuru bakımından “parasal sınır” öngören (b) bendi dışındaki on üç bendinden birinin kapsamına girdiği takdirde, dava konusu idari işlemin paraya ilişkin olup olmamasından mücerret biçimde, “temyiz”i kabil sayılmakta; maddenin diğer on üç bendinden herhangi birinin kapsamına girmediği takdirde ise, dava konusu idari işlem paraya ilişkinse, (b) bendindeki “parasal sınır”a göre değerlendirme yapılarak, bu “parasal sınır”ı aşması durumunda, “temyiz”e tabi olmaktadır.⁵⁹ Kısacası, bir idari davanın “parasal sınırlar”ın uygulama alanına dâhil olması; “tek hâkim sınırı”, “duruşma sınırı” ve “istinaf sınırı” bakımından bazı usul müesseselerinden yoksun kalma sonucunu doğursa da; “temyiz sınırı” bakımından, ayrıca bir olanak yaratmakta ve öngörülen “parasal sınır”ın aşılması durumunda “temyiz”e başvuruyu mümkün kılmaktadır.

“Temyiz sınırı”na ilişkin kuralın “temyiz” olanağını “genişletici” işlevi bir kenara bırakılarak, “parasal sınırlar”a ilişkin diğer kuralların, genel

⁵⁷ “Mahkemeye erişim hakkı” ile “parasal sınırlar” arasındaki ilişki hakkında bkz. Hilal Yıldız, “Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında İdari Yargıda Parasal Sınırların Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.168, 2023, s.199-226.

⁵⁸ Aynı yönde bkz. Seçkin, s.345.

⁵⁹ Ayrıca bkz. *supra.*, dn.24.

olarak, “mahkemeye erişim hakkı”nı “sınırlayıcı” etkiye sahip olduğu dikkate alındığında; bu kuralların uygulama alanının belirlenmesi bakımından “tutarlı” bir yaklaşımın benimsenmesi son derece önemlidir.⁶⁰ Altını çizmek gerekir ki; buradaki “kapsam”ın belirlenmesi, yargılama usulüne ilişkin salt “teknik” bir mesele değildir; aksine, “hak arama hürriyeti” ve “adil yargılanma hakkı”na, son tahlilde de “hukuk devleti ilkesi”ne ilişkin bir problemdir. Dolayısıyla, buradaki “kapsam”ın belirlenmesine dair tereddütlü durumlarda, kanaatimizce, “hak temelli” ve “tutarlı” bir yaklaşımdan hareket edilmesinin uygun olacağı peşinen vurgulanmalıdır. İlaveten, genel olarak yargılama usulüne ilişkin kuralların uygulanması/yorumlanması bakımından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi⁶¹ tarafından geliştirilen, Anayasa Mahkemesi⁶² ve Danıştay⁶³ tarafından da benimsenen, “*usul kurallarının ne aşırı şekilci/katı ne de aşırı esnek biçimde uygulanacağı/yorumlanacağı*” şeklinde özetlenebilecek yargısal tutumun da, inceleme konumuza ışık tutacağı hatırlatılmalıdır. “Parasal sınırlar”ın uygulama alanını bu perspektifle saptayabilmek için ise, “kapsam”ın mevzuatta nasıl ifade edildiği ve içtihatla nasıl yorumlandığı, eleştirel gözlemler çerçevesinde ortaya konulmalıdır.

Bu bağlamda, ilkin, 2576 sayılı Kanun’un “tek hâkim sınırı”nı düzenleyen 7. maddesinde; uyuşmazlık miktarı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan, “konusu belli parayı içeren idari işlemlere karşı açılan iptal davaları” ve “tam yargı davaları”nın idare mahkemesi hâkimlerinden biri tarafından (f.1), “anılan Kanun’un 6. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde⁶⁴ belirtilen uyuşmazlıklardan (‘vergi

⁶⁰ Benzer yönde bkz. Açımız, s.94.

⁶¹ Örneğin bkz. AİHM: “*Walchli v. Fransa*”, B.N.35787/03, T.26/07/2007 (HUDOC).

⁶² Örneğin bkz. AYM: “*Kamil Koç Başvurusu*”, B.N.2012/660, T.07/11/2013 (RG: T.10/12/2013, S.28847).

⁶³ Örneğin bkz. DİDDK: E.2020/3279, K.2021/405, T.04/03/2021 (LexHBS); D.13.D: E.2021/1490, K.2021/2698, T.07/07/2021 (LexHBS); D.9.D: E.2016/15550, K.2016/5897, T.09/06/2016 (LexHBS).

⁶⁴ 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun’un, “*Vergi Mahkemelerinin Görevleri*”ni düzenleyen 6. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde, “(g)enel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davalar”ın; (b) bendinde ise, “(a) bendindeki konularda 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davalar”ın, vergi mahkemelerince çözümleneceği belirtilmiştir.

uyuşmazlıkları'ndan)⁶⁵ kaynaklanan” ve toplam değeri 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan “davalar”ın (“vergi davaları”nın)⁶⁶ ise vergi mahkemesi hâkimlerinden biri tarafından (f.2) çözümleneceği belirtilmiştir. Böylece, idare ve vergi mahkemelerindeki davaların “tek hâkim”le çözümlenmesine ilişkin “parasal (üst) sınır” izhar edilmiştir.

Diğer yandan, İYUK'un 17. maddesinin, ilk derece aşamasında “duruşma sınırı”nı öngören birinci fıkrasında; Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinde açılan “iptal davaları” ve 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “tam yargı davaları” ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “vergi davaları”nda, taraflardan birinin isteği üzerine “duruşma” yapılacağı düzenlenmiştir. Bu suretle, ilk derece mahkemelerince, taraflardan birinin talebi üzerine “duruşma” yapılması zorunluluğunun doğmasına ilişkin “parasal (alt) sınır” öngörülürken, “iptal davaları” ayrı tutulmuştur. Açıkçası, konusunun “para” veya “parayla ölçülebilir” olup olmamasından bağımsız olarak, “iptal davaları”nda, talep üzerine, ilk derece mahkemesince “duruşma” yapılması zorunluluğu getirilmiş; “konusu paraya ilişkin olan” “tam yargı davaları” ve “vergi davaları”nda ise, bu zorunluluk, mezkûr “parasal sınır”a bağlanmıştır.

İYUK'un 45. maddesinin, “istinaf sınırı”nı öngören birinci fıkrasında ise; konusu 5.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 20.000 Türk Lirasını) geçmeyen “vergi davaları”, “tam yargı davaları” ve “idari işlemlere karşı açılan iptal davaları” hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen nihai kararların “kesin” olduğu ve bunlara karşı “istinaf” yoluna başvurulamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu şekilde, “istinaf” kanun yoluna başvurulabilmesine ilişkin “parasal (alt) sınır” tanzim edilmiştir.

⁶⁵ Anılan hükümlerde “vergi uyuşmazlığı” ve “vergi davası” terimleri geçmemekle birlikte; 2576 sayılı Kanun m.7/2'de atıfta bulunulan m.6/1'in (a) ve (b) bentlerinin, konu itibarıyla “vergi uyuşmazlığı”ndan doğan davaları içerdiğine işaret etmek amacıyla, ana metinde, parantez içerisinde “vergi uyuşmazlığı” ibaresine de yer verilmiştir.

⁶⁶ Anılan hükümlerde “vergi uyuşmazlığı” ve “vergi davası” terimleri geçmemekle birlikte; 2576 sayılı Kanun m.7/2'de atıfta bulunulan m.6/1'in (a) ve (b) bentlerinin, konu itibarıyla “vergi uyuşmazlığı”ndan doğan davaları içerdiğine işaret etmek amacıyla, ana metinde, parantez içerisinde “vergi davası” ibaresine de yer verilmiştir.

Nihayet, İYUK’un 46. maddesinin birinci fıkrasının, “temyiz sınırı”nı öngören (b) bendinde ise; konusu 100.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 581.000 Türk Lirasını) aşan “vergi davaları”, “tam yargı davaları” ve “idari işlemler hakkında açılan davalar”da bölge idare mahkemelerince verilen nihai kararlara karşı “temyiz” yoluna başvurulabileceği hükme bağlanmıştır. Böylece, “temyiz” kanun yoluna başvurulabilmesine ilişkin “parasal (alt) sınır” ortaya konulmuştur.

Görüldüğü üzere, “parasal sınırlar”a değgin -yukarıdaki paragraflarda aktarılarak hatırlatılan- dört yasal düzenlemede; anılan “parasal sınırlar”ın, kural olarak, “konusu paraya ilişkin olan” tüm “idari dava türleri”ni (yani, “konusu paraya ilişkin olan” “iptal davaları” ve “tam yargı davaları”nı, ayrıca -aslında ayrı bir idari dava türü teşkil etmeyen- “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davaları⁶⁷) kapsadığına yönelik ibarelere yer verilmiş ve fakat “parasal sınırlar”ın uygulama alanına giren davaları ifade etmek üzere kullanılan formülasyonlar bakımından yeknesaklık sağlanamamıştır. Bu da, “parasal sınırlar”ın, hangi idari davalara, nasıl uygulanacağı konusunda müphemlik yaratmıştır.

Söz konusu müphemliğin, “tam yargı davaları”ndan ziyade, “iptal davaları”nda “parasal sınırlar”ın uygulanması açısından tereddüde sevk ettiği söylenebilir. Keza, “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davalar için tercih edilen terminoloji ve formülasyon bağlamında da duraksama yaşanması ihtimal dâhilindedir. Bu itibarla, her bir “parasal sınır”ı öngören yasal düzenlemede, anılan dava ve uyuşmazlıklar için kullanılan ifade biçimi ve terminolojiye biraz daha yakından bakarak karşılaştırma yapmak suretiyle bütüncül bir çıkarımda bulunmak faydalı olacaktır.

Buna göre, öncelikle belirtmek gerekir ki, “tam yargı davaları”; “tek hâkim sınırı”na ilişkin düzenlemede, *uyuşmazlık miktarı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan “tam yargı davaları”* şeklinde ifade edilmişken [2576 sayılı Kanun m.7/1]; “duruşma sınırı”na ilişkin düzenlemede, *25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “tam yargı davaları”* biçiminde formüle edilmiş [İYUK m.17/1]; “istinaf sınırı”na ilişkin düzenlemede ise, *konusu 5.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 20.000 Türk Lirasını) geçmeyen “tam yargı davaları”* şeklinde ifadelendirilmiş [İYUK m.45/1]; nihayet, “temyiz sınırı”na ilişkin düzenlemede, *konusu 100.000 Türk Lirasını (2023 yılı için*

⁶⁷ Bkz. *infra.*, dn.104.

581.000 Türk Lirasını) aşan “tam yargı davaları” biçiminde izhar edilmiştir [İYUK m.46/1-(b)].

Anılan yasal düzenlemelerde, “tam yargı davaları”na ilişkin “parasal sınırlar”ın; kimi zaman “uyuşmazlık miktarı”, kimi zaman “dava konusu” olarak ifade edildiği, kimi zaman ise başkaca bir ibareye yer verilmeksizin, doğrudan belirtildiği görülmektedir. Her ne kadar aktarılan formülasyonlarda farklılık bulunsa da, “uyuşmazlık konusu miktar”ın belli olduğu “tam yargı davaları”nın, anılan “parasal sınırlar”ın tatbik sahasına girdiği kuşkusuzdur. Bu açıdan, “tam yargı davası”nın, “idari işlem” veya “idari eylem” nedeniyle açılmış olmasının önemi yoktur.

Nitekim, idari işlem veya idari eylem nedeniyle kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılabilen “tam yargı davaları”nda⁶⁸, “uyuşmazlık konusu miktar”, dava dilekçesinde gösterilmesi gereken unsurlar arasında sayılmıştır.⁶⁹ Dolayısıyla, ister “idari işlem” ister “idari eylem” nedeniyle uğranılan zararlardan doğan bir “tam yargı davası” olsun, dava dilekçesinde -kural olarak-⁷⁰ “uyuşmazlık konusu miktar” gösterildiğinden, söz konusu dava, mezkûr “parasal sınırlar”a tabi olacaktır. Bu bağlamda, “tam yargı davası”daki “uyuşmazlık konusu miktar”ın, ilgili “parasal sınır”ı (“tek hâkim sınırı”, “duruşma sınırı”, “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı”ni) aşıp aşmadığına göre değerlendirme yapılacaktır.

Örneğin, idarenin yol yapım çalışmaları esnasındaki “hizmet kusuru” nedeniyle müstakil evinin taşıyıcı kolonları zedelenen malikin, bu nedenle uğradığını ileri sürdüğü 2.000.000 Türk Lirası tutarındaki maddi ve 1.000.000 Türk Lirası tutarındaki manevi zararlarının tazmini istemiyle açtığı “tam yargı davası”, “uyuşmazlık konusu miktar” belli olduğu için, “parasal sınırlar”a tabi olacaktır. Bu farazi örnekteki davanın konusu, -2023 yılı itibarıyla- anılan tüm “parasal sınırlar”ı aştığından⁷¹; söz konusu dava,

⁶⁸ Bkz. İYUK m.2/1-(b).

⁶⁹ Bkz. İYUK m.3/2-(d).

⁷⁰ Bu kuralın istisnası için bkz. *infra.*, dn.74.

⁷¹ Tabii, sonraki yıl(lar)da “parasal sınırlar”da meydana gelmesi muhtemel olan yüksek artışların derdest idari davaları etkileyeceği kabul edildiği takdirde; bu örnek bakımından, ilk derece ve istinaf mahkemelerinin karar tarihleri itibarıyla, bilhassa “olağan kanun yolları sınırları”nın aşılabilmesi dolayısıyla “istinaf” ve/veya “temyiz” yoluna başvuru imkânının ortadan kalkması da ihtimal dâhilindedir. İşte makalemizin, “parasal sınırlar”ın zaman bakımından uygulanmasına odaklanılan kısmı (IV), tam da bu sorunu gözler önüne sermektedir.

idare mahkemesinde “kurul/heyet” hâlinde karara bağlanacak, idare mahkemesinin -talep varsa- “duruşma” yapması gerekecek, idare mahkemesince verilecek nihai karara karşı “istinaf” kanun yoluna başvurulabilecek, -başvurulduğu takdirde- istinaf merciinin nihai kararı da “temyiz” edilebilecektir.

Özetle, “uyuşmazlık konusu miktar”ın belli olması nedeniyle, “tam yargı davaları”nın “parasal sınırlar”a tabi olduğu söylenebilir. İYUK m.16/4 uyarınca, “tam yargı davaları”nda, dava dilekçesinde belirtilen “miktar”ın, nihai karar verilinceye kadar, bir defaya mahsus olmak üzere “artırılabilmesi” (“ıslah”⁷² edilebilmesi) de bu durumu değiştirmemektedir. Açıkçası, dava dilekçesinde belirtilen miktarın artırılabilmesine (“ıslah”ına) olanak tanıyan düzenleme, tam yargı davasındaki “uyuşmazlık konusu miktar”ın başta belirli/net olmamasına yol açmakla birlikte; söz konusu davayı, -dava konusunun her hâlükârda bir meblağa ilişkin olması nedeniyle- “parasal sınırlar”ın uygulama alanından çıkarmamaktadır. Nitekim, tam yargı davası dilekçesinde, daha sonra artırılacak da olsa, -kural olarak-⁷³ belli bir miktarın gösterilmesi gerekmektedir. Bu itibarla, -daha sonra artırılabilir dahi olsa- “uyuşmazlık konusu miktar”ın dava dilekçesinde gösterildiği “tam yargı davaları”nın, “parasal sınırlar”a tabi olduğu açıktır.

Mamafih, “kamu görevlilerine ilişkin mevzuat”tan doğan uyuşmazlıklarda, idari işlemin neden olduğu zararın miktar olarak tespitinin mümkün olmadığı hâllerde, dava dilekçesinde “uyuşmazlık konusu miktar” gösterilmeden de “tam yargı davası” açılabilmesi doğrudur. Doğrudur. “içtihatların birleştirilmesi kararı”⁷⁴ uyarınca; dava dilekçesinde herhangi bir

⁷² Medeni yargılama hukukunda “ıslah”; “karşı tarafın iznine veya yargıcın onamına bağlı olmaksızın, bir tarafın (iddianın ve savunmanın genişletilmesi/değiştirilmesi yasağı kapsamındaki) usule ilişkin olarak yaptığı işlemleri, gerekli giderleri vermek koşuluyla, yasada belirtilen süre içerisinde yöntemine uygun olarak tamamen veya kısmen düzeltilmesini sağlayan hukuksal bir çare” şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Ejder Yılmaz, *Islah*, 5. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), s.54. Buna karşılık, İYUK m.16/4’ün salt “miktar artırımı”na cevaz veren düzenlemesi, idari yargılama hukukunda, medeni yargılama hukukundakine nazaran çok daha sınırlı bir “ıslah” müessesesi bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, idari yargılama hukukundaki “miktar artırımı”; öğretilde, “sınırlı ıslah” veya “kısmi ıslah” müessesesi olarak nitelendirilmektedir. Bkz. Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, s.453; Gürsel Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 9. Baskı (Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2023), s.353.

⁷³ Bu kuralın istisnası için bkz. *infra.*, dn.74.

⁷⁴ DİBK: E.1983/1, K.1983/10, T.29/12/1983 (RG: T.20/06/1984, S.18437).

“miktar/meblağ” belirtilmeksizin ikame edilen “tam yargı davaları”nın, “parasal sınırlar”a tabi olup olmayacağı konusunda tereddüde düşülmesi kaçınılmazdır. Ancak, dava dilekçesinde açıkça belirtil(e)mese bile, bu içtihadî istisna kapsamındaki “tam yargı davaları”nın konusu da bir miktar paraya ilişkin olduğundan; anılan “tam yargı davaları”nın da “parasal sınırlar”a tabi sayılması mümkündür. Fakat bu durumda da, anılan neviden “tam yargı davaları”nda, söz konusu “parasal sınırlar”a esas alınacak parasal değer (‘‘uyuşmazlık konusu miktar’’) nasıl belirleneceği sorusuyla/sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır. İzleyen başlıkta (B) ele alınan bu pratik sorun, -şimdilik- bir kenara bırakıldığında; “tam yargı davaları”nın, kural olarak, “parasal sınırlar”a tabi olduğu sonucuna varılabilir.

Bununla birlikte, idari yargı pratiğimizde, neredeyse yalnızca “tazminat davası”ndan ibaret görülen “tam yargı davaları”⁷⁵, aslında pozitif hukukumuzda saklı bulunan gerçek/geniş anlamını karşılayacak şekilde uygulanacak olursa, farklı bir değerlendirme yapılması gerekebileceğine de dikkat çekilmelidir. Sahiden, Fransız idari yargılama hukukunda⁷⁶ olduğu

⁷⁵ “Tam yargı davaları”nın başlıca çeşitleri için bkz. A. Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku*, C.II: İdari Yargılama Hukuku, 9. Bası (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2017), s.645-646. Bununla birlikte, Türk hukukunda, “tam yargı davaları”nın, idarenin işlem ve eylemlerinden doğan maddi ve manevi zararların giderilmesi için açılan “tazminat davaları”ndan ibaret görüldüğü yönündeki tespit için bkz. K. Burak Öztürk, “Fransa ve Türkiye’de Uluslararası Koruma Statüsü Değerlendirme İşlemlerinin Yargısal Denetimi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Y.77, S.3, 2019, s.109.

⁷⁶ Fransız idari yargılama hukuku bakımından, “tam yargı davaları”nda, idari yargıcın yetkisinin “tam”lığı, “tam yargı” adlandırmasının kaynağını oluşturmaktadır. Nitekim, “tam yargı davaları”nda, “iptal davaları”ndan farklı olarak, idari yargıcın yetkisi, salt “iptal” ile sınırlı olmayıp; ihlali gidermeye yönelik her türlü kararın alınmasını içermektedir. Bkz. Sylvia Calmes Brunet, “The Principle of Effective Legal Protection in French Administrative Law”, içinde *The Principle of Effective Legal Protection in Administrative Law: A European Comparison*, ed. Zoltán Szente ve Konrad Lachmayer (New York: Routledge, 2017), s.111. Fransız idari yargılama hukukundaki “*subjektif tam yargı davaları*” ile “*objektif tam yargı davaları*” ayrımı konusunda bkz. Gürsel Kaplan, *Fransız İdari Yargılama Hukukunda Kararlara Karşı Başvuru Yolları* (Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2016), s.64-70. Fransız hukukunda, “*subjektif tam yargı davası*” olarak adlandırılan ve özü itibarıyla “tazminat davası” niteliği taşıyan idari davaların yanı sıra, geçmişi idari yargının doğuşuna dayanan ve özellikle “seçim yargısı” ile “vergi yargısı” alanında iki yüz yıldır uygulaması görülen bir “*objektif tam yargı davası*” kategorisinin de oluştuğu; “*objektif tam yargı*

gibi, “tazminat” vs. “parasal” istemler dışında bir “hak” talebinin de “tam yargı davası”nın konusunu oluşturabileceği kabul edildiği takdirde⁷⁷; belirtilen neviden “tam yargı davaları”nın “parasal sınırlar”a tabi olup olmayacağı hususu, aşağıda “iptal davaları” bağlamında yapılan açıklamalar ve ileri sürülen ölçütler çerçevesinde değerlendirilebilecektir. “Tam yargı davaları”nın Türk idari yargılama usulündeki yerleşik uygulaması açısından, bugün için yalnızca kuramsal boyutta kalabilecek olan değerlendirmeye muhtaç mezkûr durum bir yana bırakıldığında; “tam yargı davaları”nın “parasal sınırlar”a tabi olduğuna kanaat getirilebilir. Ezcümle, bu noktada ciddi bir sorun yoktur. Asıl sorun, “iptal davaları”nın “parasal sınırlar”a tabi olup olmadığının tespiti açısından karşımıza çıkmaktadır.

Gerçekten, “iptal davaları”; “tek hâkim sınırı”na ilişkin düzenlemede, *uyuşmazlık miktarı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan, “konusu belli parayı içeren idari işlemlere karşı açılan iptal davaları”* şeklinde ifade edilmişken [2576 sayılı Kanun m.7/1]; “istinaf sınırı”na ilişkin düzenlemede, *konusu 5.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 20.000 Türk Lirasını) geçmeyen “idari işlemlere karşı açılan iptal davaları”* biçiminde formüle edilmiş [İYUK m.45/1]; “temyiz sınırı”na ilişkin düzenlemede ise, *konusu 100.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 581.000 Türk Lirasını) aşan “idari işlemler hakkında açılan davalar”* şeklindeki -“iptal” ibaresini içermeyen, ama “iptal davası”nı işaret eden / kapsayan-formülasyonla belirtilmiştir [İYUK m.46/1-(b)].

Bu yasal düzenlemelerde dikkati celbeden husus, “iptal davaları”na ilişkin “parasal sınırlar”ın; “dava konusu” olarak değil de, dava konusu edilen “idari işlemin konusu” olarak ifade edilmiş olmasıdır. Zaten, “iptal

davası”nın, “iptal davası”nda olduğu gibi, hukuka aykırılığı iddia edilen bir idari işleme karşı açıldığı; bununla birlikte, bu davaya konu edilen idari işlemin, hak ihlaline yol açtığı iddia edilen bir işlem olup, yargıçtan, objektif hukuki durumun belirlenmesi suretiyle idari işleme ihlal edildiği iddia edilen hakkın ilgisine tanınmasının istendiği; bu davada da, “iptal davası”nda olduğu gibi bir hukuka uygunluk denetimi yapılmakta ise de, dava konusu işlemin hukuka aykırı olduğunu, dolayısıyla ilgilinin hakkını ihlal ettiğini tespit eden yargıçın, işlemi “iptal” etmekle yetinmeyip, aynı zamanda “hakkın tanınması”na ilişkin de bir karar verdiği kaydedilmektedir. Bkz. Öztürk, “Fransa ve Türkiye’de Uluslararası Koruma Statüsü Değerlendirme İşlemlerinin Yargısal Denetimi”, s.110.

⁷⁷ İdari işlem veya eylem nedeniyle hakkı muhtel olan kişilerin, “tazminat” talebi dışındaki “hak” taleplerinin “tam yargı davası”na konu edildiği nadir örneklere rastlandığı yönünde bkz. Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, s.133.

davası”nın konusunu, belli bir “parasal miktar”ın ödenmesi değil, hukuka aykırı olduğu iddia edilen “idari işlem”in iptal edilmesi oluşturduğundan; “iptal davaları”na ilişkin “parasal sınırlar”ın, “dava konusu” olarak formüle edilmesi hukuken yanlış olurdu. Nitekim, “iptal davaları”, bir “idari işlem”in hukuka aykırı olduğundan bahisle, geçmişe etkili biçimde hukuk âleminde silinmesini teminen, “iptal”i için, menfaati ihlal edilenlerce açılan bir “idari dava” türü⁷⁸ olup; iptal davası dilekçesinin talep sonucu kısmında, açıkça bir meblağ gösterilmesi gerekmez.

Bu itibarla, “iptal davası”nın “parasal sınırlar”a tabi olup olmadığının belirlenmesi bakımından, “davanın konusu”ndan ziyade, “davanın konusunu oluşturan idari işlemin konu unsuru” önem taşımaktadır. İdari işlemin beş unsurundan biri olan “konu unsuru” ise; işlemin doğurduğu hukuki sonucu, yani hukuk âleminde meydana getirdiği değişikliği ifade etmektedir.⁷⁹ Dolayısıyla, idari işlemin “konu”su, işlemin bizzat kendisi, yani “içeriği” olmaktadır.⁸⁰ Bu durumda, dava konusu “idari işlem”in içeriğine bakılarak, doğurduğu hukuki sonucun belli bir parasal miktara ilişkin olup olmadığı saptanmak suretiyle, “iptal davası”nın “parasal sınırlar”ın uygulama alanına girip girmeyeceğinin belirlenmesi gerekmektedir.

Lakin bu noktada, “iptal davası”nın “parasal sınırlar”a tabi olduğun kabulü açısından; dava konusu idari işlemin konu unsurunun -doğrudan- “para” olması şartının mı aranacağı, yoksa idari işlemin konusunun “parayla ölçülebilmesi”nin de yeterli mi sayılacağı hususu tereddüde sevk etmektedir. Doktrindeki bir görüşte; idari işlemin “konu unsuru”nun “para” olduğunun söylenebilmesi için, işlemde, açıkça belli bir miktar paranın yazılı olması gerektiği; işlemin “konu unsuru”nun para ile ölçülebilir veya değerlendirilebilir olmasının, işlemin konusunun “para” olduğu anlamına gelmediği ve yalnızca, açıkça belli bir miktarın yazılı olduğu idari işlemlere karşı açılan “iptal davaları”na “parasal sınırlar”ın uygulanacağı ileri sürülmektedir.⁸¹ Bu görüşe göre; söz gelimi, belirli bir miktarı içeren “idari

⁷⁸ Bkz. İYUK m.2/1-(a).

⁷⁹ Bkz. Metin Günay, *İdare Hukuku*, 10. Baskı (Ankara: Ankara, İmaj Yayınları, 2011), s.157; Kemal Gözler ve Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, 25. Baskı (Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2023), s.322; Muhammed Göçgün, *İdari İşlemin Konu Unsuru* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2017), s.23.

⁸⁰ Bkz. Gözler ve Kaplan, s.322.

⁸¹ Bkz. Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 10. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s.1368.

para cezası”nın iptali istemiyle açılan dava, “parasal sınırlar”a tabi iken; -işlem metninde açıkça bir tutar zikredilmemekle birlikte, konusu “parayla ölçülebilen” bir idari işlem olan- “mülkiyetin kamuya geçirilmesi” yaptırımının iptali istemiyle açılan davanın, “parasal sınırlar”a tabi olmayacağı sonucuna varılabilmektedir.⁸² Aslında, “iptal davaları”nın hangi hâllerde “parasal sınırlar”a tabi olacağına saptanmasına ilişkin net ve tutarlı bir ölçüt koyan bu görüş; söz konusu kuralı oldukça katı biçimde yorumlayarak, “parasal sınırlar”ın iptal davalarındaki uygulama alanını aşırı ölçüde daraltmaktadır.

Oysa, “iptal davaları”na ilişkin “parasal sınırlar”ı öngören yasal düzenlemeler, aslında farklı bir yoruma da elverişli görünmektedir. Nitekim, doktrinde ve içtihadta, genel olarak, “iptal davaları”nın “parasal sınırlar”a tabi olduğunun kabul edilebilmesi için; dava konusu idari işlemin konu unsurunun, işlem metninde açıkça zikredilen belirli bir parasal miktarı içermesi şartı mutlak biçimde aranmamakta, bazı hâllerde işlemin konusunun “parayla ölçülebilir” olması da yeterli görülmektedir. Ancak hangi durumlarda iptal davasına konu edilen idari işlemin konusunun “parayla ölçülebilir” olduğunun kabul edileceği konusunda, net bir ölçüt geliştirilebilmiş değildir. Bu noktada, Danıştay dava dairelerinin benimsedikleri yaklaşımlar arasında birlik bulunmadığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, “parasal sınırlar”ın iptal davalarında tatbik sahasını belirleyebilmek için, idari yargı kararlarındaki değerlendirmelerden yararlanılmalıdır.

Bu bağlamda, öncelikle vurgulanması gereken husus; iptal davasına konu edilen idari işlemin konusunu oluşturan belirli bir miktar paranın işlem metninde açıkça tasrih edilmiş olması hâlinde, o iptal davasına “parasal sınırlar”ın uygulanacağına kuşku bulunmamasıdır.⁸³ Aynı şekilde, belirli bir miktar paranın ödenmesi talebinin sarahaten veya zımnen reddine ilişkin idari işlemlerin iptali istemiyle açılan davaların da, “parasal sınırlar”a tabi olacağına tereddüt yoktur.⁸⁴ Asıl tereddüt, doğrudan belli bir parasal miktar içermemekle birlikte, konusu “parayla ölçülebilen” bir idari işlemin iptal davasına konu edilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır.

⁸² Bkz. *Ibid.*

⁸³ Örneğin bkz. D.8.D: E.2021/1659, K.2021/3386, T.24/06/2021 (LexHBS).

⁸⁴ Örneğin bkz. D.10.D: E.2023/215, K.2023/197, T.18/01/2023 (LexHBS).

Bu minvalde, ilkin, iptal davasının konusunu oluşturan idari işlemin konu unsurunun “taşınmaz” ile ilgili olması durumunda; anılan iptal davasının, “parasal sınırlar”a tabi olduğunun kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin olarak Danıştay’ın dava daireleri arasında yaklaşım farklılığı bulunduğu müşahede edilmektedir.

Bu konuda en katı yaklaşıma sahip olduğu gözlemlenen Danıştay 6. Dairesi; bir konutun “acil yıktırılacak bina” olarak tespit edilerek “yıkım”ı yönünde tesis edilen idari işlemin iptali istemiyle açılan davayı⁸⁵; bir sitenin bazı bloklarının, 3194 sayılı İmar Kanunu’nun⁸⁶ 39. maddesi uyarınca can ve mal güvenliği açısından tehlike arz ettiğinden bahisle, ilgili müdürlükler tarafından “tahliye” ve “yıkım”a ilişkin iş ve işlemlerin ivedilikle yapılmasına yönelik olarak alınan belediye encümeni kararının iptali istemiyle açılan davayı⁸⁷; keza, bir taşınmaz için alınan “yapı kayıt belgesi”nin⁸⁸ iptal edilmesine ilişkin idari işlemin iptali istemiyle açılan davayı⁸⁹, “parasal sınırlar”ın uygulama alanında görmemiştir. Ancak her üç kararın karşı oy gerekçesinde de; “uyuşmazlığa konu yapının/taşınmazın davaya esas maddi bir değerinin bulunduğu”nun dikkate alınması gerektiği, isabetle ortaya konulmuştur.

Buna karşılık, Danıştay 10. Dairesi; davacıya ait tarla vasıflı taşınmazların, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Fon Kurulu’nun kararı doğrultusunda kayımlık tarafından satılmasına ilişkin işlemlerin iptali istemiyle açılan davada bölge idare mahkemesince verilen nihai karara karşı yapılan “temyiz istemlerinin reddine” ilişkin kararında; dava dosyasında bulunan bilgi ve belgelerden, taşınmazların tapudaki toplam satış bedellerini tespit etmiş ve söz konusu bedelin, bölge idare mahkemesi kararının

⁸⁵ Bkz. D.6.D: E.2023/4065, K.2023/6362, T.20/06/2023.

⁸⁶ Bkz. 03/05/1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu (RG: T.09/05/1985, S.18749).

⁸⁷ Bkz. D.6.D: E.2023/6121, K.2023/6957, T.27/09/2023.

⁸⁸ 11/05/2018 tarih ve 7143 sayılı “Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” (RG: T.18/05/2018, S.30425) (m.16) ile 03/05/1985 tarih ve 3194 sayılı “İmar Kanunu”na eklenen geçici 16. maddede yer alan “*imar barışı*” düzenlemesinin kilit kavramı olan “yapı kayıt belgesi”nin temel karakteristiğinin özü için bkz. Serdar Yılmaz, “‘Yapı Kayıt Belgesi’ Alınan Yapılar Bağlamında Depremden Dolayı İdarenin Mali Sorumluluğu Sorunsalı”, içinde 9. *Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu Özet Kitabı*, 24-26 Mayıs 2023 (Elazığ: Asos Yayınları, 2023), s.398-399.

⁸⁹ Bkz. D.6.D: E.2023/6549, K.2023/6961, T.27/09/2023.

verildiği tarihteki temyiz parasal sınırının altında kaldığını belirtmiştir.⁹⁰ Bu çerçevede, isabetli bir yaklaşımla, “taşınmazların tapudaki satış bedelleri”ni esas alarak “temyiz sınırı” yönünden değerlendiren Danıştay 10. Dairesi; anılan iptal davasının, “parasal sınırlar”a tabi olduğuna kanaat getirmiştir. Keza, davacıya ait taşınmazın, 675 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname⁹¹ kapsamında Hazine adına tescil edilmesi talebine ilişkin idari işlemin iptali için açılan davayı “parasal sınırlar”ın uygulama alanı kapsamında gördüğü anlaşılan Danıştay 10. Dairesi; “temyiz sınırı” yönünden yaptığı değerlendirmede, “uyuşmazlık konusu edilen taşınmazın parasal değeri”ni dikkate almıştır.⁹²

Diğer yandan, iptal davasının konusunu oluşturan idari işlemin konu unsurunun “taşınmaz” dışında bir “malvarlığı değeri” ile ilgili olması durumunda; anılan iptal davasının, “parasal sınırlar”a tabi olduğunun kabulü bakımından, Danıştay 13. Dairesi’nce belirlenen -mutlak bir tutarlılık arz etmese de- “genişletici” kıstaslar dikkat çekicidir.

Örneğin; “kamu ihale sözleşmesinin tasfiyesi” talebiyle yapılan başvurunun reddine dair idari işlemin iptali istemiyle açılan davanın “parasal sınırlar”a tabi olduğunu ortaya koyan Danıştay 13. Dairesi; kamu ihale sözleşmesinin, 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu’nun⁹³ geçici 4. maddesi⁹⁴ uyarınca feshedilerek tasfiyenin anılan madde kapsamında

⁹⁰ Bkz. D.10.D: E.2019/8904, K.2022/195, T.18/01/2022 (LexHBS).

⁹¹ Bkz. 03/10/2016 tarih ve 675 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (RG: T.29/10/2016, S.29872).

⁹² Bkz. D.10.D: E.2018/4618, K.2021/5062, T.26/10/2021 (LexHBS).

⁹³ Bkz. 05/01/2002 tarih ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu (RG: T.22/01/2002, S.24648).

⁹⁴ “Sözleşmelerin tasfiyesi veya devri” kenar başlığını taşıyan -ve iki fıkradan oluşan- geçici 4. madde şöyledir: “31/8/2018 tarihinden önce 4734 sayılı Kanuna göre ihalesi yapılan (3 üncü maddesindeki istisnalar dâhil) ve bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla devam eden sözleşmeler, imalat girdilerinin fiyatlarında beklenmeyen artışlar meydana gelmesi nedeniyle, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki 60 gün içinde yüklenicinin idareye yazılı olarak başvurması kaydıyla, Hazine ve Maliye Bakanlığının görüşü alınarak idarenin onayına bağlı olarak feshedilip tasfiye edilebilir veya devredilebilir. Bu durumda devir alacaklarda ilk ihaledeki şartlar, devir tarihi itibarıyla aranacak olup devirden veya fesihden kaynaklanan kısıtlama ve yaptırımlar uygulanmaz. Yüklenimi ortak girişim tarafından yürütülen sözleşmelerde ortaklar arasında devir veya hisse devirlerinde ilk ihaledeki yeterlik şartları aranmaz. Sözleşmesi feshedilen veya sözleşmeyi devreden yüklenicinin teminatı iade edilir. Bu fıkra kapsamında devredilen

gerçekleştirilmesi talebiyle yapılan başvuruda; davacının elde etmek istediği amacın, verilmiş olan “kesin teminat mektubu”nun irat kaydedilmesini önlemek ve kendisine iadesini sağlamak olduğundan hareketle, mahkeme kararının doğrudan bir sonucu olarak belirli bir miktarın davacıya iadesinin söz konusu olacağını ifade etmiştir.⁹⁵ Her ne kadar davacı tarafından sunulan dava ve temyiz dilekçelerinde, davanın konusu olarak belirli bir tutar belirtilmemiş olsa da, davacının anılan başvuru ile doğrudan elde edeceği sonucun, sözleşmeyi imzalarken verdiği “kesin teminat mektubu”nun nakde çevrilmeksizin iadesi olduğunu belirten Daire; burada “uyuşmazlık konusu miktar”ın “objektif” olarak tespit edilebileceği gerekçesiyle, mezkûr uyuşmazlığı, “temyiz sınırı” bağlamında, “belli bir miktarı ihtiva eden” bir idari uyuşmazlık olarak değerlendirmiştir.⁹⁶

Buna mukabil, “kamu ihale sözleşmesinin feshi”ne ilişkin idari işlemin iptali için açılan davayı ise, “parasal sınırlar”ın uygulama alanı kapsamında görmediği anlaşılan 13. Daire; *“Bir idari işlemin hukuki sonucu olarak malvarlığında doğrudan bir artışın ya da azalışın olması durumunda idari işlemin konusunun yüz bin Türk Lirasını aşıp aşmadığı tespit edilebilecektir. Bu nedenle, Kanun’un 46. maddesinin (b) bendi uyarınca bir karara karşı temyiz yolunun açık olup olmadığına ilişkin değerlendirme, davanın konusu,*

sözleşmeler ile bu fıkra kapsamına girmekle birlikte devredilmeyen sözleşmelerde, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonraki 60 gün içinde yüklenicinin idareye yazılı olarak başvurması kaydıyla süre uzatımına ilişkin kısıtlama ve şartlara tabi olunmaksızın Hazine ve Maliye Bakanlığının görüşü alınarak idare tarafından süre uzatılabilir. / Sözleşmenin bu madde kapsamında feshedilerek tasfiye edilmesi veya devredilmesi durumunda yüklenici, fesih veya devir tarihine kadar gerçekleştirdiği imalatlar dışında idareden herhangi bir hak talebinde bulunamaz. Yüklenici tarafından, işin idarece uygun görülecek can ve mal güvenliği ile yapı güvenliğine yönelik tedbirlerin alınması şarttır. Bu kapsamda düzenlenecek fesihnamelerden ve devredilecek sözleşmelerden damga vergisi alınmaz.”

⁹⁵ Bkz. D.13.D: E.2021/2348, K.2021/2180, T.10/06/2021 (LexHBS).

⁹⁶ Keza, “teminatın irat kaydı”na ilişkin idari işlemin iptali istemiyle açılan davada verilen iptal kararı neticesinde kararı uygulayacak olan idarece davacının teminatının iadesi gerekeceği dikkate alındığında; söz konusu iptal davasının da, “parasal sınırlar”a tabi olduğuna kanaat getirilmektedir. Genel olarak bu minvaldeki değerlendirmelerinde, “doğrudanlık” ve “kesinlik” kıstaslarını esas alan Daire’nin; davada verilen iptal kararının “doğrudan” bir sonucu olarak kararı uygulayacak olan idarece “parasal” bir ödeme yapılıp yapılmayacağı, kararın davacının “malvarlığı”nda bir artış yahut azalışa sebep olup olmayacağı hususunun gözetilmesinin yanı sıra; iptal kararının doğurduğu sonucun, ihtimale bağlı olmaksızın, “kesin” olarak elde edilecek olması gerektiğini de ortaya koymaktadır.

doğrudan ve herhangi bir ihtimale bağlı olmaksızın objektif olarak belirlenebilecek belli bir tutarda para ya da parasal karşılığı objektif olarak belirlenebilir bir malvarlığı değerinin elde edilmesi ya da yitirilmesine ilişkin işlemler bakımından mümkün olabilecektir.” şeklindeki gerekçeye yer vermiştir.⁹⁷

Aynı gerekçeye istinaden, bir şirketin “iş deneyim belgesi”nin⁹⁸ süresinin uzatılması istemiyle yapılan başvurunun zımnen reddine ilişkin idari işlemin iptali için açılan ve iş durum belgesi verilmesine ilişkin şartlardan kaynaklanan davanın da “parasal sınırlar”a tabi olmadığını ortaya koyan Danıştay 13. Dairesi; “*İş deneyim belgesinin konusu, belge sahibinin ‘iş deneyimi’dir ve belge sahibinin kamuya ya da özel sektöre hangi tutarda ve hangi niteliklerde iş yaptığı ölçüsünden hareketle iş deneyiminin tespit edilmesidir. Bu tespitin, belge sahibi kişiler açısından yararlandırıcı bir etki doğuracağı kuşkusuzdur. İş deneyim belgesinin konusu ise bu yararlandırıcı etki, yani kişinin belgede gösterilen tutar ve nitelik kadar iş deneyimine sahip olduğuna ilişkin tespit olacaktır. İş deneyim belgesine sahip olan kişilerin rekabet avantajı dolayısıyla birtakım ekonomik ve mali avantajlar elde edebilmeleri mümkün ise de, iş deneyim belgesi verilmesine ilişkin işlemin konusu, doğrudan ve herhangi bir ihtimale bağlı olmaksızın objektif*

⁹⁷ Bkz. D.13.D: E.2023/3158, K.2023/4218, T.19/10/2023. Ayrıca bkz. D.13.D: E.2021/1942, K.2021/1916, T.26/05/2021 (LexHBS). Bununla birlikte, 13. Daire’nin; anılan türden davalarda verilen nihai kararları, “kesin teminat” bedelini esas alarak, “temyiz sınırı” yönünden değerlendirdiği kararlarının da mevcut olduğuna dikkat çekilmelidir. Bkz. D.13.D: E.2023/350, K.2023/1331, T.22/03/2023 (DKA).

⁹⁸ “İş deneyim belgesi”nin, hukuki bir terim olarak tanımına, Kamu İhale Kurumu tarafından yürürlüğe konulan ihale uygulama yönetmeliklerinde yer verilmiştir. Uyuşmazlık konusu olayda uygulanacak olan “Danışmanlık Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği”nin (RG: T.04/03/2009, S.27159) “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi uyarınca; “*İş deneyim belgesi: Adayın veya isteklinin ihale konusu danışmanlık hizmeti veya benzer işlerdeki mesleki deneyimini gösteren; iş bitirme belgesi, yapımla ilgili danışmanlık hizmetlerinde ise iş durum belgesi, iş denetleme belgesi ve iş yönetme belgesini ifade eder.*” [Benzer tanımlar için bkz. “Yapım İşleri İhaleleri Uygulama Yönetmeliği” (RG: T.04/03/2009, S.27159) m.3/1-(d); “Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği” (RG: T.04/03/2009, S.27159) m.3/1-(d)]. Bu itibarla, “iş deneyim belgeleri”, kişilerin kamu ya da özel sektörde sözleşmeye bağlı olarak yaptığı işlerin meblağını ve niteliğini gösterir belge olarak açıklanabilir. Bkz. D.13.D: E.2020/3581, K.2021/1191, T.06/04/2021. (LexHBS). Ayrıca bkz. D.13.D: E.2023/3265, K.2023/4991, T.22/11/2023.

*olarak belirlenebilecek belli bir tutarda para ya da parasal karşılığı objektif olarak belirlenebilir bir malvarlığı değerinin elde edilmesine ilişkin değildir.*⁹⁹ Lakin, karşı oyda; “iş deneyim belgeleri”nde yer alan “belge tutarı”nın, “iş deneyim belgesi” verilmesi isteminin konusunu oluşturduğundan hareketle, söz konusu davanın, “parasal sınırlar”ın uygulama alanı kapsamında olduğu değerlendirilirken; “iş deneyim belgeleri”nin, ihale konusu işin, işi tamamlayabilme yeteneğine ve kapasitesine sahip olan isteklilere yaptırılabilmesi açısından referans bir belge olması nedeniyle ihaleyi yapan idareler açısından önemli olduğu gibi, isteklilerin kamu ihalelerine katılabilmelerinin bir şartı olması nedeniyle isteklilere ihalelere katılabilme imkânı sağlaması ve böylece rekabetin gerçekleştirilebilmesi açısından da önem taşıdığı ve belge sahiplerine ihalelerde rekabet edebilme ve pazar payını koruma gibi önemli avantajları sağladığı, belge sahibinin firma değerini artırdığı, reel ekonomik karşılığının bulunduğu, bu itibarla bilanço değerinin üzerinde ilave bir değer oluşturduğu gerekçelerine dayanılmıştır. Ne var ki, “iş deneyim belgesi”nin bahsedilen “ekonomik etki”sinin “parasal” karşılığını objektif ve kesin biçimde belirleyebilme imkânı bulunmadığından, kanımızca, bu gerekçelere katılmak zordur.

Diğer yandan, satış belgesi olmaksızın tütün ve alkol ürünlerinin perakende satışı yapıldığından bahisle davacı hakkında “idari para cezası” uygulanması ve tutanak ile muhafaza altına alınan tütün mamullerinin ve alkollü içeceklerin “mülkiyetinin kamuya geçirilmesi”ne ilişkin idari işlemlerin iptali istemiyle açılan davada, mülkiyeti kamuya geçirilen ürünlerin değerinin hesaplanması gerektiğini belirten 13. Daire; söz konusu davayı, “parasal sınırlar”ın tatbik sahasında mütalaa etmiştir.¹⁰⁰ Bu noktada, tütün ve alkol ürünlerinin “mülkiyetinin kamuya geçirilmesi”ne ilişkin idari işlemin iptali istemiyle açılan davada verilen iptal kararını uygulamakla yükümlü idarece, parasal değeri objektif olarak hesaplanabilir olan tütün ve alkol ürünlerinin iadesi yönünde işlem tesis edileceği yolundaki, anılan Daire’nin konuya ilişkin genel yaklaşımını yansıtan argümanlar belirleyici olmuştur.

⁹⁹ Bkz. D.13.D: E.2020/3581, K.2021/1191, T.06/04/2021 (LexHBS). Ayrıca bkz. D.13.D: E.2023/3265, K.2023/4991, T.22/11/2023.

¹⁰⁰ Bkz. D.13.D: E.2021/4627, K.2021/3852, T.16/11/2021 (LexHBS). Ayrıca bkz. D.13.D: E.2022/4911, K.2023/135, T.16/01/2023 (LexHBS).

Öte taraftan, kamu görevlilerinin doğrudan belirli bir miktar zikretmeksizin yaptıkları “parasal” hak talepli başvuruların reddine yönelik idari işlemlere karşı açılan iptal davalarının da, “parasal sınırlar”ın uygulama alanında görüldüğü idari yargı kararlarına rastlanmaktadır. Örneğin, kamu görevlisi olarak atanan davacının, ilk atama yolluğunun ödenmesi talepli başvurusunun reddine ilişkin idari işlemin iptali ile kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu annesine tediye edilmesi gereken yolluk miktarının ödenmesine hükmedilmesi istemiyle açtığı davayı, dava dilekçesinde açıkça bir miktar zikredilmemesine rağmen, “parasal sınırlar”a tabi gördüğü anlaşılan Danıştay 5. Dairesi; ilk derece mahkemesince verilen nihai kararı -önceki kanun yolları döneminde- temyizen incelerken, “tek hâkim sınırı” bağlamında yaptığı değerlendirmede, “*Temyiz istemine konu uyumsuzluk yolluğa ilişkin olup 6245 sayılı Kanun’un¹⁰¹ 45. maddesine göre ve en yüksek dereceli devlet memurunun yıllar itibariyle ödenecek yevmiyesi esas alınarak 1200 kilometre mesafeye göre yapılan sürekli görev yolluğu hesaplamaları ile aynı Kanun’un 39 ve 42. maddelerine göre geçici görev yolluğu yönünden yapılan hesaplamalar sonucunda ulaşılan harcırah tutarlarının daima tek hâkim sınırının altında kalacağı saptanmıştır.*” demek suretiyle, dava konusu işlemin konusunun parasal karşılığının objektif olarak belirlenebildiği durumlarda, bu belirlemenin idari yargı yerlerince “resen” yapılabileceğini de ortaya koyan bir yaklaşım sergilemiştir.¹⁰²

Örnek kabülinden yer verilen Danıştay kararlarından anlaşılan odur ki; açıkça belli bir parasal miktar içermemekle birlikte, konusu “parayla ölçülebilen” bir idari işlemin iptal davasına konu edilmesi durumunda da; söz konusu iptal davası, bazı koşullar altında, “parasal sınırlar”a tabi görülebilmektedir. Ancak bu noktada, uygulamada birlik bulunmadığı da müşahede edilmektedir. Bilhassa, iptal davasının konusunu oluşturan idari işlemin konu unsurunun “taşınmaz” ile ilgili olması durumunda; anılan iptal davasının, “parasal sınırlar”a tabi olduğunun kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin olarak Danıştay’ın dava daireleri arasında, taban tabana zıt yaklaşımlar benimsendiği göze çarpmaktadır. Kanaatimizce, bu yaklaşım farklılıklarının temelinde, “parasal sınırlar”ın uygulama alanını belirtmek üzere mevzuatta kullanılan ifade biçimlerinin de etkisi vardır. Zira, özellikle iptal davalarında, bu idari dava türünün mahiyeti gereği, “parasal sınırlar”ın hangi hâllerde uygulanacağını saptamak kolay değildir.

¹⁰¹ Bkz. 10/02/1954 tarih ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu (RG: T.18/02/1954, S.8637).

¹⁰² Bkz. D.5.D: E.2009/7217, K.2011/7571, T.15/12/2011 (LexHBS).

Bunun için, “parasal sınırlar”ın uygulama alanını belirtmek üzere mevzuatta yer verilen ifade biçimlerinin, “*konusu paraya ilişkin olan*” idari davalar şeklindeki -daha geniş ve kapsayıcı- formülasyonla değiştirilmesi önerilebilir. Gerçi, önerdiğimiz terimin de, “parasal sınırlar”ın *konu bakımından uygulanmasındaki* tüm tereddütleri gidermeye elverişliliği şüphelidir. Yine de, bu terim; daha geniş ve kapsayıcı bir formülasyon ihtiva etmesi hasebiyle, bilhassa “iptal davaları”nın “parasal sınırlar”a tabi olup olmadığının belirlenmesinde, dava konusu işlemin konu unsurunun doğrudan belli bir “para” olmasını şart koşan yaklaşımın tümüyle terk edilmesini ve konusu objektif biçimde “parayla ölçülebilir” nitelik taşıyan tüm idari davaların “parasal sınırlar”ın uygulama alanına girmesini sağlamaya müsait görüldüğü için, görece daha net bir tablo yaratacaktır. Bu bağlamda, dosya münderecatından, dava konusunun parasal karşılığının objektif biçimde saptanması mümkün ise; konusu “parayla ölçülebilir” bir idari işleme karşı açılan iptal davasının da “parasal sınırlar”a tabi olduğunda duraksanamaması gerekeceği savunulabilecektir. Her ne kadar bu durumda “parasal sınırlar”ın tatbik sahası bir yönüyle genişlese de; tutarlılık sağlanmak suretiyle uygulamadaki belirsizliğin giderileceği ve özellikle iptal davasının konusunu oluşturan idari işlemin konu unsurunun “taşınmaz” ile ilgili olması hâlinde temyiz kanun yoluna başvuru olanağının da genişleyeceği dikkate alındığında, görece daha isabetli bir sonucun ortaya çıktığı da söylenebilecektir.

Burada, “parasal sınırlar”ın “idari dava” türlerindeki uygulama alanının tecessümü zımnında, son olarak üzerinde durulması gereken husus ise; “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davaların “parasal sınırlar”a tabi olup olmadığının belirlenmesidir. Zira, başta işaret edildiği üzere, “parasal sınırlar”a ilişkin düzenlemelerde, “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davalar için tercih edilen terminoloji ve formülasyon da birtakım sorunlara yol açmaktadır.

Bu bağlamda hatırlatmak gerekir ki, “vergi uyuşmazlıkları”ndan kaynaklanan idari davalar; “tek hâkim sınırı”na ilişkin düzenlemede, “2576 sayılı Kanun’un 6. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde belirtilen uyuşmazlıklardan kaynaklanan” ve toplam değeri 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan “davalar” şeklinde -“vergi uyuşmazlığı” yahut “vergi davası” ibarelerine açıkça yer verilmeksizin- ifade edilmişken [2576 sayılı Kanun m.7/2]; “duruşma sınırı”na ilişkin düzenlemede, *tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve*

bunların zam ve cezaları toplamı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “vergi davaları” biçiminde formüle edilmiş [İYUK m.17/1]; “istinaf sınırı”na ilişkin düzenlemede ise, konusu 5.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 20.000 Türk Lirasını) geçmeyen “vergi davaları” şeklinde belirtilmiş [İYUK m.45/1]; nihayet, “temyiz sınırı”na ilişkin düzenlemede, konusu 100.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 581.000 Türk Lirasını) aşan “vergi davaları” biçiminde ifadelendirilmiştir [İYUK m.46/1-(b)].

Anılan yasal düzenlemelerde dikkati çeken ilk husus; “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davalara ilişkin “tek hâkim sınırı”na yer veren 2576 sayılı Kanun’da “vergi davası” terimi kullanılmamışken; “duruşma sınırı”, “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı”na yer veren 2577 sayılı Kanun’da “vergi davası” terminolojisinin tercih edilmiş olmasıdır. İYUK’un başkaca maddelerinde¹⁰³ de rastlanan “vergi davası” ibaresi, her ne kadar ayrı bir “idari dava” türünü çağırırsa da; gerçekte, “vergi mahkemeleri”nin görev alanına giren “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan ve uyuşmazlığın türü/içeriği ile talep sonucuna göre “iptal davası” veya “tam yargı davası” formatında açılabilen idari davaları ifade etmektedir. Yani, mevzuatta geçen “vergi davaları” deyimini, “iptal davası” ve “tam yargı davası”na ilaveten, yeni bir “idari dava” türü yaratmamakta¹⁰⁴; yalnızca dava konusu

¹⁰³ Bkz. İYUK m.3/2-(e), m.27/4, m.28/6.

¹⁰⁴ Her ne kadar “vergi davaları”nın ayrı bir idari dava türü olmadığı ve “vergi uyuşmazlıkları”ndan kaynaklanan idari davaların, duruma göre “iptal” veya “tam yargı” davası olarak değerlendirilebileceği kanısında olsak da; burada, “vergi davaları”nın hukuki niteliği ve idari dava kategorileri bağlamındaki tasnifine müteallik tartışmaların mevcudiyetine de işaret etmek isteriz: Ahmet G. Kumrulu, *Vergi Yargılama Hukukunun Kuramsal Temelleri* (Ankara, 1989), s.103 vd.; Civan Turmangil, “Vergi Davasının Hukuksal Niteliği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.39, S.1-4, 1982-1987, s.125-156; Metin Tekgündüz, “İdari Dava Türleri ve Vergi Davası”, *Danıştay Dergisi*, Y.13, S.50-51, 1983, s.56-59; Turgut Candan, “Vergi Uyuşmazlıkları ve İdari Davalar”, *Danıştay Dergisi*, Y.14, S.54-55, 1984, s.31-40; Lûtfi Duran, “İdari İşlem Niteliğinde Yargı Kararıyla Vergi Davalarının Çözümü (II)”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.21, S.1, 1988, s.63-77; K. Burak Öztürk, “İdari Yargılama Hukuku Yönünden Vergi Davası Kavramına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme”, içinde *Prof. Dr. Mualla Öncel’e Armağan*, C.II (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2009), s.1111-1124; Halil Kalabalık, *İdari Yargılama Usulü Hukuku*, 16. Baskı (Ankara: Seçkin Yayınları, 2022), s.216-217; Münci Çakmak, *İdari Yargılama Usulünde Vergi Davaları* (Ankara: Seçkin Yayınları,

uyuşmazlığın türünü/konusunu esas alan özellikli bir kategoriye işaret etmektedir. Dolayısıyla, İYUK'un çeşitli hükümlerinde yer verilen "vergi davaları" deyimini, "vergi uyuşmazlıkları"ndan doğan ve "vergi mahkemeleri"nde görülen "iptal" ve "tam yargı" davaları olarak algılamak gerekir. Bu anlamda olmak üzere, mevzuatta "vergi davaları" şeklinde ifade edilen idari davaların "parasal sınırlar"a tabi olup olmadığının belirlenmesi açısından, yukarıda "tam yargı davaları" ve "iptal davaları" bakımından yapılan açıklamalardan yararlanılması icap etmektedir.

Öte taraftan, genellikle "vergi davası" terimiyle karşılanan, ama aslında "vergi mahkemeleri"nin görev alanına giren "vergi uyuşmazlıkları"ndan doğan "iptal" ve "tam yargı" davalarına tekabül ettiği anlaşılan idari davalara ilişkin "parasal sınırlar"ın; kimi zaman "uyuşmazlık türü", kimi zaman "işlem türü", kimi zaman ise "dava konusu" olarak belirtildiği gözlemlenmektedir. Bu formülasyon farklılığı, söz konusu "parasal sınırlar"ın uygulama alanına da etki edebilmektedir.

Bir defa, "tek hâkim sınırı"na ilişkin düzenlemede yer verilen, "2576 sayılı Kanun'un 6. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde belirtilen uyuşmazlıklardan kaynaklanan" ve toplam değeri 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan "davalar" şeklindeki ifade; "vergi mahkemeleri"nin görev alanına giren tüm "vergi uyuşmazlıkları"nı değil, 2576 sayılı Kanun'un (a) ve (b) bentlerinde hüküm altına alınan "vergi uyuşmazlıkları"nı içermekte; yani anılan Kanun'un (c) bendini kapsamamaktadır. Hemen belirtelim ki, 2576 sayılı Kanun'un, "Vergi Mahkemelerinin Görevleri"ni düzenleyen 6. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde, "(g)enel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davalar"ın; (b) bendinde, "(a) bendindeki konularda 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun¹⁰⁵ uygulanmasına ilişkin davalar"ın; (c) bendinde ise, "(d)iğer kanunlarla verilen işler"in¹⁰⁶, vergi mahkemelerince çözümleneceği öngörülmüştür.

2021), s.37-52; Muallâ Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan ve Cenker Göker, *Vergi Hukuku*, 32. Bası (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2023), s.235-237.

¹⁰⁵ Bkz. 21/07/1953 tarih ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (RG: T.28/07/1953, S.8469).

¹⁰⁶ Örneğin, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun "re'sen düzeltme"ye ilişkin 121. maddesi uyarınca; idarece tereddüt edilmeyen açık ve mutlak vergi hatalarının resen düzeltileceği ifade edildikten sonra, kendi aleyhlerine düzeltme yapılan kimselerin,

İşte, diğer kanunlarla vergi mahkemelerine verilen görevler kapsamındaki “vergi uyuşmazlıkları”na, “tek hâkim sınırı”na ilişkin mezkûr hükümde atıfta bulunulmadığı için; bu sonuncu kategoride yer alan “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davaların, “konusu paraya ilişkin” olmakla birlikte, 2576 sayılı Kanun’un 7. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen “tek hâkim sınırı”na tabi olmadığı düşünülebilir.¹⁰⁷ Hâl böyle olunca, anılan Kanun’un 6. maddesinin (c) bendindeki “vergi uyuşmazlıkları”nın, “konusu paraya ilişkin” olsa bile, daima “kurul/heyet” hâlinde çözümlenmesi gerektiği söylenebilecektir. Kaldı ki, vergi mahkemelerinde açılan davaların “kurul/heyet” hâlinde karara bağlanması *kural*, “tek hâkim”le karara bağlanması ise *istisna* olduğundan ve -genel bir hukuk ilkesi olarak- “*istisnaların dar yorumlanması*”¹⁰⁸ gerektiğinden; “vergi mahkemeleri”nin görev alanına giren dava çeşitlerine ilişkin olarak, buradaki “tek hâkim sınırı” bağlamında yapılan münhasır atfın, genişletici biçimde yorumlanmasının isabetli olmayacağı ileri sürülebilecektir.

İkinci olarak, “duruşma sınırı”na ilişkin düzenlemede yer verilen, *tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını)*

düzeltelemeye karşı “vergi mahkemesi”nde dava açma haklarının mahfuz olduğu hükme bağlanmıştır. Keza, adı geçen Kanun’un 377. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca; vergi dairesi tadilat ve takdir komisyonlarının tahmin ve takdir olunan matrahlarla karşı “vergi mahkemesi”nde dava açılabilmesi düzenlenmiştir. Diğer yandan, İYUK’ta da; “vergi mahkemeleri”nce verilen kararların uygulanmaması durumunda, idarece uygulanmayan kararı vermiş olan “vergi mahkemesi”nde maddi ve manevi tazminat davası açılabilmesi hüküm altına alınmıştır (m.28/3).

¹⁰⁷ Her ne kadar bu hususu teyit eden veya nakzeden bir bilimsel yahut yargısal içtihadı rastlayamamış olsak da; örneğin, “vergi mahkemesi”nce verilen bir iptal kararının gereklerinin yerine getirilmemesi nedeniyle uğranılan zararların tazmini istemiyle, ilgili idare aleyhine “vergi mahkemesi”nde açılan davadaki “uyuşmazlık konusu miktar”ın, “tek hâkim sınırı”nı aşmaması durumunda dahi, “kurul/heyet” hâlinde bakılması gerektiği sonucuna varılması mümkün görünmektedir. Aynı minvalde, yukarıdaki dipnotta (bkz. *supra.*, dn.106) örnek kabîlinden değinilen diğer yasal düzenlemeler kapsamında “vergi mahkemeleri”nde açılan davaların da, içerdikleri “uyuşmazlık konusu miktar”dan mücerret biçimde, daima “kurul/heyet” hâlinde çözümlenmesi gerektiği söylenebilir.

¹⁰⁸ Bkz. Aynur Yongalık, “‘İstisnalar Dar Yorumlanır’ Kuralı ve Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.60, S.1, 2011, s.1-15; Kemal Gözler, “Yorum İlkeleri”, içinde *Kamu Hukukçuları Platformu – Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaşması*, 29-30 Eylül 2012 (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2013), s.59-65.

aşan “vergi davaları” biçimindeki formülasyon; tüm “vergi uyuşmazlıkları”nı değil, sayılan işlem türlerinden doğan “vergi uyuşmazlıkları”nı kapsamaktadır. Bu bağlamda, öğretilde, “duruşma sınırı”na ilişkin İYUK m.17/1 hükmünde geçen “vergi davaları” ibaresinden; 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 377. maddesinde öngörülen vergi, ceza ve matrah tahmin ve takdirlerini konu alan idari işlemler ile 4458 sayılı Gümrük Kanunu¹⁰⁹ uyarınca yapılıp, anılan işlemlerle nitelik ve konu itibarıyla aynı olan tahakkuk, ek tahakkuk ve ceza kararlarına karşı açılan idari davaların anlaşılması gerektiği belirtilmektedir.¹¹⁰ Bu görüş benimsendiği takdirde; 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun uyarınca, her türlü “kamu alacağı” dolayısıyla tesis edilen “ihtiyati tahakkuk”, “ihtiyati haciz”, “ödeme emri”, “haciz” ve “satış” gibi işlemlere karşı açılan idari davalar; konuları olan “kamu alacağı” “vergi”ye ilişkin olsa dahi, belirtilen anlamda “vergi davası” sayılamayacağından, İYUK’ta öngörülen “duruşma sınırı”na tabi görülmemek gerekir.¹¹¹ Dolayısıyla, bu tür (örneğin, “ödeme emri”ne karşı açılan) bir idari davada, dava konusu idari işlemin konu unsuru olan “para”nın miktarına bakılmaksızın, talep üzerine, ilk derece mahkemesince duruşma yapılmasının zorunlu olduğu öne sürülebilir. Ne var ki, bazı vergi mahkemeleri ile istinaf mercilerinin; vergiden kaynaklanan kamu alacaklarının tahsili amacıyla düzenlenen “ödeme emirleri”nin, konu unsurları bakımından “tarh” işleminden farklı olmadığı; her ikisinin de belli bir miktar “para” içerdiği; 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun’un uygulanmasına ilişkin idari işlemleri konu edinen idari davaların da “vergi mahkemeleri”nin görev alanına girdiği; niteliği itibarıyla aynı olan iki işlemde “ödeme emirleri”ni konu edinen idari davalar ile ilgili olarak “duruşma” yapılmasında “parasal sınır” aranmaması için kanun koyucunun haklı bir nedeni olamayacağı kanaatiyle, “ödeme emirleri”nin iptali istemiyle açılan davalarda da, “duruşma sınırı”nı uygulama cihetine gittiği gözlemlenmektedir.¹¹² Bu itibarla, özellikle “ödeme emirleri”ne karşı açılan idari davaların “duruşma sınırı”na tabi olup olmadığı bakımından, uygulamada farklı yaklaşımlar bulunduğu kaydedilmelidir.

¹⁰⁹ Bkz. 27/10/1999 tarih ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu (RG: T.04/11/1999, S.23866).

¹¹⁰ Bkz. Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.860.

¹¹¹ Bkz. *Ibid.*, s.864.

¹¹² Belirli bir karara atf yapılmaksızın gerçekleştirilen bu saptama için bkz. *Ibid.*, s.860-861, dn.1398.

Üçüncü olarak, “olağan kanun yolları”na başvuru için öngörülen “parasal sınırlar” olan “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı”na ilişkin düzenlemelerde ise; Kanun’daki ifadeyle “vergi davaları”nın, daha doğru bir ifadeyle “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davaların “konu”su esas alınmıştır. Daha önce izah edildiği üzere, “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan ve “vergi mahkemeleri”nin görev alanına giren idari davalar, duruma göre, “iptal davası” veya “tam yargı davası” biçiminde karşımıza çıkabildiğinden; bu tür idari davaların “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı”na tabi olup olmadığının saptanmasında, yukarıda “iptal” ve “tam yargı” davaları bağlamında yapılan açıklamalar belirleyici rol oynayacaktır. Bu noktada eklemek gerekir ki; “*vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalar*”da, “*uyuşmazlık konusu miktar*”ın, dava dilekçesinde gösterilmesi zorunludur.¹¹³ Hâliyle, “uyuşmazlık konusu miktar”ın belli olduğu “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davaların, anılan “parasal sınırlar”ın tatbik sahasına gireceği malumdur.

Görüldüğü üzere, “parasal sınırlar”a ilişkin kurallar, önerdiğimiz terimle, “konusu paraya ilişkin olan” tüm “idari dava türleri”ni kapsamaktadır. Açıkçası, “konusu paraya ilişkin olan” “iptal davaları” ve “tam yargı davaları”, ayrıca *-aslında ayrı bir idari dava türü teşkil etmeyen-* “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davalar¹¹⁴, kural olarak, “parasal sınırlar”a tabi kılınmıştır. Söz konusu “parasal sınırlar” ise, idari yargılama usulündeki üç temel husus için öngörülmüştür. Kısaca, “tek hâkim sınırı”, “duruşma sınırı” ve “olağan kanun yolları sınırları” olarak “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı” biçiminde özetlenen “parasal sınırlar”ın her birinin, her bir idari dava türündeki uygulama alanı farklılık arz edebilmektedir.

Bu noktada, “uyuşmazlık konusu miktar”ın belli olduğu “tam yargı davaları” ile “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan idari davaların, genel olarak, “parasal sınırlar”a tabi olduğu söylenebilirse de; özellikle, İYUK’ta “vergi davaları” olarak ifade edilen kategoriye dâhil olan, “vergi uyuşmazlıkları”ndan doğan “iptal” ve “tam yargı” davalarının “tek hâkim sınırı” ve “duruşma sınırı”na tabiliği konusunda farklılıklar mevcuttur. Ayrıca, “iptal davası”nın, -“duruşma sınırı” hariç- “parasal sınırlar”a tabi olduğun kabulü açısından; dava konusu idari işlemin konu unsurunun -doğrudan- “para” olması şartının mı aranacağı, yoksa idari işlemin konusunun “parayla ölçülebilmesi”nin de yeterli mi sayılacağı hususu

¹¹³ Bkz. İYUK m.3/2-(d).

¹¹⁴ Bkz. *supra.*, dn.104.

tereddütlüdür. Doğrusu, dosya münderecatından, dava konusunun parasal karşılığının objektif biçimde saptanması mümkün ise; konusu “parayla ölçülebilen” bir idari işleme karşı açılan iptal davasının da “parasal sınırlar” a tabi olduğuna kanaat getirilmesi isabetli olabilecektir. Ne var ki, farklı yöndeki idari yargı kararlarının mevcudiyeti, “parasal sınırlar” ın *konu bakımından uygulanmasına* dair “şaşmaz” bir ölçüte ulaşılmasını güçleştirmektedir. Yine de, bu başlık altında etraflıca yapılan izahat neticesinde; “parasal sınırlar” a tabi olan idari dava türleri ve “parasal sınırlar” ın uygulanacağı konulara ilişkin genel bir çerçeve ortaya konulmuştur. Dolayısıyla, şimdi, bu çerçeve dâhilinde, “parasal sınırlar” a tabi olduğu saptanan idari davalarda “parasal sınırlar” ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer nasıl belirleneceği, çeşitli ihtimaller üzerinden irdelenmek suretiyle, “kapsam” ın netleştirilmesi lazım gelmektedir. Nitekim aşağıdaki başlık (B), bu hususa özgülenmiştir.

B. “Parasal Sınırlar” a Tabi Olan İdari Davalarda “Parasal Sınırlar” ın Uygulanmasına Esas Alınacak Parasal Değerin Belirlenmesi

İdari yargıda “parasal sınırlar” ın *konu bakımından uygulanmasının* açıklığa kavuşturulabilmesi için; yukarıdaki başlıkta (A) açıklanan çerçevede, “konusu paraya ilişkin olan” ve “parasal sınırlar” a tabi kılınan “idari dava” larda, “parasal sınırlar” ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer/tutarın/meblağın nasıl belirleneceğinin de ortaya konulması elzemedir. Bu noktada, “uyuşmazlık konusu miktar” ın belli olduğu idari davalar açısından önemli bir sorun bulunmadığı söylenebilirse de, “uyuşmazlık konusu miktar” ın tasrih edilmediği idari davalar açısından tereddüde sebebiyet veren ihtimaller mevcuttur. Keza, birden fazla talep, birden fazla işlem, birden fazla konu veya birden fazla davacının bulunduğu idari davalar açısından da, tereddüt doğuran olasılıklarla karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla, “parasal sınırlar” a tabi olan idari davalarda, “parasal sınırlar” ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesine ilişkin ölçütler, gündeme gelebilecek başlıca ihtimaller üzerinden, idari yargı kararları ışığında incelenmelidir.

Bu bağlamda, öncelikle vurgulanmalıdır ki; İYUK m.3/2-(d) uyarınca, “tam yargı davaları” ile “vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalar” da, “uyuşmazlık konusu miktar”, dava dilekçesinde gösterilmesi gereken unsurlar arasında sayıldığından;

anılan neviden idari davalarda, dava dilekçesinde belirtilen miktar, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınmaktadır. Bu noktada, “uyuşmazlık konusu miktar”ın, aslında dava dilekçesinde yazılandan daha yüksek olması, kural olarak, önem taşımamaktadır. Başka bir ifadeyle, uğranılan zararın tamamının dava edilip edilmediğinden bağımsız olarak¹¹⁵, esasen, dava dilekçesinde talep edilen miktar dikkate alınmaktadır.¹¹⁶ Yani bu noktada, dava dilekçesinin “talep sonucu”nda¹¹⁷ belirtilen parasal tutar ehemmiyet arz etmektedir.

Bununla birlikte, “tam yargı davaları”nda, dava dilekçesinde belirtilen “miktar”ın, nihai karar verilinceye kadar, bir defaya mahsus olmak üzere “artırılabilmesi”ne¹¹⁸ (“ıslah” edilebilmesine) olanak tanıyan İYUK m.16/4 hükmü dolayısıyla gündeme gelen istisnai bir durum da vardır. Şöyle ki; “tam yargı davaları”nda “ıslah” müessesesini düzenleyen mezkûr hükmün, dava dilekçesinde, “uyuşmazlık konusu” olarak düşük bir parasal miktar gösterilse bile, daha sonra “miktar artırımı” yapılmasına imkân verdiğinden hareketle; “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak “uyuşmazlık konusu miktar”ın, bazı hâllerde, dava dilekçesinin talep sonucu kısmından değil, dosya muhteviyatından tespit edilebileceği anlaşılmaktadır. Nitekim, İYUK m.13 uyarınca davalı idareye yapılmış olan “ön karar” başvurusunda (*idari başvuru dilekçesinde*) daha yüksek bir tutar talep edilmişken, bu talebin reddi üzerine açılan “tam yargı davası”nda (*dava dilekçesinde*) oldukça düşük bir miktarın gösterilmiş olması durumunda; örneğin “tek hâkim sınırı” bakımından, “ön karar” başvurusunda belirtilen parasal tutar

¹¹⁵ “Temyiz sınırı” bağlamında bkz. Söyler ve Yılmaz, s.2139, dn.15.

¹¹⁶ Örneğin bkz. D.10.D: E.2020/4220, K.2020/3105, T.21/09/2020 (LexHBS).

¹¹⁷ Mahkemeden istemde bulunulan hususu ifade eden “talep sonucu”, “dava konusu”nu belirleyen ögedir. Bkz. Yılmaz, *Islah*, s.193. “Dava konusu” kavramına ilişkin kuramlar için bkz. Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, C.I, 5. Bası (Ankara: Yetkin Yayınları, 2024), s.543-553.

¹¹⁸ Hemen belirtmek gerekir ki; “(İYUK m.16/4 hükmünde) de açık olduğu üzere miktar artırımı dilekçesi ile talebin artırılabilmesine imkân tanınmış olup talebin azaltılması mümkün değildir. Davacı, talep sonucunu ancak kısmi feragat yolu ile daraltabilir. Bu durumda talebinin azaltılan kısmı yönünden davanın feragat nedeniyle reddine ve reddedilen kısım üzerinden davalı taraf yararına vekâlet ücretine karar verilmesi ve yargılama giderlerinin haklılık oranına göre taraflar arasında paylaşılması gerekmektedir.” Bkz. D.15.D: E.2017/388, K.2017/2705, T.18/05/2017 (DKA). Ayrıca bkz. Konya-BİM.2.İDD: E.2020/2306, K.2020/2310, T.22/10/2020 (LexHBS).

esas alınarak değerlendirme yapılması mümkün görünmektedir.¹¹⁹ Ancak bu yaklaşımın, “olağan kanun yolları sınırları”na teşmilinin isabetli görülemeyeceği; zira, nihai karar verilinceye kadar miktar artırımını yapmayarak davadaki talebini sınırlamayı tercih eden davacının, talebini aşmanın mümkün olmadığı savlanabilir.

Diğer yandan, “tam yargı davası”nda, “ıslah” imkânından yararlanılarak, dava dilekçesinde belirtilen miktarın artırılması durumunda; ıslah edilen miktar, yani nihai olarak talep edilen parasal tutar esas alınmak suretiyle, “parasal sınırlar” yönünden değerlendirme yapıldığının altı çizilmelidir. Zaten, hüküm, nihai tutar dikkate alınarak kurulduğundan, ilk etapta akla gelen; “istinaf sınırı”¹²⁰ ve “temyiz sınırı”nın¹²¹ aşılmadığı yönünden yapılan incelemede, dava dilekçesinin talep sonucunda belirtilen parasal tutarın değil, ıslah edilen tutarın dikkate alınmasıdır. Ancak, bunun yanında, “tek hâkim sınırı”¹²² ve “duruşma sınırı”nın¹²³ aşılmadığına yönelik incelemede de; ıslah suretiyle talep edilen nihai tutara göre değerlendirme yapıldığı gözden kaçmamalıdır.

Bununla birlikte, dava dilekçesinde yer verilen, “fazlaya ilişkin hakların saklı tutulduğu” yolundaki bir ibareyle, ıslah iradesi peşinen ortaya konularak açılan “tam yargı davaları”nda; daha sonra ıslah cihetine gidilmediği ve miktar artırımını talep edilmediği takdirde, dava dilekçesinde belirtilen miktarın esas alınması gerekeceği de vurgulanmalıdır.¹²⁴ Başka bir deyişle, davacının, “fazlaya ilişkin haklarını saklı tutarak”, başta düşük bir miktar göstermek suretiyle “tam yargı davası” açmayı tercih etmesi durumunda; salt ıslah iradesinin ortaya konulmuş olması nedeniyle, dava dilekçesindeki talep sonucunun görmezden gelinmesi mümkün değildir.

¹¹⁹ Bkz. Gaziantep-BİM.3.İDD: E.2020/134, K.2020/307, T.19/03/2020 (LexHBS).

¹²⁰ Örneğin bkz. Samsun-BİM.2.İDD: E.2020/624, K.2020/784, T.10/12/2020 (LexHBS).

¹²¹ Örneğin bkz. D.6.D: E.2021/8472, K.2021/10352, T.30/09/2021 (LexHBS); D.10.D: E.2021/3616, K.2021/3965, T.08/09/2021 (LexHBS).

¹²² Örneğin bkz. İstanbul-BİM.8.İDD: E.2017/2659, K.2018/61, T.11/01/2018 (LexHBS); Konya-BİM.2.İDD: E.2017/73, K.2017/463, T.04/04/2017 (LexHBS).

¹²³ Örneğin bkz. D.8.D: E.2021/3243, K.2021/6573, T.21/12/2021 (DKA).

¹²⁴ Bu doğrultuda, “istinaf sınırı” bağlamında, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’na verilen “bölge idare mahkemesi kararları arasındaki aykırılığın giderilmesi istemi hakkında karar” için bkz. DİDDK: E.2021/6, K.2021/7, T.08/03/2021 (LexHBS).

Şu da var ki; dava dilekçesinde talep edilen miktarın, “fazlaya ilişkin haklar saklı kalmak kaydıyla” ibaresine yer verilerek belirtildiği hâllerde; şayet mahkemece miktara ilişkin olarak bilirkişi incelemesi yaptırılmış ise “bilirkişi raporu”nun, miktar davalı idareye hesaplatılmış ise “idarenin hesaplamaya ilişkin cevabı”nın, bu yöntemlere başvurulmamış ise “ara karar” ile mahkemece dosyadaki bilgi ve belgelere göre yapılan “tespit”in davacıya bildirilmesi suretiyle, ıslah hakkını kullanma imkânı tanınması gerektiği içtihat edilmektedir.¹²⁵ Adil yargılanma hakkının yaşama geçirilmesi açısından son derece işlevsel olan bu içtihadî yaklaşıma göre; dava dilekçesinde ıslah iradesi ortaya konmuş olmasına rağmen, mahkemece bilirkişiye veya idareye hesaplama yaptırılarak ya da bizzat mahkemece hesaplama yapılarak elde edilen sonucun davacıya bildirilmemiş olması nedeniyle ıslah hakkını kullanma imkânından yoksun kalan davacının dava dilekçesinde belirtmiş olduğu miktarla sınırlı olarak hüküm kurulmasında hukuka uyarlık bulunmadığı kabul edilmektedir.¹²⁶ Buna bağlı olarak, mahkemece hükmedilen miktar, “olağan kanun yolları”na başvuru için öngörülen “parasal sınırlar”ın altında kalsa bile, “olağan kanun yolları”na başvurulabileceği ve bu durumun kanun yolu aşamasında kaldırma/bozma sebebi addedileceği belirtilmelidir. Dolayısıyla, dava dilekçesinde belirtilen miktarın daha sonra artırılacağı ihsas edilerek açılan “tam yargı davaları”nda, davacıya miktar artırma olanağı tanınması gerekmekte olup; davacının, bu olanak doğrultusunda dava dilekçesinde talep ettiği miktarı artırması durumunda, söz konusu nihai talep dikkate alınmalıdır.

Keza, “fazlaya ilişkin haklar saklı tutularak” açılmış olan idari davanın “ön koşullar” yönünden reddedildiği bazı ayrıksı durumlarda; “uyuşmazlığın esası”nın incelenme olanağı olsa idi, “olağan kanun yolları sınırları”nın aşılmasının “kuvvetle muhtemel” olup olmayacağına göre bir değerlendirme yapıldığına da nadiren rastlanabilmektedir. Örneğin, “süreaşımı” nedeniyle reddedilen davanın “esas”ının incelenmesi durumunda, bilirkişi incelemesi sonucunda miktar artırımında bulunulacağı yolundaki davacı iradesini dikkate alan Danıştay 8. Dairesi’nin, ihtimale dayalı bir değerlendirme neticesinde, “temyiz sınırı”nın aşıldığına kanaat getirdiği görülmektedir.¹²⁷

¹²⁵ Örneğin bkz. D.13.D: E.2016/4160, K.2022/812, T.03/03/2022 (LexHBS); D.9.D: E.2018/3288, K.2021/3683, T.07/06/2021 (LexHBS).

¹²⁶ Bkz. *supra.*, dn.125.

¹²⁷ Bkz. D.8.D: E.2021/375, K.2021/1393, T.09/03/2021 (DKA). Kararda yer verilen şu gerekçeler, inceleme konumuz açısından son derece çarpıcıdır: “(İtfaiye memuru olan) davacının %94 oranında engelli olduğuna ilişkin engelli sağlık kurulu raporu

Ayrıksı nitelikteki bu karar, gerekçede yer verilen karine bağlamında, ihtimaller üzerinden argümantasyon yürütülmüş olması hasebiyle eleştiriye açık olmakla birlikte; son tahlilde “temyiz hakkı”nı genişletme yönünde bir perspektif de sunmaktadır.

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus da; “kamu görevlilerine ilişkin mevzuat”tan doğan uyuşmazlıklarda, idari işlemin neden olduğu zararın miktar olarak tespitinin mümkün olmadığı hâllerde, dava dilekçesinde “uyuşmazlık konusu miktar” gösterilmeden de “tam yargı davası” açılabileceği doğrultusundaki “içtihatların birleştirilmesi kararı”¹²⁸ uyarınca; dava dilekçesinde herhangi bir “miktar/meblağ” belirtilmeksizin ikame edilen “tam yargı davaları”nda “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak değerin nasıl belirleneceğidir. Hemen vurgulamak gerekir ki, miktar gösterilmeksizin açılan “tam yargı davaları”nda; mahkemece bilirkişiye veya idareye hesaplama yaptırılarak elde edilen sonucun dosya münderecatında yer alması durumunda, bu parasal değerin esas alınması icap edecektir. Dosyada böyle bir parasal tutar hesabı bulunmasa dahi, davaya bakan mahkemenin bizzat hesaplama yaparak “uyuşmazlık konusu miktar”ı belirlemesi de mümkün olabilecektir. Bu durumda, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer, mahkemece yapılan hesaplama neticesinde saptanmış olacaktır.

Öte yandan, “parasal sınırlar”a tabi olan “iptal davaları” açısından; dava konusu idari işlemin konu unsurunun -doğrudan- “para” olması hâlinde,

ile davanın 100.000,00 TL manevi zarar ile fazlaya ve maluliyet oranı artışına ilişkin talep ve dava hakları saklı kalmak kaydıyla 2577 sayılı Kanun'un 16. maddesinin 4. fıkrası uyarınca şimdilik 1.000,00 TL maddi zararın tazmini istemiyle açıldığı göz önüne alındığında uyuşmazlığın esasının incelenme olanağı olsa idi davacıda meydana gelen maddi ve manevi toplam zararın 2020 yılı için temyiz sınırı olan 176.000,00 TL'nin üzerinde olmasının kuvvetle muhtemel olduğu, başka bir deyişle davacı tarafından 100.000,00 TL manevi zararın tazmini de istenildiğinden davacının %94 oranında engelli olması ile illiyet bağı bulunan olay nedeniyle davacıda oluşan maddi zararın 76.000,00 TL'nin altında olmasının hayatın olağan akışına aykırı olduğu anlaşıldığından uyuşmazlığın temyiz kanun yoluna tabi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, davacı dava dilekçesinde 'fazlaya ilişkin haklarımız saklı kalmak kaydıyla' ifadesini kullanarak uyuşmazlığın esasını incelenmesi takdirde yapılacak olan bilirkişi incelemesi sonucunda miktar artırımında bulunulacağını ortaya koymuştur. / Bu durumda, (...) Bölge İdare Mahkemesi (...) İdari Dava Dairesi'nin, davacının temyiz isteminin incelenmeksizin reddine ilişkin kararında hukuki isabet bulunmamaktadır.”

¹²⁸ DİBK: E.1983/1, K.1983/10, T.29/12/1983 (RG: T.20/06/1984, S.18437).

“parasal sınırlar”ın uygulanmasına, işlem metninde belirtilen miktarın esas alınacağı¹²⁹ açık olmakla birlikte; idari işlemin konusunun “parayla ölçülebilmesi” durumunda, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer saptanması güçlük arz edebilmektedir. Bu noktada, dosya münderecatından, dava konusu işlemin konu ögesinin parasal karşılığının objektif olarak belirlenebildiği hâllerde, bu belirlemenin idari yargı yerlerince “resen” yapılması cihetine gidilen örneklere rastlanmaktadır. Açıkçası, dava konusu işlemin “parayla ölçülebilir” niteliği haiz olan konusunun ne kadar bir parasal miktara tekabül ettiği, idari yargı yerleri tarafından, “resen tahkik” yetkisi/ilkesi doğrultusunda saptanabilmektedir. Bu bağlamda, idari yargı yerleri; kimi durumlarda bizzat araştırma yaparak, kimi durumlarda *-örneğin, taşınmazın rayiç bedelini öğrenmek amacıyla-* ara kararlar davanın taraflarına yahut ilgili idarelere ve sair üçüncü kişilere sorarak bir belirleme ve değerlendirme gerçekleştirebilmektedir.¹³⁰ Lakin, “iptal davası”na konu edilen idari işlemin konu unsurunun -doğrudan- “para” olmayıp, “parayla ölçülebilir” nitelik taşıdığı hâllerde; bu davaların “parasal sınırlar”a tabi kabul edilip edilmeyeceğine dair net bir ölçütün bulunmamasının, temel bir sorun oluşturduğu hatırlanmalıdır.

Diğer taraftan, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesi bakımından özellik arz eden bir husus da, İYUK m.5 uyarınca “tek (aynı) dilekçe” ile dava açılan hâllere ilişkindir. Bu bağlamda, ilk olarak açıklığa kavuşturulması gereken husus; “konusu paraya ilişkin olan” idari işlem(ler) ile “konusu paraya ilişkin olmayan” idari işlem(ler)in “tek (aynı) dilekçe” ile dava edilmesi durumunda, açılan davanın -kural olarak-¹³¹ “parasal sınırlar”a tabi olmaksızın incelenmesidir.¹³² Esasen, dava

¹²⁹ Örneğin bkz. DİDDK: E.2014/795, K.2014/3403, T.03/11/2014.

¹³⁰ Bkz. D.5.D: E.2009/7217, K.2011/7571, T.15/12/2011 (LexHBS); D.5.D: E.2012/2261, K.2014/868, T.06/02/2014 (LexHBS); D.8.D: E.2021/5256, K.2021/3849, T.15/09/2021 (LexHBS); D.10.D: E.2018/4618, K.2021/5062, T.26/10/2021 (LexHBS); İstanbul-BİM.3.İDD: E.2020/216, K.2020/304, T.08/07/2020 (LexHBS); Erzurum-BİM.1.İDD: E.2018/3008, K.2019/793, T.30/04/2019 (LexHBS); İzmir-BİM.6.İDD: E.2017/1511, K.2017/1324, T.12/10/2017 (LexHBS).

¹³¹ Karş. *infra.*, dn.137.

¹³² Örneğin bkz. İzmir-BİM.4.İDD: E.2017/2675, K.2017/1962, T.07/11/2017 (LexHBS); İstanbul-BİM.5.İDD: E.2017/898, K.2017/1193, T.06/07/2017 (LexHBS). Ayrıca Danıştay 6. Dairesi’nin bir kararında yer verdiği şu gerekçeler, konumuz açısından önemlidir: “Temyize konu Bölge İdare Mahkemesi kararının hüküm fıkrasında, dava konusu para cezası yönünden kesin olarak, faaliyetin

konusu işlemlerin sayısı birden fazla olsa da, ortada tek bir davanın bulunduğu bu ihtimalde; söz konusu davanın tek bir yargılama usulü rejimi dairesinde çözümlenmesi doğal karşılanmak gerekir. Zira, söz konusu idari işlemler aleyhine tek dilekçeyle dava açılacağı kabul edildikten sonra¹³³; bu davanın konusunu oluşturan işlemlerden biri / bir kısmı için “parasal sınırlar”ı uygulayıp da, diğeri / diğeri kısmı için uygulamamak, yargılama sürecini sekteye uğratabilecek pek çok usuli sorunu da beraberinde getirebilecek bir tutarsızlığa yol açacaktır. Bu itibarla, “konusu paraya ilişkin olan” bir idari işlem ile “konusu paraya ilişkin olmayan” bir idari işlemin birlikte dava edilmesi yeğlendiği takdirde; söz konusu davanın “parasal sınırlar”a tabi sayılmaması gerektiği düşünülebilir.

Gerçekten, ruhsata aykırı yapı inşası nedeniyle, idarece tesis edilen “yıkım kararı” ve “idari para cezası”nın¹³⁴ iptali için tek dilekçeyle dava

durdurulmasına ilişkin işlem yönünden ise temyiz yolu açık olarak karar verildiği görülmekte ise de; her iki işlemin birlikte aynı davada dava konusu edilmesi ve dava konusu işlemlerden birinin temyize tabi olması durumunda, işlemlerden biri yönünden verilen kararın Bölge İdare Mahkemesinde, diğeri yönünden verilen kararın ise Danıştay’da kesinleşmesi gibi bir durumun usul ve hukuka uygun olduğunun kabul edilemeyeceği dikkate alındığında, Bölge İdare Mahkemesi İdari Dava Dairesi kararının tamamının temyize tabi olduğu, dolayısıyla faaliyet durdurma işlemi ile birlikte dava konusu edilen para cezasına ilişkin kısmın da temyiz edilebileceği sonucuna varılmıştır.” Bkz. D.6.D: E.2019/15827, K.2021/12130, T.03/11/2021 (DKA).

¹³³ Yeri gelmişken; birden fazla işleme karşı “tek (aynı) dilekçe” ile dava açılabilmesi açısından, İYUK m.5’te açıkça öngörülen şartların yanı sıra, adı geçen düzenlemede açıkça öngörülmemekle birlikte sağlanması gerektiği içtihat edilen şartların da mevcut olduğu hatırlandığında; “parasal sınırlar”ın uygulanması bakımından özellikle tereddüt uyandırabilecek iki durumun varlığına da işaret edilmelidir: (i) Dava konusu işlemlerden birinin “tek hâkim”le diğeri için “kurul/heyet” hâlinde çözümlenmesi gerekliliği ve (ii) dava konusu işlemlerin aynı kanun yoluna tabi kılınmış olması gerekliliği. Genel olarak, idari yargıda “tek (aynı) dilekçe” ile dava açma müessesesinin uygulanma şartları ve uygulamasına ilişkin tereddütler konusunda bkz. Gül Üstün, *2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılacak Hâller* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2018), s.92-134. Öte taraftan, idari işlemlerden biri “parasal sınırlar”a tabi iken diğeri için olmamasının, söz konusu işlemlerin aynı dilekçeyle idari davaya konu edilmesine, tek başına engel teşkil etmediği yönünde bir içtihadî eğilim tespit edilebilir. Bkz. *infra.*, dn.135 ve dn.138.

¹³⁴ 30/03/2005 tarih ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun (RG: T.31/03/2005, S.25772-Mükerrer), “idari yaptırım” kararlarına karşı “adli yargı”ya başvurulmasını öngören hükümlerinin [m.27/1], diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması

açıldığı takdirde, söz konusu davaya “parasal sınırlar”ın uygulanmadığı örneklere rastlanmaktadır.¹³⁵ Dolayısıyla, bu ihtimalde, “idari para cezaları”nın konusunu belli bir miktar “para”nın oluşturmasına ve idari yargı kolunun görev alanına giren¹³⁶ “idari para cezaları”na karşı açılan davalar -tek başına dava edilmiş olduğunda- “parasal sınırlar”a tabi sayılmasına karşın; söz konusu işlem, bu niteliği haiz olmayan bir işlemle birlikte dava konusu edildiğinde, anılan davada “parasal sınırlar” uygulanmamaktadır. Aynı yorum; İYUK m.7/4 uyarınca, bir “düzenleyici idari işlem” ile ona dayanılarak tesis edilen ve “konusu paraya ilişkin olan” bir “uygulama işlemi”nin birlikte dava edilmesi durumuna da teşmil edilebilir. İdari yargı yerlerinin anılan yaklaşımı, genel olarak, mahkemeye erişim hakkını genişletici bir izlenim uyandırmakla birlikte; “temyiz sınırı” bakımından aksi yönde bir sonuç doğurmaktadır.

hâlinde uygulanacağına ilişkin “genel kural”ına [m.3/1-(a)] göre; 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca tesis edilen “idari para cezaları”nın yargısal denetiminde, esasen “adli yargı”nın (*sulh ceza hâkimliğinin*) görevli olduğu düşünülebilirse de; yine Kabahatler Kanunu’nun, “(i)dari yaptırım kararının verildiği işlem kapsamında aynı kişi ile ilgili olarak idari yargının görev alanına giren kararların da verilmiş olması hâlinde; idari yaptırım kararına ilişkin hukuka aykırılık iddiaları bu işlemin iptali talebiyle birlikte idari yargı merciinde görülür.” şeklindeki hükmünden [m.27/8] ötürü, “idari para cezası”nın, -idari yargının görev alanına giren- “yıkım kararı” ile birlikte dava edilmiş olması hasebiyle, her iki işlemin de “idari yargı” kolunda çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

¹³⁵ Örneğin bkz. İstanbul-BİM.5.İDD: E.2017/898, K.2017/1193, T.06/07/2017 (LexHBS). Kararın karşı oy gerekçesinde ise; “(İYUK m.45/1) hükmü uyarınca; aralarında maddi ve hukuki bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunması nedeniyle istinaf yoluna başvurulabilecek başka bir idari işlemle (yapı tatil tutanağı, yıkım kararı gibi) dava konusu edilseler bile, konusu beş bin Türk Lirasını geçmeyen ‘idari işlemler’ yönünden ilk derece (idare ve vergi) mahkemelerince verilen kararların bu kısmı kesin olup, istinaf yoluna başvurulamaz. / Olayda, dava konusu işlemin içerisinde ruhsatsız yapının yıkımı da öngörülmüş ise de, davacı adına kesilen 2.000,00.-TL para cezası bakımından, başvuruya konu karar kesin olduğundan, bu kısma yönelik olarak yapılan istinaf başvurusunun incelenmesi mümkün değildir. / Açıklanan nedenlerle; istinaf başvurusunun, yıkıma ilişkin kısmı bakımından Dairemiz kararına katılmama karşın, beş bin Türk Lirasını geçmeyen para cezasına yönelik istinaf başvurusunun incelenmeksizin reddi gerektiği görüşü ile bu kısım yönünden de işin esasının incelenmesine katılmıyorum.” denilmiş olması, oldukça ilgi çekicidir.

¹³⁶ Bu bağlamda, örneğin; 05/11/2008 tarih ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu (RG: T.10/11/2008, S.27050-Mükerrer) uyarınca tesis edilen “idari para cezaları”, “idari yargı” kolunun görev alanına girmektedir (m.62/1).

Doğrusu, söz konusu davada verilen nihai kararın, “istinaf sınırı”na takılmadan, her hâlükârda “istinaf”a tabi olması, “istinaf hakkı”nı genişletirken; “temyiz sınırı”na tabi olmamak, “temyiz”e başvuru için ek bir olanağın ortadan kalkması anlamına geldiğinden, “temyiz hakkı”nı sınırlamaktadır. Çünkü, “temyiz” kanun yolu açısından, “parasal sınır”a tabi olmak, “parasal sınır”ın aşılması durumunda, kararın temyizi kabil sayılmasını sağladığından; İYUK m.46/1’de sayılan diğer hâllerden hiçbirinin kapsamına girmeyen bir nihai karara karşı “temyiz”e başvuru için ek bir imkân yaratmaktadır. Bunu, az önce verdiğimiz bir örnek üzerinden somutlaştırmak gerekirse; idari yargının görev alanına giren ve “temyiz sınırı”nı aşan bir meblağ içeren “idari para cezası”, tek başına dava konusu edildiğinde, verilen nihai karara karşı “temyiz” kanun yoluna başvurulabileceken; konusu doğrudan paraya ilişkin olmayan bir idari işlem ile birlikte dava edildiğinde, ancak İYUK m.46/1’de öngörülen “parasal sınır” dışındaki on üç husustan birinin varlığı hâlinde “temyiz”i kabil sayılabilecektir. Dolayısıyla, konusu paraya ilişkin olan idari işlem ile konusu paraya ilişkin olmayan idari işlemin tek (aynı) dilekçe ile dava edilmesi durumunda, açılan davanın “parasal sınırlar”a tabi olmaksızın inceleneceği anlamına gelen işbu yaklaşım biçiminin; “temyiz sınırı” bakımından sınırlandırıcı bir sonuç doğurduğu (“temyiz hakkı”nı daralttığı) söylenebilir de, genel olarak “parasal sınırlar”ın tatbiki yönünden “tutarlılık” arz ettiği de aşikârdır.

Mamafih, “temyiz hakkı”nın korunmasını, bu yönüyle “tutarlılık” kaygısının önüne koyan idari yargı kararlarının; esasen, “konusu paraya ilişkin olan” idari işlem(ler) ile “konusu paraya ilişkin olmayan” idari işlem(ler)in “tek (aynı) dilekçe” ile dava edilmesi durumunda, “temyiz sınırı” yönünden bütüncül bir değerlendirme yaptığı gözlemlenmektedir.¹³⁷ Bu anlamda, söz gelimi, “temyiz sınırı”nı aşan bir meblağ içeren “idari para cezası” ile konusu doğrudan paraya ilişkin olmayan bir idari işlem birlikte dava edildiği takdirde; bu idari davada verilen nihai karar, İYUK m.46/1’de öngörülen “parasal sınır” dışındaki on üç husustan hiçbiri söz konusu olmasa dahi, “idari para cezası”nın içerdiği parasal tutarın “temyiz sınırı”nı aşması sayesinde “temyiz”i kabil sayılmaktadır.¹³⁸ Bu itibarla, İYUK m.5 uyarınca

¹³⁷ Başka bir açıdan, bu yaklaşımın da kendi içinde tutarlılık arz ettiğinin düşünülebileceği de not düşülmelidir. Bütüncül değerlendirme konusundaki yaklaşım için ayrıca bkz. D.6.D: E.2019/15827, K.2021/12130, T.03/11/2021 (DKA).

¹³⁸ Örneğin bkz. İstanbul-BİM.5.İDD: E.2017/68, K.2017/1091, T.30/06/2017 (LexHBS). Kararın karşı oy yazısında yer verilen; “[İYUK m.45/6 ve m.46/1-(b)]

“konusu paraya ilişkin” olan ve olmayan işlemler birlikte dava edildiği takdirde; “tek hâkim sınırı”, “duruşma sınırı” ve “istinaf sınırı” açısından “parasal sınırlar”ın uygulanmadığı; “temyiz sınırı” bakımından ise uygulandığı bir yargısal tutumun mevcudiyetinden bahsedilmesi mümkündür.

uyarınca, konusu, yüz bin (2017 yılında yüz üç bin) Türk Lirasını aşan idari işlemlere karşı açılan davalar hakkında bölge idare mahkemelerince verilen kararların temyize tabi olduğu kuşkusuz olmasına karşın, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 32. maddesi kapsamında tesis edilen yapı tatil tutanağı ve yıkım kararlarının temyize tabi olduğuna ilişkin bir düzenlemeye yasa metninde yer verilmemiştir. / Bu itibarla, tek başlarına veyahut aralarında maddi ve hukuki bağ bulunan temyize tabi (103.000,00.TL'yi aşan para cezası gibi) başka bir işlemle dava konusu edilip edilmediğine bakılmaksızın içerisinde 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 32. maddesi kapsamında tesis edilen yapı tatil tutanağı ve yıkım kararlarına ilişkin işlemlerin de bulunduğu davalarda, istinaf başvurusu üzerine bölge idare mahkemelerince verilen kararlar, anılan işlemler (yıkım ve yapı tatil tutanağı) yönünden kesin niteliktedir. / Aynı yapıya ilişkin olup, 3194 sayılı İmar Kanunu kapsamında tesis edilen yapı tatil tutanağı, yıkım ve temyize tabi para cezası işlemlerine karşı aynı dosyada veyahut ayrı dosyalarda dava açılmış olması, kanunda temyiz yolu öngörülme-yen yapı tatil tutanağı ve yıkım işlemleri yönünden bölge idare mahkemelerince verilen kararlara temyiz hakkı sağlamaz. / Aksine bir kabulde, kendi iradeleriyle veyahut ilk derece mahkemelerinin (her bir idari işleme karşı ayrı dava açılmasına/açılmamasına yönelik) farklı usul hareketlerine göre aynı yapıya ilişkin olan yapı tatil tutanağı, yıkım ve temyize tabi para cezası işlemlerinin her birine karşı ayrı dava açan kişiler ile bu işlemlere karşı birlikte tek dosyada dava açan kişiler arasında ‘kanun yolu’ hakkı bakımından eşitsizlikler oluşacaktır ki, kanun koyucunun böyle bir amacı olamaz. / Her ne kadar, 6545 sayılı Yasa'nın kanun yoluna ilişkin hükümleri, aynı yapıya ilişkin olup, aralarında maddi ve hukuki bağlilik, sebep-sonuç ilişkisi bulunan sıralı işlemlerin (yapı tatil tutanağı, yıkım, para cezası vs.) bir kısmının ilk derecede (miktarı beş bin lirayı geçmeyen para cezalarında), bir kısmının istinaf kanun yolunda (temyiz sınırının altında kalan para cezaları, yıkım ve yapı tatil tutanağında), bir kısmının temyiz kanun yolunda (103.000,00.TL'yi aşan para cezalarında) kesinleşmesinin; aynı olay hakkında farklı kararların verilmesine yol açma ihtimali bulunmakta ise de, bu sorun kanun koyucunun düzelteceği bir meseledir. / Bu durumda, istinaf başvuruları üzerine Dairemizce verilen kararının; 2017 yılındaki güncel değeri itibarıyla 103.000,00.TL'yi aşan para cezası işlemine ilişkin kısmı temyiz kanun yoluna tabi olmasına karşın, dava konusu yapı tatil tutanağı ve yıkım kararı yönünden kesin olduğu ve bu kesinlik durumunun kararda belirtilmesi gerektiği düşünülmüştür. / Açıklanan nedenlerle; sonucuna katıldığım Dairemiz kararının, yapı tatil tutanağına ve yıkım kararına ilişkin kısımlarının kesin olduğu oyu ile bu kısımlar bakımından da Danıştay'da temyiz kanun yolunu gösteren hükmüne katılmıyorum.” şeklindeki gerekçe, son derece dikkat çekicidir.

İlaveten vurgulanmalıdır ki; İYUK m.12 uyarınca, bir idari işlem nedeniyle zarara uğrayan kişinin “iptal” ve “tam yargı” davalarını birlikte açmayı tercih etmesi durumunda da, benzer bir ihtimal gündeme gelebilmektedir. Şöyle ki; “konusu paraya ilişkin olmayan” bir idari işlemin “iptal”i ile birlikte bu işlemde doğan zararın “tazmin”i istemiyle açılan idari davanın, bir bütün olarak, “parasal sınırlar” uygulanmaksızın incelendiği müşahede edilmektedir.¹³⁹ Bu yaklaşımın, genel olarak mahkemeye erişim hakkını genişletici sonuçları bulunmaktadır. Bu anlamda, hassaten vurgulanmalıdır ki; “temyiz”i kabil nihai kararların on dört bent hâlinde tahdidî biçimde sayıldığı İYUK m.46’nın, sadece “iptal davaları”nın zikredildiği dört bendi¹⁴⁰ bakımından; “iptal davası” ile birlikte açılan “tam yargı davası”nın da, “parasal sınır”ın aşılmış olmadığından bağımsız biçimde, “temyiz”e tabi olduğunun kabulü gerekmektedir.¹⁴¹ Buna mukabil, idari işlemde doğan zararların tazmini istemli “tam yargı davası”nın, müstakilen açılması hâlinde, “parasal sınırlar”a tabi olacağı¹⁴² ve söz konusu “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değerinde de bu başlık altındaki diğer açıklamalar çerçevesinde belirlenmesi gerekeceği değerlendirilmektedir.

Bu arada ayrıca belirtmek gerekir ki; her birinin konusu doğrudan “paraya ilişkin olan” birden fazla idari işlemin, İYUK m.5/1 uyarınca “tek dilekçe”yle dava edilmesi durumunda; işlemlerin konu unsurlarını oluşturan parasal tutarların toplamı, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınmaktadır.¹⁴³ Aynı şekilde, birden fazla kişinin, İYUK m.5/2 uyarınca

¹³⁹ Örneğin bkz. D.8.D: E.2020/2620, K.2022/1821, T.17/03/2022 (LexHBS); D.2.D: E.2023/114, K.2023/387, T.15/02/2023 (DKA).

¹⁴⁰ Mezkûr maddenin (a) bendinde, “*Düzenleyici işlemlere karşı açılan iptal davaları*”; (c) bendinde, “*Belli bir meslekten, kamu görevinden veya öğrencilik statüsünden çıkarılma sonucunu doğuran işlemlere karşı açılan iptal davaları*”; (d) bendinde, “*Belli bir ticari faaliyetin icrasını süresiz veya otuz gün yahut daha uzun süreyle engelleyen işlemlere karşı açılan iptal davaları*”; (e) bendinde ise, “*Müşterek kararnameyle yapılan atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri ile daire başkanı ve daha üst düzey kamu görevlilerinin atama, naklen atama ve görevden alma işlemleri hakkında açılan iptal davaları*” belirtilmiş bulunmaktadır.

¹⁴¹ “İstinaf sınırı” bağlamında bkz. Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.1368. “Temyiz sınırı” bağlamında bkz. Celâl Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 9. Baskı (Ankara: Adalet Yayınları, 2018), s.1485.

¹⁴² “Temyiz sınırı” bağlamında bkz. Karavelioğlu, s.1485-1486.

¹⁴³ Örneğin bkz. D.3.D: E.2016/16314, K.2020/1152, T.02/03/2020 (LexHBS); D.10.D: E.2021/819, K.2021/1097, T.11/03/2021 (LexHBS).

“müşterek dilekçe”yle dava açtığı “ihtiyari dava arkadaşlığı”¹⁴⁴ durumunda da, davacılar tarafından talep edilen toplam parasal tutar dikkate alınmaktadır.¹⁴⁵ Keza, birden fazla parasal talep türü içeren idari davalarda, söz konusu taleplerin toplam parasal değeri, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınmaktadır. Mamafih, bu noktada, -asıl talebe bağlı-feri bir unsur olan faiz talebi hesaba katılmamaktadır.¹⁴⁶ Söz gelimi, maddi ve manevi tazminat istemiyle açılan tam yargı davasında, -faiz istemi hariç- maddi ve manevi tazminat istemlerinin toplam miktarı nazara alınmaktadır.¹⁴⁷ Aynı yaklaşımla, “konusu paraya ilişkin olan” bir idari işlemin “iptal”i ile birlikte bu işlemde doğan zararların “tazmin”i istemiyle, İYUK m.12 uyarınca açılan idari davada da, taleplerin toplam parasal değerinin hesaba katılması gerekmektedir.¹⁴⁸

Bu itibarla, yerleşik içtihat uyarınca; “konusu paraya ilişkin olan” birden fazla talep/işlem içeren idari davalarda, taleplerin toplam parasal değerinin, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alındığını söylemek mümkündür. Dava konusu taleplerin toplam parasal değerini esas alan müstakar içtihat, genel olarak isabetli görünmekle birlikte; faiz talebini hesaba katmayan boyutu itibarıyla eleştiriye açıktır. Öte yandan, “konusu paraya ilişkin olan” bir talep/işlem ile birlikte “konusu paraya ilişkin olmayan” bir talep/işlem de ihtiva eden idari davaların, esasen, “parasal sınırlar” uygulanmaksızın incelendiği; ancak “temyiz hakkı”nı daraltmamak adına, “temyiz sınırı”nın tatbiki cihetine gidildiği yargısal tutumun, tutarlılık yönünden tartışmaya açık görüldüğü belirtilmeden geçilmemelidir.

Yeri gelmişken eklemek gerekir ki; “parasal sınırlar”a tabi olan “bağlantılı davalar”da¹⁴⁹, aynı mahkemede görülen iki ayrı idari dava söz konusu olduğundan¹⁵⁰, bu davalardaki parasal taleplerin bir arada

¹⁴⁴ İYUK m.5/2 hükmü, “ihtiyari dava arkadaşlığı” kavramını esas almaktadır. Bkz. Oğuz Sancakdar, “İdari Yargıda ‘Tek Dilekçe ile Dava Açma’ (Karşılaştırmalı Hukuki Analiz)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.9, S.2, 2007, s.255.

¹⁴⁵ Örneğin bkz. D.10.D: E.2021/6518, K.2021/5275, T.03/11/2021 (DKA).

¹⁴⁶ Örneğin bkz. D.11.D: E.2009/3478, K.2013/5826, T.31/05/2013; D.8.D: E.2023/6461, K.2023/7518, T.21/12/2023.

¹⁴⁷ Örneğin bkz. D.10.D: E.2021/3622, K.2021/3782, T.05/07/2021 (LexHBS); D.10.D: E.2021/6518, K.2021/5275, T.03/11/2021 (DKA).

¹⁴⁸ Örneğin bkz. D.10.D: E.2019/5898, K.2022/899, T.21/02/2022 (LexHBS).

¹⁴⁹ Bkz. İYUK m.38-42.

¹⁵⁰ İdari yargıda “bağlantılı dava” müessesesinin mahiyeti gereği, söz konusu davalar aynı mahkemede görülmekle birlikte, birbirinden bağımsızdır. Bkz. Üstün, s.81.

değerlendirilmesine olanak yoktur. Her ne kadar, “bağlantılı davalar”ın “birleştirilmesi”ne karar verildiği takdirde, ortada tek bir dava olacağı için, yukarıda açıklanan çerçevede, parasal taleplerin toplam tutarının esas alınması gerekeceği düşünülebilirse de; idari yargıda, -hukuk yargısından¹⁵¹ farklı olarak- “davaların birleştirilmesi” müessesesi bulunmadığından¹⁵², uygulamada nadiren rastlanan, aynı dosyada “birleştirme kararları”nın, aslında hukuka aykırı olduğu ve kanun yolu aşamasında kaldırma/bozma nedeni sayıldığı, dolayısıyla, “birleştirilen” davalar neticede tekrar “ayrılacağı” için, son tahlilde iki ayrı davadaki parasal taleplerin birlikte hesaplanması cihetine gidilemeyeceği değerlendirilmektedir.¹⁵³

Genel olarak idari yargıdaki tüm “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesine ilişkin başlıca olasılıkların irdelenmesinin ardından; burada son olarak, “olağan kanun yolları”na başvuru için öngörülen “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesine özgü bir mesele üzerinde de durmak gerekir. Bu cümleden olarak, davanın “kısmen kabulü”ne karar verilmesi durumunda; “mahkeme tarafından hükmedilen miktar”ın mı, yoksa “davacı tarafından talep edilen miktar”ın mı “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı”nın uygulanmasına esas alınacağı açıklığa kavuşturulmalıdır. Ne var ki, bu hususa ilişkin olarak İYUK’ta, HMK’daki¹⁵⁴ gibi açık bir düzenlemenin bulunmamasından mütevellit birtakım tereddütler hâsıl olmakta ve öğretide farklı görüşler serdedilmektedir.

¹⁵¹ Bkz. HMK m.166.

¹⁵² İdari yargılama usulünde, aralarında çok yakın ilişki bulunsa dahi, teknik olarak “davaların birleştirilmesi”nin mümkün olmadığı yönünde tespit için bkz. Ali D. Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku*, 3. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), s.161.

¹⁵³ Bkz. Ankara-BİM.2.VDD: E.2020/413, K.2020/798, T.11/11/2020 (LexHBS).

¹⁵⁴ “*İstinaf*” kanun yolu bakımından, HMK’nın 341. maddesinde; alacağın bir kısmının dava edilmiş olması durumunda, “istinaf sınırı”nın (2023 yılı için 17.830 Türk Lirasının), alacağın tamamına göre belirleneceği (f.3); alacağın tamamının dava edilmiş olması durumunda ise, kararda asıl talebinin kabul edilmeyen bölümü mezkûr “istinaf sınırı”ını geçmeyen tarafın, “istinaf” yoluna başvuramayacağı (f.4) düzenlenmiştir. “*Temyiz*” kanun yolu bakımından ise, HMK’nın 362. maddesinde; alacağın bir kısmının dava edilmiş olması durumunda, “temyiz sınırı”nın (2023 yılı için 238.730 Türk Lirasının), alacağın tamamına göre belirleneceği; alacağın tamamının dava edilmiş olması hâlinde, kararda asıl talebinin kabul edilmeyen bölümü mezkûr “temyiz sınırı”ını geçmeyen tarafın “temyiz” hakkı bulunmadığı ve fakat karşı taraf “temyiz” yoluna başvurduğu takdirde, diğer tarafın da, düzenleyeceği cevap dilekçesiyle kararı “temyiz” edebileceği (f.2) öngörülmüştür.

Öğretideki bir görüşe göre; İYUK'ta konuya ilişkin düzenleme bulunmadığı için, HMK'nın ilgili düzenlemelerinde öngörülene benzer bir yaklaşım benimsenebileceği; bu bağlamda, davanın *esastan* karara bağlanmış olması hâlinde, “mahkemece hükmedilen miktar”a; *usulden* karara bağlanmış olması hâlinde ise, “dava dilekçesinde talep edilen miktar”a göre, tarafların olağan kanun yollarına başvuru hakkı bulunup bulunmadığının belirlenebileceği ileri sürülmektedir.¹⁵⁵ Bu doğrultuda, davanın *esastan* karara bağlanmış olması hâlinde; davacının talebinin mahkemece *kabul edilmeyen* kısmı ilgili “parasal sınır”ı aştığı takdirde, *davacı* tarafından; davacının talebinin mahkemece *kabul edilen* kısmı ilgili “parasal sınır”ı aştığı takdirde ise, *davalı* tarafından “istinaf” veya “temyiz” kanun yoluna başvurulabileceği; buna mukabil, davanın *usulden* karara bağlanmış olması hâlinde, dava dilekçesinde *talep edilen* miktar ilgili “parasal sınır”ı aştığı takdirde “istinaf” veya “temyiz” kanun yoluna başvurulabileceği iddia edilmektedir.¹⁵⁶ Bu yaklaşımın, esasen, tarafların kanun yoluna başvurma hakkına ilişkin “hukuki yarar”ın¹⁵⁷ özünü oluşturan parasal değer üzerinden inşa edildiği intibai uyanmaktadır. Zira, davacının, talebinin reddedilen kısmı için kanun yoluna başvurmasında “hukuki yarar”ı mevcutken; davalının ise, davacının talebinin kabul edilen kısmı için kanun yoluna başvurmasında “hukuki yarar”ı bulunduğu öne sürülebilir.

Bir başka görüşe göre ise; İYUK'ta açıklık bulunmayan bu hususta, “davacı tarafından talep edilen miktar”ın esas alınması gerektiği savunulmaktadır.¹⁵⁸ Her ne kadar, bu yaklaşım, daha fazla yargılama gideri

¹⁵⁵ “İstinaf sınırı” bağlamında serdedilen bu doğrultudaki görüş için bkz. Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, 13. Baskı (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), s.772-773. Benzer görüş için bkz. Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.546-547.

¹⁵⁶ “İstinaf sınırı” bağlamında bkz. Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.772-773. Ayrıca bkz. Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.546-547.

¹⁵⁷ Danıştay ve bölge idare mahkemeleri, genel olarak, kanun yoluna başvuru için “hukuki yarar” koşulunu aramaktadır. Nitekim, “kanun yolu”na başvurmada “hukuki yarar” bulunmasının, başka bir deyişle, “kanun yolu”na başvuranın aleyhine “kanun yolu”na başvurduğu kararın bozulması veya değiştirilmesinde korunmaya değer “hukuki menfaat”inin bulunmasının şart olduğu içtihat edilmektedir. Bu yönde bkz. D.4.D: E.2022/2839, K.2022/3024, T.28/04/2022 (DKA); D.6.D: E.2022/2390, K.2022/6754, T.07/06/2022 (DKA); D.8.D: E.2021/5348, K.2022/6458, T.11/11/2022 (LexHBS); DVDDK: E.2020/964, K.2021/357, T.24/03/2021 (DKA); Ankara-BİM.11.İDD: E.2016/19779, K.2017/34798, S.21/06/2017 (LexHBS).

¹⁵⁸ “Temyiz sınırı” bağlamında bkz. Ali D. Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, 6. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s.868-869.

ödemeyi göze alan davacılar tarafından, dava dilekçesinde yüksek miktarda talepte bulunulmak suretiyle, “olağan kanun yolları sınırları”nın fiilen anlamsız kılınmasına yol açma potansiyeline sahip olsa da; “mahkemece hükmedilen miktar” esas alındığında doğabilecek belirsizlikler ve çelişkilerle karşılaştırıldığında, “davacı tarafından talep edilen miktar”ın esas alınmasının, en makul seçenek olduğuna kanaat getirilmektedir.¹⁵⁹ İdari yargı yerlerince de benimsenen bu yaklaşıma göre, “istinaf” ve “temyiz” kanun yollarına başvuru için öngörülen “parasal sınırlar”ın uygulanmasına, “davacı tarafından talep edilen miktar” esas alınmakta; “mahkemece hükmedilen miktar” önem taşımamaktadır.¹⁶⁰

Açıkçası, “olağan kanun yolları sınırları”nın, “davacının talebi” yerine, talepten daha düşük olan “hüküm”deki miktara göre belirlenmesinin; “istinaf” ve “temyiz” kanun yollarına başvuru hakkını “ölçsüz” biçimde sınırlamak suretiyle “mahkemeye erişim hakkı”nı zedeleyeceği düşünüldüğünden; burada, “davacı tarafından talep edilen miktar”ın dikkate alınması zorunluluğu doğmaktadır.¹⁶¹ Kaldı ki, İYUK’ta, “olağan kanun yolları sınırları”nın uygulanması bakımından, “mahkemece hükmedilen miktar”ın esas alınacağı yolunda bir düzenlemeye yer verilmediği gibi, HMK’ya atıfta da bulunulmamışken; “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”nı sınırlayacak tarzda bir yorum yapılmasının hukuken mümkün olmadığı da söylenebilir.¹⁶² Dolayısıyla, “istinaf sınırı”nın uygulanması bakımından, ilk derece mahkemesinin; “temyiz sınırı”nın uygulanması bakımından ise, bölge idare mahkemesinin “kısmen kabul – kısmen ret” yönünde karar vermesinin önemi yoktur. Zira her iki durumda da, davacının talep ettiği parasal tutar (varsa, -İYUK m.16/4 uyarınca- “ıslah” edilen miktar dâhil) dikkate alınarak, nihai kararın “istinaf” ve “temyiz” kanun yoluna tabi olup olmadığı değerlendirilmektedir.¹⁶³

¹⁵⁹ Gerçekten, “davacı tarafından talep edilen miktar” değil de, “mahkeme tarafından hükmedilen miktar” esas alınacak olursa; bir yandan davanın reddine ilişkin kararlar için “olağan kanun yolları sınırları”nın belirlenmesinin mümkün olmayacağı, diğer yandan davanın reddine ilişkin kararlarda davacının talep ettiği miktar esas alınacak olursa, bu kez de “olağan kanun yolları sınırları” için çelişkili sonuçlar doğacağı söylenebilir. “Temyiz sınırı” bağlamında bkz. *Ibid.*

¹⁶⁰ Örneğin bkz. Gaziantep-BİM.3.İDD: E.2018/9909, K.2019/2942, T.07/11/2019 (LexHBS).

¹⁶¹ Aynı yönde bkz. Açımız, s.98.

¹⁶² Aynı yönde bkz. *Ibid.*

¹⁶³ Örneğin bkz. D.10.D: E.2022/2973, K.2022/2823, T.26/05/2022 (LexHBS); D.6.D: E.2021/8472, K.2021/10352, T.30/09/2021 (LexHBS); D.10.D: E.2021/3616,

Görüldüğü üzere, “parasal sınırlar”a tabi idari davalarda “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesi, çeşitli olasılıklara göre farklılık arz edebilmektedir. İdari dava türlerine, dava konularına ve davacıların taleplerine ilişkin her bir olasılık bakımından muhtelif tartışmalar mevcut olmakla birlikte; içtihadî yaklaşımı da göz önünde bulundurarak, başlıca olasılıklara dair birtakım ölçütlere ulaşılabileceği değerlendirilmektedir. İdari yargıda “parasal sınırlar”ın *konu bakımından uygulanmasına* ilişkin tereddütlerin asgariye indirgenebilmesi açısından önem arz eden başlıca ölçütlerden hareketle varılabilecek sonuçları, burada toparlayarak, özetle anımsatmakta fayda olacaktır.

Bu bağlamda, ilkin vurgulamak gerekir ki, esasen, dava dilekçesinin “talep sonucu” kısmında gösterilen miktar dikkate alınmakla birlikte; bazı hâllerde, “uyuşmazlık konusu miktar”ın dosya muhteviyatından tespit edilebilmesi de mümkündür. İlâveten, tam yargı davası dilekçesinde belirtilen miktarın artırılması durumunda; ıslah edilen miktar, yani nihai olarak talep edilen parasal tutar esas alınmaktadır. Bu noktada, dava dilekçesinde yer verilen, “fazlaya ilişkin hakların saklı tutulduğu” yolundaki bir ibareyle, ıslah iradesi peşinen ortaya konulmasına rağmen, daha sonra ıslah cihetine gidilmediği ve miktar artırımı talep edilmediği takdirde, dava dilekçesinde belirtilen miktar dikkate alınmaktadır. Bununla birlikte, dava dilekçesinde belirtilen miktarın daha sonra artırılacağı iradesi ortaya konularak açılan “tam yargı davaları”nda, davacıya miktar artırma olanağı tanınması gerekmekte olup; davacının, bu olanak doğrultusunda dava dilekçesinde talep ettiği miktarı artırması durumunda, söz konusu nihai talebin dikkate alınması icap etmektedir. Miktar gösterilmeksizin açılan “tam yargı davaları”nda; mahkemece bilirkişiye veya idareye hesaplama yaptırılarak ya da mahkemece bizzat hesaplama yapılarak elde edilen sonucun esas alınması gerektiği söylenebilmektedir.

Diğer taraftan, “parasal sınırlar”a tabi olan “iptal davaları” açısından; dava konusu idari işlemin konu unsurunun -doğrudan- “para” olması hâlinde, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına, işlem metninde belirtilen miktarın esas alınacağı açık olmakla birlikte; idari işlemin konusunun “parayla ölçülebilmesi” durumunda, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesinin güçlük arz edebildiği gözlemlenmektedir. Ayrıca, “konusu paraya ilişkin olan” idari işlem(ler) ile

K.2021/3965, T.08/09/2021 (LexHBS); Samsun-BİM.2.İDD: E.2020/624, K.2020/784, T.10/12/2020 (LexHBS).

“konusu paraya ilişkin olmayan” idari işlem(ler)in “tek (aynı) dilekçe” ile dava edilmesi durumunda, açılan davanın “parasal sınırlar”a tabi olmaksızın incelendiği müşahede edilmektedir. Keza, “konusu paraya ilişkin olmayan” bir idari işlemin “iptal”i ile birlikte bu işlemde doğan zararın “tazmin”i istemiyle açılan idari davanın da, bir bütün olarak, “parasal sınırlar” uygulanmaksızın incelendiği görülmektedir. Ayrıca, “konusu paraya ilişkin olan” birden fazla talep/işlem içeren idari davalarda, genel olarak, taleplerin toplam parasal değerinin, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alındığını söylemek mümkündür. Nihayet, “istinaf” ve “temyiz” kanun yollarına başvuru için öngörülen “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas alınacak parasal değer belirlenmesine yönelik olarak İYUK’ta herhangi bir düzenleme bulunmadığı için husule gelen tereddüdün; “mahkemece hükmedilen miktar” yerine, “davacı tarafından talep edilen miktar” esas alınmak suretiyle giderilmesinin, “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”nın yorum yoluyla sınırlandırılmasının önüne geçebilecek en elverişli yaklaşım olacağına kanaat getirilmektedir.

IV. İDARİ YARGIDA “PARASAL SINIRLAR”IN “ZAMAN” BAKIMINDAN UYGULANMASI: “Parasal Sınırlar”a İlişkin Yıllık Artışların Derdest İdari Davalara Etkisinin Belirlenmesi Meselesi

“Konusu paraya ilişkin olan” idari davalar ile “konusu paraya ilişkin olmayan” idari davaların, bazı yargılama usulü kuralları bakımından ayrıştırıldığı idari yargı sistemimizde; “parasal sınırlar”a ilişkin kuralların anlam ve kapsamının belirlenmesi suretiyle, hangi idari davaların, hangi hususlarda “parasal sınırlar”a tabi olduğunun açıklığa kavuşturulması, öncelikle çözümlenmesi gereken bir meseledir. Nitekim “parasal sınırlar”ın “konu” bakımından uygulanması biçiminde ifade edilen yukarıdaki ana başlıkta (III), bu husus, muhtelif veçheleriyle, etraflıca irdelenerek bazı sonuçlara ulaşılmış; böylece, “parasal sınırlar”a tabi idari davaların kapsamı, yargısal içtihat da göz önüne alınarak belirginleştirilmiştir. Dolayısıyla, şimdi, söz konusu idari davalara hangi tarihteki “parasal sınırlar”ın uygulanacağını tespit etmek amacıyla, “parasal sınırlar”ın “zaman” bakımından uygulanması meselesi üzerinde durulmalıdır.

Bu bağlamda hatırlatmak gerekir ki, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalarda; -kısaca- “tek hâkim sınırı”, “duruşma sınırı” ve “olağan kanun yolları sınırları” olarak “istinaf sınırı” ile “temyiz sınırı” şeklinde ifade

edilen ve üç kategoride toplanan hususlar için, kanunda belirtilen “parasal sınırlar” esas alınmak suretiyle kurgulanan bir sistem inşa edilirken; kanunda öngörülen “parasal sınırlar”ın, enflasyon karşısında değerini koruyabilmesi amacıyla, her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak güncellenmesi de hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla, kanunda öngörülen “parasal sınırlar”ın, esasen, her takvim yılında, önceki yıla göre artırılarak uygulanması söz konusudur. Ancak bu uygulamanın, -“tek hâkim”le çözümlenecek davaların belirlenmesindeki “parasal sınır”a ilişkin düzenleme hariç olmak üzere¹⁶⁴ derdest idari davaları da kapsayıp kapsamayacağına ilişkin açık bir yasal düzenleme mevcut değildir. Bu durum ise, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar zımında; bilhassa, “duruşma yapılması” ve “olağan kanun yollarına başvurulması” için kanunda öngörülen “parasal sınırlar”ın zaman bakımından uygulanması hususunda ciddi bir tereddüde sevk etmektedir.

İşte, “‘parasal sınırlar’ a tabi idari davalara, hangi tarihteki ‘parasal sınırlar’ uygulanacaktır?” şeklindeki temel soruya cevap aranan bu ana başlıkta, “parasal sınırlar”ın “zaman” bakımından uygulanması olarak ifadelendirilen ana mesele; “tek hâkim sınırı” (A), “duruşma sınırı” (B) ve “olağan kanun yolları sınırları” olarak “istinaf sınırı” ile “temyiz sınırı” (C) açısından ayrı ayrı ele alınmak suretiyle, konuyla ilgili yargısal içtihadın eleştirel analizi çerçevesinde, çözümlenmeye çalışılmaktadır.

A. “Tek Hâkim”le Çözümlenecek İdari Davaların Belirlenmesine İlişkin “Parasal Sınırlar”ın Zaman Bakımından Uygulanması

İdari davaların, idari yargı mercilerinde “kurul/heyet” hâlinde incelenerek karara bağlanması, kuraldır. Danıştay ve bölge idare mahkemeleri için mutlak nitelik taşıyan bu kurala, idare ve vergi mahkemeleri açısından istisna getirilmiştir. Nitekim, “idare mahkemeleri” ile “vergi mahkemeleri”, kural olarak, bir başkan ve iki üyeden oluşan “kurul/heyet” hâlinde¹⁶⁵ görev yapmakla birlikte; “konusu paraya ilişkin olan” idari davalardan Kanun’da öngörülen “parasal sınır”ın altında kalanları, “tek hâkim”le¹⁶⁶ karara bağlamaktadır.

¹⁶⁴ Bkz. 2576 sayılı Kanun m.7 ve ek m.1/2.

¹⁶⁵ 2576 sayılı Kanun’un, “İdare ve Vergi Mahkemelerinin oluşumu”nu tanzim eden 4. maddesi uyarınca; “İdare ve vergi mahkemelerinde birer başkan ile yeteri kadar üye bulunur. Mahkeme kurulları, başkan ile iki üyeden oluşur. Başkanın yokluğunda kıdemli üye başkana vekillik eder.”

¹⁶⁶ Bkz. 2576 sayılı Kanun m.7.

Gerçekten, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un "*tek hâkimle çözümlenecek davalar*" kenar başlığını taşıyan 7. maddesinde; uyuşmazlık miktarı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan, "konusu belli parayı içeren idari işlemlere karşı açılan iptal davaları" ve "tam yargı davaları"nın idare mahkemesi hâkimlerinden biri tarafından (f.1), "vergi uyuşmazlıkları"ndan kaynaklanan ve toplam değeri 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşmayan davaların ("vergi davaları"nın) ise vergi mahkemesi hâkimlerinden biri tarafından (f.2) çözümleneceği düzenlenmiştir.¹⁶⁷

Adı geçen Kanun'un ek 1. maddesinde ise; "tek hâkimle çözümlenecek davalar"a ilişkin mezkûr "parasal sınır"ın, her yıl "yeniden değerlendirme" oranında artırılarak uygulanacağı hüküm altına alındıktan sonra (f.1); her takvim yılı başından geçerli olmak üzere uygulanan bu "parasal sınır"ın artışının, artışın yürürlüğe girdiği tarihten önce idare ve vergi mahkemelerince nihai olarak karara bağlanmış davalar ile Danıştay'ın bozma kararı üzerine mahkemece yeniden bakılan davalarda tatbik edilmeyeceği belirtilmiştir (f.2).

Böylece, idare ve vergi mahkemelerinde "tek hâkim"le çözümlenecek davaların belirlenmesine ilişkin "parasal sınır"daki artışların, esasen anılan mahkemelerce henüz nihai karara bağlanmamış davalarda uygulanacağı; buna karşılık, anılan mahkemelerce nihai karara bağlanmış davalar ile Danıştay'ın bozma kararı üzerine yeniden bakılan davalarda ise uygulanmayacağı¹⁶⁸ hususu Kanun'da (2576 sayılı Kanun ek m.1/2) açıklığa

¹⁶⁷ Kısaca "tek hâkim sınırı" olarak ifade edilen mezkûr "parasal sınır"ın son yedi yıldaki (2017 ila 2023 yılları arasındaki) değişim çizgisi için bkz. *supra.*, dn.17.

¹⁶⁸ Danıştay 10. Dairesi'nin bir kararında, anılan istisnanın somut olarak uygulanmasına ilişkin şöyle bir değerlendirme yapılmıştır: "*Dosyanın incelenmesinden, toplam 34.988,65 TL maddi tazminatın yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle davalı idareye karşı açılan davada, uyuşmazlığa konu miktarın, yeniden değerlendirme oranıyla 2015 yılı için belirlenen 30.000,00-TL tutarındaki tek hâkim parasal üst sınırını geçmesi nedeniyle İdare Mahkemesince heyet halinde karar verildiği, kararın davalı tarafından temyiz edildiği, Dairemizin bozma kararı sonrasında uyuşmazlığa konu miktarın 2021 yılı için belirlenen 57.000,00-TL tutarındaki tek hâkim parasal sınırının altında kalması üzerine temyize konu kararın tek hâkim tarafından verildiği ve anılan kararın davacı ve davalı idare tarafından temyiz edildiği görülmektedir. / Danıştay'ın bozma kararı üzerine, kararı bozulan mahkemece yeniden bakılan davalarda tek hâkim sınırının uygulanmayacağı dikkate*

kavuşturulmuştur. Bu suretle, -“duruşma yapılması” ve “olağan kanun yollarına başvurulması” hususlarından (*İYUK ek m.1'den*) farklı olarak- salt buradaki “parasal sınır”ın *zaman bakımından uygulanmasına* ilişkin tereddütler bertaraf edilmiştir. Lakin davanın açıldığı tarihten sonra “tek hâkimle çözümlenecek davalar”a ilişkin “parasal sınır”da gündeme gelebilecek artışların derdest davaları da etkilemesini¹⁶⁹ öngören hükmün, bilhassa “makul sürede yargılanma hakkı”nın¹⁷⁰ ihlaline yol açabileceği gibi, başkaca hukuksal sorunlara sebebiyet verebileceğini de söylemek mümkündür.

Söz gelimi, açıldığı tarih itibarıyla “tek hâkim sınırı”nı aştığı için, idare veya vergi mahkemesinde “kurul/heyet” hâlinde görülmeye başlanan bir davanın; bahse konu “parasal sınır”ın ertesi yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılması nedeniyle -güncel- “tek hâkim sınırı”nın altında kalması durumunda, “tek hâkim”le karara bağlanması gerekecektir.¹⁷¹ Bu açıdan, bir önceki takvim yılında “kurul/heyet” hâlinde alınan, nihai nitelik taşımayan

alındığında, Mahkeme kararının heyet tarafından verilmesi üzerine, kararın bozulmasından sonra verilecek kararın da heyet halinde verilmesi gerektiği açık olup; anılan kararın tek hâkim tarafından verilmesinde usul kurallarına uygunluk bulunmamaktadır.” Bkz. D.10.D: E.2022/7049, K.2022/5037, T.09/11/2022 (DKA). Aynı yönde bkz. D.12.D: E.2021/5657, K.2022/868, T.02/03/2022 (LexHBS); Ankara-BİM.2.VDD: E.2017/1449, K.2017/1508, T.04/10/2017 (LexHBS).

¹⁶⁹ Bkz. Söyler ve Yılmaz, s.2145.

¹⁷⁰ Genel olarak idari davalarda “makul sürede yargılanma hakkı”nın kapsamı konusunda bkz. Bayram Keskin, “İdari Yargılamada Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İncelenmesi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.9, S.2, 2018, s.396 vd.

¹⁷¹ Genel içtihadî yaklaşım; “tek hâkim sınırı”nın, ilk derece mahkemesinin “karar tarihi” esas alınarak uygulanması yönündedir. Bkz. D.3.D: E.2013/5412, K.2015/1549, T.23/03/2015 (LexHBS); D.4.D: E.2016/18488, K.2021/2985, T.03/06/2021 (LexHBS). Bununla birlikte, istisnaen de olsa, anılan “parasal sınır”ın, “dava tarihi” esas alınarak uygulanması doğrultusundaki kararlara da rastlanmaktadır. Bkz. Konya-BİM.1.VDD: E.2019/609, K.2020/53, T.16/01/2020 (LexHBS). Her ne kadar “dava tarihi”ni (davanın açıldığı tarihi) esas alan bu tür kararlar, “öngörülebilirliğin” sağlanması açısından daha isabetli bir uygulama sayılabilirse de; pozitif hukuka uygun düşmemektedir. Zira, 2576 sayılı Kanun’un ek m.1/2 hükmü; “tek hâkim sınırı”nın *zaman bakımından uygulanmasında*, “dava tarihi”nin (davanın açıldığı tarihin) değil “karar tarihi”nin (ilk derece mahkemesinin nihai kararı verdiği tarihin) esas alınmasını gerektirmektedir. Ayrıksı nitelikteki bu tür kararlar için serdedilen benzer yönde bir eleştiri için bkz. Söyler ve Yılmaz, s.2145-2146, dn.26.

kararlar (örneğin, ara kararlar); nihai kararın “tek hâkim” tarafından verilmesine engel teşkil etmeyecektir.¹⁷² İdari davanın açıldığı tarih ile ilk derece mahkemesince karara bağlandığı süreç içerisinde, -her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılan- “parasal sınırlar”ın güncel miktarının değişkenlik arz edebilmesi; söz konusu davada nihai karar verilinceye kadar, her takvim yılında, “uyuşmazlık konusu miktar”ın “tek hâkim sınırı”nın güncel miktarı yönünden yeniden değerlendirilmesini, yani davanın “tek hâkim”le mi yoksa “kurul/heyet” hâlinde mi çözümleneceğine (yargılamanın nasıl sürdürüleceğine) karar verilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu durum, idare veya vergi mahkemesinde açıldığı takvim yılında nihai karara bağlanamamış olan idari davaların, nihai karar verilinceye kadarki her takvim yılında, güncel “tek hâkim sınırı”na göre yeniden değerlendirilmesini gerektirdiğinden ve “kurul/heyet” hâlinde görülmeye başlanan bir davanın esasının “tek hâkim”le karara bağlanabilmesini sonuçladığından, yargılama sürecinin uzamasına yol açabilmektedir. Bu arada, eklemek gerekir ki; “tek hâkim”le çözümlenmesi gereken bir idari davanın, “kurul/heyet” hâlinde karara bağlanmış olması, kanun yolu aşamasında kaldırma/bozma sebebi sayılmakta ve davanın “tek hâkim”le yeniden görülmesini gerektirmekte¹⁷³, bu da “makul sürede yargılanma hakkı”nı zedelemektedir. Ayrıca, “tek hâkim sınırı”nın *zaman bakımından uygulanması* açısından, ilk derece mahkemesinin “karar tarihi”nin esas alınacağını ortaya koyan bu yaklaşım, -“tek hâkim” ile “kurul/heyet” arasındaki ilişkinin, bir “görev” ilişkisi olup, “kamu düzeni”yle ilgili sayılmasından ötürü-¹⁷⁴ “kamu düzeni”ne ilişkin bir husustaki “hukuki belirliliği” de ortadan kaldırmaktadır.

“Tek hâkim sınırı”ndaki artışın, artışın yürürlüğe girdiği tarihten önce idare ve vergi mahkemelerince nihai olarak karara bağlanmış davalar ile Danıştay’ın bozma kararı üzerine mahkemece yeniden bakılan davalarda uygulanmayacağı yolundaki istisnalar da, anılan hukuki sakıncaları bertaraf etmeye yetmemektedir. Yeri gelmişken belirtmek isteriz ki, “olağan kanun yolları”na ilişkin yeni sistemin yürürlüğe ve uygulamaya girdiği 20/07/2016

¹⁷² Bkz. Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.23.

¹⁷³ Örneğin bkz. D.6.D: E.2014/9329, K.2018/6757, T.13/09/2018 (LexHBS); D.7.D: E.2003/1362, K.2004/2911, T.10/11/2004 (KİBB); D.10.D: E.2019/4841, K.2021/1104, T.11/03/2021 (KİBB); İzmir-BİM.2.İDD: E.2017/8574, K.2018/103, T.17/01/2018 (LexHBS). Karş. İstanbul-BİM.5.İDD: E.2016/294, K.2016/579, T.30/11/2016 (LexHBS).

¹⁷⁴ Bkz. *supra.*, dn.52-54.

tarihinden¹⁷⁵ sonraki dönem için; 2576 sayılı Kanun ek m.1/2 hükmünde yer verilen, “Danıştay’ın bozma kararı” bağlamındaki istisnanın¹⁷⁶; İYUK m.45/5 uyarınca “bölge idare mahkemeleri”nin, “istinaf başvurusunun kabulü ile ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına karar vererek dosyayı ilgili mahkemeye göndermesi” hâlini de kapsayacak şekilde -yeni kanun yolları sistemine göre uyarlanmak suretiyle- yorumlanmasının isabetli olacağı düşünülebilir.¹⁷⁷

Son tahlilde, İYUK’ta öngörülen “duruşma sınırı” ve “olağan kanun yolları sınırları”ndan farklı olarak, 2576 sayılı Kanun’da öngörülen “tek hâkim sınırı”nın *zaman bakımından uygulanmasına* dair açık bir düzenleme yapılmış olması, ilk bakışta hukuki belirliliği sağlamış görünse de; her takvim yılında “tek hâkim sınırı”nda meydana gelebilecek artışların görülmekte olan idari davaları etkileyeceğine ilişkin söz konusu düzenleme, pratikte ciddi belirsizlikler yarattığı gibi, “adil yargılanma hakkı”nı zedeleme potansiyelini de bünyesinde barındırmaktadır. Bu itibarla, 2576 sayılı Kanun’un, “tek hâkim sınırı”nın *zaman bakımından uygulanmasına* ilişkin ek 1. maddesinin ikinci fıkrasında; “konusu paraya ilişkin olan” idari davaların, *karara bağlandığı değil, açıldığı tarihteki* “parasal sınırlar”ın esas alınmasına yönelik değişikliğe gidilmesi gerektiği mütalaa edilmektedir. Bu

¹⁷⁵ Bkz. *infra.*, dn.193.

¹⁷⁶ Anılan istisna şu şekilde kaleme alınmıştır: “(...) *her takvim yılı başından geçerli olmak üzere uygulanan parasal sınırların artışı, artışın yürürlüğe girdiği tarihten önce idare ve vergi mahkemelerince nihai olarak karara bağlanmış davalar ile Danıştayın bozma kararı üzerine bozulan mahkemece yeniden bakılan davalarda uygulanmaz.*”

¹⁷⁷ 2576 sayılı Kanun’un önceki kanun yolları sistemi döneminde öngörülen mezkûr (ek m.1/2) hükmünün, yeni kanun yolları sistemi dönemine bu şekilde uyarlanmasına dair argümantasyonda, “(i)stinaf, temyiz’in şekil ve usullerine tabidir.” biçimindeki İYUK m.45/2 hükmünün de dikkate alınabileceği not düşülmelidir. Nitekim, anılan yasal düzenlemelerden hareketle, anılan istisnanın bugünkü kanun yolları sistemine uyarlandığı bir yaklaşımın idari yargı yerlerince benimsendiğini gösteren kararlar mevcuttur. Örneğin, bölge idare mahkemelerinin bu minvaldeki kararlarında; “(...) *heyet hâlinde verilen bir mahkeme kararının istinaf incelemesi sonucunda bölge idare mahkemesince kaldırılması ve yeniden karar verilmek üzere dosyanın mahkemesine gönderilmesi üzerine tekrar yapılacak yargılama sonucunda verilecek kararların (son kararın verildiği tarihte dava konusu miktar tek hâkim sınırının altına düşmüş olsa dahi) yine heyet hâlinde verilmesi gerek(tiği)*” açıkça belirtilmektedir. Bkz. Bursa-BİM.5.İDD: E.2023/942, K.2023/95, T.21/11/2023; Ankara-BİM.7.İDD: E.2023/799, K.2023/1937, T.14/09/2023. Ayrıca bkz. Erzurum-BİM-3.İDD: E.2023/78, K.2023/238, T.24/02/2023.

minvalde, “Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı”nda¹⁷⁸ yer alan, “*Tek hâkimle çözümlenecek davaların belirlenmesinde dava tarihindeki, miktar artırımı yapılan hâllerde ise artırımın yapıldığı tarihteki parasal sınır esas alınır.*” şeklindeki değişiklik önerisinin isabetli olduğu değerlendirilmektedir.¹⁷⁹

B. “Duruşma” Yapılması Zorunluluğunun Doğmasına İlişkin “Parasal Sınırlar”ın Zaman Bakımından Uygulanması

“Yazılı yargılama usulü” ve “evrak üzerinden inceleme ilkesi”nin benimsendiği idari yargıda, istisnai bir müessese olarak, “duruşma” da öngörülmüştür.¹⁸⁰ Bu bağlamda, olağan kanun yollarında “duruşma”

¹⁷⁸ Söz konusu Taslağın tam metni, bu makalenin kaleme alındığı tarih itibarıyla resmî bir internet sitesinde yayımlanmamış olmakla birlikte; Taslaktan İYUK’a ilişkin değişiklikler içeren- önemli kesitler, emekli Danıştay Başsavcısı Turgut CANDAN’ın kişisel internet sitesinde yer almaktadır. Bkz. Turgut Candan, “Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağında İdari Yargılama Usulü Kanunu ile İlgili Teklifler ve Değerlendirilmesi”, 2023 <www.turgutcandan.com/2023/12/09/yargi-hizmetlerinin-etkinliginin-artirilmasi-amaciyla-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-teklifi-taslaginda-idari-yargilama-usulu-kanunu-ile-ilgili-teklifler-ve-degerlendirilmesi/> (S.E.T.22/12/2023). Ancak burada ele aldığımız “tek hâkim sınırı”, İYUK’ta değil, 2576 sayılı Kanun’da öngörüldüğü için; anılan linkten bu konudaki değişiklik önerilerine erişmenin mümkün olmadığı ve fakat internetteki çeşitli haber sitelerinden mezkûr husustaki önerilere de ulaşılabilceği eklenmelidir.

¹⁷⁹ Bu noktada önemle belirtmek gerekir ki, Anayasa Mahkemesi’nin -aşağıda (C) etraflıca irdelenen- “temyiz sınırı”na ilişkin kuralın iptali yolundaki kararı (bkz. *infra.*, dn.238) sonrasında; “tek hâkim sınırı”nın da, “karar tarihi” yerine “dava tarihi” esas alınarak uygulandığı bir örnekle karşılaşılmıştır. Gerçekten, istinaf mercii; Anayasa Mahkemesi’nin anılan iptal kararında yer verilen gerekçelerin, 2576 sayılı Kanun’un 7. maddesindeki “tek hâkim sınırı”nı düzenleyen hüküm için de geçerli olduğunu belirtmek ve “hak arama hürriyeti” ile “adil yargılanma hakkı”na atıfta bulunmak suretiyle, mezkûr Kanun’da geçen “parasal sınır”ın, “dava tarihi”ndeki miktar olarak anlaşılıp uygulanması gerektiği kanaatine varmıştır. Bkz. İstanbul-BİM.7.İDD: E.2023/880, K.2023/2582, T.28/12/2023. Her ne kadar “hak temelli” bir yaklaşımın ürünü olsa da; anılan kararın, pozitif hukuku “zorladığı” da yadsınamaz. Zira, “tek hâkim sınırı”nın, “karar tarihi” esas alınarak uygulanmasına işaret eden yasal düzenleme hakkında verilmiş bir iptal kararı mevcut olmadığından; hâlihazırda yürürlükte olan normu “başkalaştıran” yargısal yaklaşımın tartışmaya açık görüldüğü belirtilmelidir.

¹⁸⁰ Genel olarak idari yargıda “duruşma” müessesesi konusunda bkz. Dilşat Yılmaz, ““Usul Ekonomisi İlkesi” Çerçevesinde Türk İdari Yargılama Usulünde Sözlülük

yapılması, tamamen, istinaf ve temyiz mercilerinin takdirine bırakılmış¹⁸¹; ilk derecede de, idari yargı yerlerinin kendiliğinden “duruşma” yapmasına imkân tanınmıştır¹⁸². Bunun yanı sıra, ilk derece yargı yerlerinde görülen “iptal davaları” ve “duruşma sınırı”nı aşan “tam yargı davaları” ile “vergi uyumsuzlukları”ndan doğan idari davalarda (“vergi davaları”nda), taraflardan birinin isteği¹⁸³ üzerine “duruşma” yapılması zorunluluğu da hüküm altına alınmıştır¹⁸⁴.

Bu bağlamda, ilk derece aşamasında “duruşma” yapılmasının zorunlu olup olmadığına yönelik “parasal sınır”, İYUK’un 17. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinde açılan “iptal davaları” ve 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “tam yargı davaları” ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “vergi davaları”nda, taraflardan birinin isteği üzerine “duruşma” yapılması öngörülmüştür.¹⁸⁵

Böylece, konusunun “para” veya “parayla ölçülebilir” olup olmamasından bağımsız olarak, “iptal davaları”nda, talep üzerine, ilk derece mahkemesince “duruşma” yapılması zorunluluğu getirilmiş; “konusu paraya ilişkin olan” “tam yargı davaları” ve “vergi davaları”nda ise, bu zorunluluk, mezkûr “parasal sınır”a bağlanmıştır. Açıkçası, ilk derece mahkemelerinin, konusu 25.000 Türk Lirasını (2023 yılı için 171.000 Türk Lirasını) aşan “tam yargı davaları” ve “vergi davaları”nda, taraflardan birinin talebi üzerine, “duruşma” yapılması zorunlu kılınmıştır.

İYUK’un ek 1. maddesinde ise; “*Bu Kanunda öngörülen parasal sınırlar; her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, önceki yılda uygulanan parasal sınırların, o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca Maliye Bakanlığınca*

İlkesine İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.23, S.2, 2019, s.289 vd.

¹⁸¹ Bkz. İYUK m.17/2 ve m.17/4.

¹⁸² Bkz. İYUK m.17/4.

¹⁸³ İYUK m.17/3 uyarınca; “duruşma talebi”nin, *dava dilekçesi* ile *cevap* ve *savunmalarda* yapılabilmesi mümkündür.

¹⁸⁴ Bkz. İYUK m.17/1.

¹⁸⁵ Kısaca “duruşma sınırı” olarak ifade edilen mezkûr “parasal sınır”ın son yedi yıldaki (2017 ila 2023 yılları arasındaki) değişim çizgisi için bkz. *supra.*, dn.19.

(Hazine ve Maliye Bakanlığınca)¹⁸⁶ her yıl tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle uygulanır. Bu şekilde belirlenen sınırların bin Türk Lirasını aşmayan kısımları dikkate alınmaz.” hükmüne yer verilmiş ve fakat -2576 sayılı Kanun’un yukarıda (A) “tek hâkim sınırı” bağlamında değinilen ek 1. maddesinden farklı olarak- İYUK’ta öngörülen “parasal sınırlar”a ilişkin her yıl “yeniden değerlendirme” oranında gerçekleştirilen artışların derdest davalara etkisi konusunda herhangi bir belirleme yapılmamıştır.

Bu durum, Kanun’da belirtilen “parasal sınırlar”ın, her yıl “yeniden değerlendirme” oranına göre artırılarak güncellenmesi bağlamındaki uygulamada; ilk derece mahkemesinin “duruşma” yapma zorunluluğu doğup doğmayacağına saptanması bakımından, “davanın açıldığı” tarihin mi, “duruşma talebinde bulunulduğu” tarihin mi, “duruşma yapılmasına karar verildiği” tarihin mi, yoksa “duruşmanın yapıldığı” tarihin mi esas alınacağı hususunda tereddüde sevk etmektedir. Açıkçası, buradaki “parasal sınırlar”ın zaman bakımından uygulamasına ilişkin tereddüt, “hukuki belirlilik” ve “öngörülebilirliği” zedelediği gibi “adil yargılanma hakkı” yönünden de tartışmalı bir tabloya vücut vermektedir.

Gerçekten, ilk derece mahkemesinin “duruşma” yapma zorunluluğu bakımından, “davanın açıldığı” tarihin esas alınması kabul edilmediği takdirde; açıldığı tarih itibarıyla “duruşma sınırı”nı aştığı için, taraflardan birinin talebi üzerine “duruşma” yapılması zorunluluğunun doğacağı düşünülen bir tam yargı davasının; söz konusu “parasal sınır”ın ertesi yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılması nedeniyle -güncel- “duruşma sınırı”nın altında kalması ihtimalinde, “duruşma” yapılması zorunluluğuna tabi olmayacağı mülahaza edilebilecektir.¹⁸⁷ Yani, açıldığı yıl itibarıyla “duruşma sınırı”nı aşmakla birlikte, taraflarca “duruşma talebinde bulunulmamış” veya mahkemece “duruşma yapılmasına karar verilmemiş” ya da “duruşma yapılmamış” olan bir tam yargı davasında; “duruşma talebinde bulunulduğu” veya “duruşma yapılmasına karar verildiği” yahut “duruşma yapıldığı” tarih itibarıyla, “uyuşmazlık konusu miktar”, -güncel- “parasal sınır”ın altında kalacak olursa, “duruşma” yapılması zorunluluğunun ortadan kalktığından bahsedilebilecektir.

¹⁸⁶ Bkz. *supra.*, dn.21.

¹⁸⁷ Uygulamaya ilişkin olarak dile getirilen benzer yöndeki tereddüt için bkz. Söyler ve Yılmaz, s.2147.

İdari davanın açıldığı tarih ile ilk derece mahkemesince “duruşma”nın gerçekleştirildiği tarihe kadarki süreç içerisinde, -her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılan- “parasal sınırlar”ın güncel miktarının değişkenlik arz edebilmesi; söz konusu davada “duruşma” yapılmıyaya kadar, her takvim yılında, “uyuşmazlık konusu miktar”ın güncel “duruşma sınırı”na göre yeniden değerlendirilmesini gerektirmeye elverişli görüldüğünden, yargılama sürecinin uzamasına sebebiyet verebilecektir. Hemen belirtelim ki, “duruşma sınırı”nı aşan bir idari davada, taraflardan birinin talebi bulunmasına karşın “duruşma” yapılmamış olması, kanun yolu aşamasında kaldırma/bozma sebebi sayılmakta ve yargılamanın “duruşmalı” olarak gerçekleştirilmesini gerektirmekte¹⁸⁸, bu da “makul sürede yargılanma hakkı”nı zedelemektedir. İlaveten, “duruşma sınırı”nın *zaman bakımından uygulanmasında*, davanın açıldığı tarihten sonra anılan “parasal sınır”da meydana gelen artışların dikkate alınacağına kabulü; “adil yargılanma hakkı”na dair diğer hukuksal sorunların yanı sıra, öngörülebilirliği sarsan sonuçları da beraberinde getirebilecektir.

Altını çizmek gerekir ki; “duruşma sınırı”nın *zaman bakımından uygulanmasına* ilişkin olarak Kanun’da açıklık bulunmaması, hukuki belirliliği zedelediğinden, yukarıda açıklanan neviden sorunlara yol açma potansiyeline sahiptir. Her ne kadar, idari yargıdaki müstakar yaklaşıma göre, “duruşma sınırı” davanın açıldığı tarih esas alınarak uygulandığı için¹⁸⁹, pratikte -genel olarak- anılan sorunların yaşanmadığı gözlemlenmekteyse de; yasal düzenlemeden sâdır olan belirsizliğin giderilmesinde fayda olacağı da yadsınamaz. Zira yasal düzenlemenin uygulamacının yorumuna ve inisiyatifine bıraktığı *zaman bakımından uygulama* hususu, aslında farklı şekillerde yorumlanmaya müsait görünmektedir. Hâliyle, “duruşma sınırı”nın *zaman bakımından uygulanmasına* ilişkin bugünkü yerleşik içtihadî yaklaşım terk edildiği takdirde, yukarıda değinilen türden sorunların gündeme gelmesi işten bile olmayacaktır.

¹⁸⁸ Örneğin bkz. D.10.D: E.2016/1055, K.2021/4869, T.18/10/2021 (DKA); Samsun-BİM.4.İDD: E.2021/1223, K.2021/1200, T.08/12/2021; D.8.D: E.2021/3243, K.2021/6573, T.21/12/2021 (DKA); Ankara-BİM.4.İDD: E.2022/694, K.2022/556, T.17/03/2022.

¹⁸⁹ Örneğin bkz. D.8.D: E.2021/3243, K.2021/6573, T.21/12/2021 (DKA); Ankara-BİM.4.İDD: E.2022/694, K.2022/556, T.17/03/2022.

Bu nedenle, İYUK'un ek 1. maddesinde; “duruşma sınırı”nın *zaman bakımından uygulanması* zımında, idari davaların *açıldığı* tarihteki “parasal sınırlar”ın esas alınmasına yönelik bir ekleme yapılmak suretiyle değişikliğe gidilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu anlamda olmak üzere, “Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı”nda¹⁹⁰ yer alan ve İYUK ek m.1’e, “17 nci madde uyarınca duruşma yapılmasının zorunlu olduğu davaların belirlenmesinde (...) davanın açıldığı tarihteki parasal sınır esas alınır.” şeklinde bir fıkra eklenmesine yönelik değişiklik önerisinin isabetli olduğuna kanaat getirilmektedir.

C. “Olağan Kanun Yolları”na Başvuru Hakkının Doğmasına İlişkin “Parasal Sınırlar”ın Zaman Bakımından Uygulanması

İdari yargıda “olağan kanun yolları”na ilişkin olarak, 18/06/2014 tarih ve 6545 sayılı Kanun’la¹⁹¹, İYUK’ta köklü değişiklikler yapılmıştır.¹⁹² Nitekim, anılan kanun değişikliği doğrultusunda, 20/07/2016 tarihinde¹⁹³ yürürlüğe ve uygulamaya girmiş olan yeni sisteme göre; “itiraz” kanun yolu kaldırılarak, bunun yerine “istinaf” getirilmiş ve “istinaf” genel kanun yolu olarak öngörülürken, “temyiz” özel bir kanun yoluna dönüştürülmüş, “kararın düzeltilmesi” kanun yoluna ise son verilmiştir.¹⁹⁴ Böylece, ana hatlarıyla, “ilk derece (*bidayet mahkemeleri*) – istinaf (*bölge idare mahkemeleri*) – temyiz (*Danıştay*)” şeklinde teşekkül ettirilen “üç dereceli” bir sisteme geçilmiştir.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Bkz. *supra.*, dn.178.

¹⁹¹ Bkz. 18/06/2014 tarih ve 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG: T.28/06/2014, S.29044).

¹⁹² Söz konusu değişiklikler hakkında bir inceleme için bkz. Mustafa Avcı, *İdari Yargılama Usulündeki Son Yenilikler ve İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017).

¹⁹³ Bkz. “Bölge Adliye Mahkemeleri ve Bölge İdare Mahkemelerinin Tüm Yurttta Göreve Başlayacakları Tarihe İlişkin Karar” (RG: T.07/11/2015, S.29525).

¹⁹⁴ 6545 sayılı Kanun’dan önceki kanun yolları sisteminin genel çerçevesi için bkz. Zehra Odyakmaz, *Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları* (İstanbul: Alfa Yayınları, 1993). Anılan Kanun ile yapılan değişikliklerden önceki ve sonraki kanun yolları sistemi hakkında genel bilgi için bkz. Ramazan Çağlayan, *İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları (Fransa-Türkiye: Mukayeseli Bir Deneme)* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2017), s.203 vd.

¹⁹⁵ Fransız idari yargılama hukukunda “temyiz”in “derece” olarak kabul edilmediği yönünde bkz. Açımız, s.23, dn.39.

Ancak, tüm idari davalarda verilen bütün nihai kararlar “üç derece”ye tabi kılınmadığı gibi; “iki derece”ye tabi olanların hepsinin “istinaf”ta kesinleşmesi de öngörülmemiş, zira istisnai bir kısım nihai kararların *-sıçrama yoluyla-* “temyiz”e gitmesi kurala bağlanmış; ayrıca bazı davalar için ise “tek derece”den ibaret bir sistem ihdas edilmiştir.¹⁹⁶ Sahiden, son derece istisnai bir durum olarak bazı idari davaların tek derecede (idare veya vergi mahkemesince) “kesin” olarak karara bağlanması öngörülürken, çoğu idari davanın iki derecede sonuçlanması düzenlenmiş, istisnai birtakım idari davaların ise üç dereceye tabi olması kuralı getirilmiştir. Bu bağlamda, “istinaf” ve “temyiz” kanun yollarına tabi olan nihai kararlar düzenlenirken, adı geçen “olağan kanun yolları”na başvuru koşulu olarak öngörülen “parasal sınırlar” marifetiyle, “değere bağlı kanun yolu” sistemi¹⁹⁷ inşa edilmiştir.

Hemen belirtelim ki; “istinaf” kanun yoluna tabi olan nihai kararlar bağlamındaki “parasal sınır” İYUK’un 45. maddesinin birinci fıkrasında, “temyiz” kanun yoluna tabi olan nihai kararlar bağlamındaki “parasal sınır” ise İYUK’un 46. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde düzenlenmiş; ilaveten, söz konusu “parasal sınırlar”ın, İYUK’un *-yukarıdaki başlıkta (B), “duruşma sınırı” zımında, aynen aktarılan-* ek 1. maddesi uyarınca her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak uygulanması öngörülmüş ve fakat bu uygulamanın derdest idari davalara etkisine dair açık bir hükme yer verilmemiştir. Bu noktada, görülmekte olan idari davalar açısından, “istinaf” ve “temyiz” kanun yolları için İYUK’ta öngörülen “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanmasına* dair ciddi bir sorun ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Şöyle ki, İYUK’un, “istinaf” kanun yoluna ilişkin 45. maddesinin birinci fıkrasında; idare ve vergi mahkemelerinin nihai kararlarına karşı, kural olarak, -bölge idare mahkemesinde- “istinaf” yolunun açık olduğu öngörüldükten sonra; konusu 5.000 Türk Lirasını¹⁹⁸ (2023 yılı için 20.000 Türk Lirasını) geçmeyen “vergi davaları”, “tam yargı davaları” ve “idari işlemlere karşı açılan iptal davaları” hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen nihai kararların “kesin” olduğu ve bunlara karşı “istinaf” yoluna başvurulamayacağı hüküm altına alınmak suretiyle, konusu

¹⁹⁶ Bkz. İYUK m.45/1, m.46/1, m.20/A-2-(g), m.20/B-1-(f).

¹⁹⁷ Bkz. *supra.*, dn.31 ve dn.33.

¹⁹⁸ Kısaca “istinaf sınırı” olarak ifade edilen mezkûr “parasal sınır”ın son yedi yıldaki (2017 ila 2023 yılları arasındaki) değişim çizgisi için bkz. *supra.*, dn.22.

mezkûr “parasal sınır”ı geçmeyen idari davalar için “istinaf” kanun yolu kapatılmıştır.

İYUK’un, “temyiz”i kabil nihai kararların sınırlı (tahdidî) biçimde sayıldığı 46. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde ise; konusu 100.000 Türk Lirasını¹⁹⁹ (2023 yılı için 581.000 Türk Lirasını) aşan “vergi davaları”, “tam yargı davaları” ve “idari işlemler hakkında açılan davalar”da bölge idare mahkemelerince verilen nihai kararlara karşı -Danıştay’da- “temyiz” yoluna başvurulabileceği öngörülmek suretiyle, konusu mezkûr “parasal sınır”ın altında kalan idari davalar için “temyiz” kanun yolu kapatılmıştır.

Ayrıca, zikredilen “parasal sınırlar”ın, İYUK’un ek 1. maddesi uyarınca her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak güncellenmek suretiyle uygulanması öngörülmüştür. Lakin bu uygulama bağlamında; “konusu paraya ilişkin olan” ve yargılama süreci bir takvim yılını aşan derdest idari davalar bakımından, anılan “olağan kanun yolları”nın açık olup olmadığının belirlenmesini teminen, hangi tarihteki “parasal sınır”ın esas alınacağına dair herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.²⁰⁰ Bu itibarla, yargılama süreci içerisinde, daha önce (davanın açıldığı tarih itibarıyla) “istinaf” ve/veya “temyiz” incelemesine tabi olduğu düşünülen bir kararın, ilk derece mahkemesi yahut bölge idare mahkemesinin karar tarihi itibarıyla “kesin” addedilmesi ihtimalinden sâdır olan bir “belirsizlik” gündeme gelmektedir.

Bu noktada, Danıştay ve bölge idare mahkemeleri; esasen, söz konusu “parasal sınırlar”ı, “istinaf” kanun yolu açısından bidayet mahkemesinin (idare veya vergi mahkemesinin) “karar tarihi” itibarıyla, “temyiz” kanun yolu açısından ise istinaf merciinin (bölge idare mahkemesinin idari veya vergi dava dairesinin) “karar tarihi” itibarıyla esas almak suretiyle, bu nihai kararların “istinaf”a ve “temyiz”e tabi olup olmadığını belirleyen bir yaklaşım benimsemiştir.²⁰¹ Ancak yerleşik içtihat hâline geldiği

¹⁹⁹ Kısaca “temyiz sınırı” olarak ifade edilen mezkûr “parasal sınır”ın son yedi yıldaki (2017 ila 2023 yılları arasındaki) değişim çizgisi için bkz. *supra.*, dn.23.

²⁰⁰ Buna karşılık, HMK’da (ek m.1/2), “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı”nın zaman bakımından uygulanmasına yönelik olarak, “hükümün verildiği” tarihin esas alınacağı yolunda açık bir düzenlemeye yer verilmiş olduğu hatırlatılmalıdır.

²⁰¹ Örneğin bkz. D.2.D: E.2022/3256, K.2022/6511, T.14/12/2022 (DKA); D.4.D: E.2022/2418, K.2022/2219, T.06/04/2022 (DKA); D.6.D: E.2023/565, K.2023/1983, T.23/02/2023 (DKA); D.8.D: E.2021/2423, K.2022/7502, T.09/12/2022 (DKA); D.9.D: E.2022/3569, K.2022/4809, T.13/10/2022 (DKA); D.10.D: E.2021/3219, K.2021/3900, T.07/07/2021 (LexHBS); D.13.D: E.2022/1818, K.2022/1702,

söylenebilecek olan bu yargısal yaklaşım, pratikte sorunu çözmüş görünmekle birlikte, gerçekte daha da derin hukuki sorunları beraberinde getirmiştir. Zira İYUK'taki düzenlemelerin lafzı, *-HMK'dan*²⁰² ve 2576 sayılı Kanun'dan²⁰³ farklı olarak- anılan “parasal sınırlar”ın, “dava tarihi” esas alınmak suretiyle uygulanmasına da elverişlidir.²⁰⁴ Ne var ki, içtihat; mevzuatı farklı biçimde yorumlayarak, “karar tarihi”nin esas alındığı bir uygulamayı tercih etmiştir.

Her ne kadar, “parasal sınırlar”a müteallik kurallar, “yargılama usulü”ne ilişkin olup, “kamu düzeni” ile ilgili sayıldığı için, söz konusu kuralların taraflar açısından “kazanılmış (müktesep) hak” doğurmayacağı mülahazasıyla, “parasal sınırlar”daki artışların “derhâl” uygulanması cihetine gidildiği söylenebilirse de²⁰⁵; “olağan kanun yolları sınırları”nın derdest idari davalara etkisi bakımından, “hukuki güvenlik” ilkesinin, “usul kurallarının derhâl uygulaması” ilkesine²⁰⁶ feda edilmesinin, son kerte “hukuk devleti” prensibi ile bağdaşmayacağı da savunulabilir²⁰⁷.

Gerçekten, idari davanın açıldığı tarih ile ilk derece mahkemesince ve istinaf merciince karara bağlandığı süreç içerisinde, -her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılan- “parasal sınırlar”ın güncel miktarının

T.19/04/2022 (DKA); İstanbul-BİM.9.İDD: E.2020/682, K.2020/656, T.06/07/2020 (LexHBS); Adana-BİM.4.İDD: E.2022/322, K.2022/227, T.17/11/2022 (KİBB); Samsun-BİM.2.VDD: E.2022/343, K.2022/516, T.03/10/2022 (KİBB).

²⁰² Bkz. *supra.*, dn.200.

²⁰³ Bkz. *supra.*, dn.6.

²⁰⁴ Aynı yönde bkz. Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.1369, dn.2178; Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.773 ve s.798; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.547; Söyler ve Yılmaz, s.2163; Selman Sacit Boz, Ahmet Talha Tetik, Mustafa Oğuzhan Bölükbaşı ve Mehmet Nacak, *Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz* (Ankara: Adalet Yayınları, 2021), s.92-94; Ramazan Yıldırım, Serkan Çınarlı ve Kerim Azak, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, C.III, 4. Baskı (Ankara: Adalet Yayınları, 2023), s.452.

²⁰⁵ Bkz. *supra.*, dn.51-56.

²⁰⁶ Yargılama usulüne ilişkin kuralların “kamu düzeni” ile yakından ilgili olması hasebiyle, usul kurallarının zaman bakımından uygulanmasında “derhâl uygulanırlık” ilkesinin benimsendiği, genel olarak idari yargı kararlarında da ifade edilmektedir. Bu doğrultuda Danıştay 10. Dairesi tarafından verilen “yetkili yargı yerinin belirlenmesi kararı” için bkz. D.10.D: E.2023/1929, K.2023/2012, T.12/04/2023 (LexHBS).

²⁰⁷ Benzer yönde bkz. Söyler ve Yılmaz, s.2162.

değişkenlik arz edebilmesinin²⁰⁸; başta “hukuki belirliliği” ortadan kaldırarak “öngörülebilirliği” sarstığı²⁰⁹; ayrıca, aynı tarihte, aynı parasal talep ile açılan iki idari davadan birinin o takvim yılında, diğerinin ertesi takvim yılında karara bağlanması durumunda, ikincisinin “olağan kanun yolları”na başvuru için öngörülen güncel “parasal sınırlar”ın altında kalması ihtimalinde, “eşitlik” ilkesinin ihlalini de gündeme getirdiği²¹⁰; ilaveten, “mahkemeye erişim” ve “hükümün denetlenmesini talep etme” haklarına yönelik müdahale boyutunun “hukuk devleti” ilkesine dek uzanan bir dizi Anayasallık problemini bünyesinde barındırdığı²¹¹ gözlemlenmektedir.²¹²

Nitekim, önce, uygulamada en çok tartışma yarattığı gözlemlenen, “temyiz” kanun yoluna ilişkin “parasal sınır” düzenlemesi [İYUK m.46/1-(b)], itiraz (somut norm denetimi) yoluyla Anayasa Mahkemesi’nin önüne götürülmüş ve adı geçen Yüksek Mahkeme, kısa bir

²⁰⁸ Bu değişkenliğin, özellikle yüksek enflasyonist dönemlerde çok daha belirgin olduğu kaydedilmelidir. Nitekim ülkemizde bilhassa son birkaç yıldaki yüksek enflasyon oranlarının, inceleme konusu “parasal sınırlar” a yansması son derece dikkat çekicidir. “İstinaf” ve “temyiz” kanun yollarına başvuru için öngörülen “parasal sınırlar”ın son yedi yıldaki (2017 ila 2023 yılları arasındaki) değişim çizgisi için bkz. *supra.*, dn.22 ve dn.23.

²⁰⁹ Bkz. Boz, Tetik, Bölükbaşı ve Nacak, s.92; Söyler ve Yılmaz, s.2159; Seçkin, s.325; Yıldız, s.217; Yıldırım, Çınarlı ve Azak, s.452. HMK bağlamında aynı yönde değerlendirme için bkz. Hakan Pekcanitez, “Yargıtay Yönünden Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.144, 2019, s.418.

²¹⁰ Bkz. Söyler ve Yılmaz, s.2160-2163; Açımız, s.101. Ayrıca bkz. Boz, Tetik, Bölükbaşı ve Nacak, s.93.

²¹¹ Benzer yönde bkz. Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.798; Söyler ve Yılmaz, s.2159; Nilay Arat, “Madde 45-46”, içinde *Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku*, 4. Baskı, ed. Zehreddin Aslan (Ankara: Seçkin Yayınları, 2023), s.455 ve s.469. Ayrıca bkz. Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.547.

²¹² Aksi yönde bkz. Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku*, s.212. Davacının, davayı açtığı tarihte davasının ileride temyize açık olup olmayacağını bilememesinin, -buradaki “usuli” sorunun doğrudan davanın “esas”ını etkileyebilecek nitelik taşıması hasebiyle- tek başına “mahkemeye erişim hakkı”nı ve dolayısıyla “adil yargılanma hakkı”nı ihlal edeceğini ileri sürmenin kolay görünmediğini ifade eden ULUSOY; bu hususta öngörülebilirliğin sağlanmasının daha “yerinde” olacağını da eklemektedir. Dolayısıyla, ULUSOY; söz konusu “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* açısından, “dava tarihi” yerine “karar tarihi”nin esas alınmasında, “hukukilik” yönünden değil, “yerindelik” yönünden sorun görmektedir. Ancak kanımızca, “dava tarihi”ni esas alan düzenleme/uygulama hem “hukukilik” hem de “yerindelik” yönünden sorunludur.

süre önce, anılan hükmün iptaline oybirliğiyle karar vermiştir.²¹³ Hemen ardından ise, Anayasa Mahkemesi, yine somut norm denetimi neticesinde; “istinaf” kanun yoluna ilişkin “parasal sınır” düzenlemesi [İYUK m.45/1-ikinci (son) cümle] ile İYUK’taki “parasal sınırlar”ın her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak uygulanmasına ilişkin düzenlemeyi [İYUK ek m.1] de, oybirliğiyle iptal etmiştir.²¹⁴ Ayrıca, Mahkeme, “hukuksal boşluk” doğmasını önlemek için, her iki kararın da, Resmî Gazete’de yayımlanmalarından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine hükmetmiştir.²¹⁵

Bu noktada, genel olarak “olağan kanun yolları” sistemimizin kurgusu ile “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* açısından son derece önem arz eden mezkûr iptal kararlarının anlam ve kapsamı ile olası etki ve sonuçları üzerinde durulmalıdır. Bu minvalde, Anayasa Mahkemesi’nin karar kronolojisi yerine, kanun yollarına ilişkin genel sıralama izlenerek; önce “istinaf”, peşi sıra da “temyiz” kanun yolu için öngörülen “parasal sınırlar”a ilişkin yasal düzenlemeler hakkındaki çok yakın tarihli iki kararın irdelenmesinde fayda olacaktır.

Bu bağlamda, ilkin belirtmek gerekir ki; idare ve vergi mahkemelerinin nihai kararlarından hangilerinin “istinaf” kanun yoluna tabi olduğunu düzenleyen İYUK’un 45. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi (“*Ancak, konusu beş bin Türk Lirasını geçmeyen vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlar kesin olup, bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamaz.*” tümcesi) ile “parasal sınırlar”ın her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak uygulanmasına ilişkin ek 1. maddesi (“*Bu Kanunda öngörülen parasal sınırlar; her takvim yılı başından geçerli olmak üzere, önceki yılda uygulanan parasal sınırların, o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca Maliye Bakanlığınca (Hazine ve Maliye Bakanlığınca)*”²¹⁶ her yıl tespit ve ilan edilen

²¹³ Künyesi aslında yukarıda da (bkz. *supra.*, dn.15) verilmiş olan ve inceleme konumuz açısından son derece önem arz eden karar için bkz. AYM: E.2023/36, K.2023/142, T.26/07/2023 (RG: T.13/10/2023, S.32338).

²¹⁴ Künyesi aslında yukarıda da (bkz. *supra.*, dn.14) verilmiş olan ve inceleme konumuz açısından son derece önem arz eden karar için bkz. AYM: E.2023/81, K.2023/184, T.26/10/2023 (RG: T.21/12/2023, S.32406).

²¹⁵ Bkz. *supra.*, dn.213-214.

²¹⁶ Bkz. *supra.*, dn.21.

yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle uygulanır. Bu şekilde belirlenen sınırların bin Türk Lirasını aşmayan kısımları dikkate alınmaz.” hükmü), Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmiş ve işbu kararın, Resmî Gazete’de yayımlanmasından (21/12/2023 tarihinden) başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine hükmedilmiştir.²¹⁷

Anayasa Mahkemesi’nin anılan iptal kararında; İYUK m.45/1’in itiraz konusu ikinci cümlesiyle, “istinaf sınırı”nın altında kalan idari davalar yönünden, Anayasa’nın 36. maddesinde öngörülen “hak arama hürriyeti” kapsamında güvence altına alınan “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”na sınırlama getirildiği; yine İYUK’un itiraz konusu ek 1. maddesi uyarınca “istinaf”a tabi kararların belirlenmesine ilişkin “parasal sınır”ın her yıl güncellendiği ve fakat itiraz konusu kurallarda veya ilgili mevzuatta “istinaf” kanun yoluna başvuru açısından hangi tarihteki “parasal sınır”ın esas alınacağına açık, net ve tereddüde mahal vermeyecek şekilde düzenlenmemiş olduğu; bu nedenle, “kanunilik” şartını taşımayan itiraz konusu kuralların, Anayasa’nın 13. ve 36. maddelerine aykırılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gerekçesinde, ayrıca, çok kısa bir süre önce yayımlanan *-ve hemen aşağıda ele alacağımız-* “temyiz sınırı”na ilişkin yasal düzenleme hakkındaki iptal kararına²¹⁸ da atıfta bulunulan işbu iptal kararının, *-Resmî Gazete’de yayımlanmasından (21/12/2023 tarihinden) başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine de hükmedildiğinden-* 21/09/2024 tarihinde yürürlüğe gireceği anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla, bu süre içerisinde, kanun koyucunun, iptal kararının gerekçelerini de dikkate alarak düzenleme yapması icap etmektedir. Bu bağlamda, “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”nı mutlak nitelikte görmeyen²¹⁹ Anayasa Mahkemesi’nin; “istinaf” kanun yoluna başvuru için

²¹⁷ Bkz. *supra.*, dn.214.

²¹⁸ Bkz. *supra.*, dn.213.

²¹⁹ Anayasa’nın 36. maddesinde düzenlenen “hak arama hürriyeti” kapsamındaki “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”nın, “kişinin aleyhine verilen bir hükmün başka bir yargı mercii tarafından gözden geçirilmesini ve denetlenmesini isteyebilmesini teminat altına al(dığı)nı” belirten Anayasa Mahkemesi; mahiyeti itibarıyla “mutlak” bir hak olarak kabulü mümkün olmayan söz konusu hakkın, kanun koyucu tarafından -Anayasa’nın 13. maddesinde öngörülen ölçütlere uygun olarak- bazı sınırlamalara tabi tutulabileceğini içtihat etmektedir. 2018 yılından itibaren mezkûr kavramsallaştırmayı kullanan Anayasa Mahkemesi, ayrıca, “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”nın “ceza hukuku” alanındaki kapsam ve sınırıyla diğer alanlardaki kapsam ve sınırının aynı

“parasal sınır” koşulu getirilmesine, kategorik biçimde karşı çıkmadığı; ancak “parasal sınır” getirilmesi yeğlendiği takdirde, bunun açık, net ve tereddüde mahal vermeyecek şekilde uygulanmasını olanaklı kılan kurallar öngörülmesini şart koştuğu anlaşıldığından; kanun koyucunun, belirtilen perspektifle düzenleme yapması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar, mezkûr iptal kararında, söz konusu “parasal sınır”ın *zaman bakımından uygulanması* açısından “davanın açıldığı” tarihin esas alınması gerektiği açıkça belirtilmemiş olsa da; “öngörülebilirlik” bağlamında yer verilen gerekçeler, “davanın açıldığı” tarihin esas alındığı bir uygulamayı, âdeta icbar etmektedir.

Bu açıdan, “Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı”nda²²⁰ yer alan ve İYUK m.45/1’in -iptal edilen- ikinci cümlesindeki salt “parasal sınır”ın miktarının (2023 yılı için geçerli olan tutara) yükseltilmesine yönelik olarak kaleme alınan, “*Ancak, konusu yirmi bin Türk Lirasını geçmeyen vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları hakkında idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlar kesin olup, bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamaz.*” şeklindeki değişiklik önerisinde ilk bakışta göze çarpan bir sorun bulunmasa da; İYUK ek m.1’e, “*(...) 45 inci ve 46 ncı maddeler uyarınca istinaf veya temyiz yoluna başvurulabilecek kararların belirlenmesinde ise ilk derece mahkemesi veya bölge idare mahkemesince nihai kararın verildiği tarihteki parasal sınır esas alınır. Ancak nihai karar tarihinden sonra parasal sınırlarda meydana gelen*

olmayacağını da işaret ederek; anılan hakkın, bireyin temel hak ve özgürlüklerine daha ağır müdahalelerin söz konusu olduğu “ceza hukuku” alanında daha “geniş” bir uygulama alanı bulurken diğer alanlarda daha “esnek” uygulanabileceğini vurgulamaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin “norm denetimi” kapsamında verdiği bu minvaldeki kararlar için bkz. AYM: E.2018/71, K.2018/118, T.27/12/2018 (RG: T.15/02/2019, S.30687); AYM: E.2020/21, K.2020/53, T.01/10/2020 (RG: T.17/11/2020, S.31307); AYM: E.2022/89, K.2022/129, T.26/10/2022 (RG: T.29/12/2022, S.32058); AYM: E.2022/135, K.2023/30, T.16/02/2023 (RG: T.05/04/2023, S.32154); AYM: E.2020/79, K.2023/113, T.22/06/2023 (RG: T.11/10/2023, S.32336). Ayrıca bkz. *supra.*, dn.213-214. Anayasa Mahkemesi’nin, “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”na ilişkin olarak, “bireysel başvuru” kapsamında sergilediği yaklaşım için bkz. AYM: “*Hikmet Erçin Başvurusu*”, B.N.2014/2917, T.23/01/2019 (AYM-KBB); AYM: “*E.Ç. Başvurusu*”, B.N.2019/2490, T.03/12/2020 (AYM-KBB); AYM: “*Fatma Erol Başvurusu*”, B.N.2019/19988, T.30/03/2023 (AYM-KBB).

²²⁰ Bkz. *supra.*, dn.178.

artış, bölge idare mahkemesinin kaldırma veya Danıştayın bozma kararı üzerine yeniden bakılan davalarda uygulanmaz.” biçiminde bir fıkra eklenmesine yönelik değişiklik önerisinin, “nihai kararın verildiği tarihteki parasal sınır”ın esas alınacağına ilişkin kısmı, Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararında ortaya koyduğu yaklaşıma ters düşmekte ve Anayasa’ya aykırılığı sürdürmektedir.

Nitekim, bu yasal düzenleme önerisinin; açıldığı tarih itibarıyla “istinaf sınırı”nı aşan bir parasal tutar içermekle birlikte, açıldığı takvim yılında karara bağlanamayan bir idari davada verilecek nihai kararın, söz konusu “parasal sınır”ın ertesi yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılması nedeniyle -güncel- “istinaf sınırı”nın altında kalması ihtimalinde, “istinaf” kanun yoluna taşınmaması şeklinde özetlenebilecek “öngörülemezlik” sorununu devam ettirdiği açıktır. Hemen belirtelim ki, söz konusu düzenleme önerisi, “kanunilik” şartını “şeklen” karşılıyor görünse de; özü itibarıyla “hukuki belirliliği” sağlamaktan uzaktır.²²¹ Aslında, Anayasa

²²¹ Bu noktada dikkat çekmek gerekir ki; hak ve özgürlüklerin ve bunlara yapılacak müdahalelerin ve sınırlandırmaların “kanun”la düzenlenmesinin, bu hak ve özgürlüklere keyfi müdahaleyi engelleyen ve hukuk güvenliğini sağlayan demokratik “hukuk devleti”nin en önemli unsurlarından birisi olduğunu belirten Anayasa Mahkemesi; “(m)üdahalenin kanuna dayalı olması öncelikle şekli manada bir kanunun varlığını zorunlu kılar. Şekli manada kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından Anayasa’da belirtilen usule uygun olarak kanun adı altında çıkarılan düzenleyici yasama işlemidir. Hak ve özgürlüklere müdahale edilmesi ancak yasama organınca kanun adı altında çıkarılan düzenleyici işlemlerde müdahaleye imkân tanıyan bir hükmün bulunması şartına bağlıdır. TBMM tarafından çıkarılan şekli anlamda bir kanun hükmünün bulunmaması hakka yapılan müdahaleyi anayasal temelden yoksun bırakır.” demekte ve “kanun”un varlığı kadar kanun “metni”nin ve “uygulaması”nın da bireylerin davranışlarının sonucunu öngörebileceği kadar “hukuki belirlilik” taşıması gerektiğine, yani “kanunun kalitesi”nin de kanunilik koşulunun sağlanıp sağlanmadığının tespitinde önem arz ettiğine vurgu yapmakta, ayrıca müdahalenin kanuna dayalı olmasının, müdahaleye ilişkin yeterince “erişilebilir” ve “öngörülebilir” kuralların bulunmasını elzem kıldığına işaret etmektedir. Anayasa Mahkemesinin söz konusu yaklaşımını yansıtan “bireysel başvuru” kararları için bkz. AYM: “Ali Hıdır Akyol ve Diğerleri Başvurusu” <GK>, B.N.2015/17510, T.18/10/2017 (RG: T.24/11/2017, S.30250); AYM: “Sanasaryan Vakfı Başvurusu”, B.N.2019/6264, T.03/11/2022 (RG: T.14/12/2022, S.32043); AYM: “Türkiye İş Bankası A.Ş. Başvurusu” <GK>, B.N.2014/6192, T.12/11/2014 (RG: T.21/2/2015, S.29274). Karş. AYM: “S.D. Başvurusu”, B.N.2013/8884, T.13/04/2016 (AYM-KBB); AYM: “Marka Madeni

Mahkemesi'nin iptal kararından önce de, “istinaf sınırı”nın uygulanması bakımından, ilk derece mahkemesince “kararın verildiği tarih”in esas alınmasına yönelik yerleşik bir içtihat mevcutken²²²; yukarıda aynen alıntılanan neviden bir düzenlemenin, “*ıçtihat*”taki yaklaşımı “yasa”ya aktarmaktan başka bir anlamı olmayacağı ve sorunu çözemeyeceği izahtan varestedir.

Hakikaten, “istinaf” kanun yoluna başvuru için öngörülen “parasal sınır”ın, ilk derece mahkemesinin nihai “karar tarihi” esas alınarak uygulanması yoluyla “hukuki belirlilik” ve “öngörülebilirlik” sağlanabiliyorsa; şimdiye kadarki uygulamada zaten herhangi bir sorun görülememesi gerekirdi. Zira, müstakar içtihat yoluyla hukuki belirliliğin sağlandığından bahsedilebilirdi. Oysa, esas sorun, daha ziyade, içtihadî yaklaşımın bizzat kendisinden kaynaklandığından; “davanın açıldığı tarih” itibarıyla, “hükmün denetlenmesini talep etme hakkı”nın varlığının “öngörülebilir” olduğu bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Ezcümle, “istinaf sınırı”nın *zaman bakımından uygulanmasına* yönelik yasal düzenlemede; ilk derece mahkemesinin “karar tarihi”nin değil, “davanın açıldığı tarih”in esas alınacağı tasrih edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu arada belirtilmelidir ki, kanun koyucu, kendisine tanınan dokuz aylık süre içerisinde herhangi bir düzenleme yapmadığı takdirde; idare ve vergi mahkemelerinin nihai kararlarına karşı “istinaf” kanun yoluna başvurulması için öngörülen “parasal sınır” koşulu tümüyle ortadan kalkmış olacağından; idari yargıda *genel* kanun yolu niteliğini haiz “istinaf”ın alanı genişleyecektir. Açıkçası, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar, “uyuşmazlık konusu miktar” ne kadar düşük olursa olsun, prensip olarak, “istinaf” kanun yoluna tabi hâle gelecektir. Öte taraftan, “parasal sınırlar”ın her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak güncellenmesine yönelik düzenleme de ortadan kalkmış olacağından, İYUK'taki diğer “parasal sınırlar”ın²²³ sabit kalması gibi bir sonuç da hâsıl olacaktır.

Yağ Sanayi Ticaret Ltd. Şti. Başvurusu”, B.N.2018/20215, T.20/10/2020 (AYM-KBB).

²²² Örneğin bkz. İstanbul-BİM.9.İDD: E.2020/682, K.2020/656, T.06/07/2020 (LexHBS); Adana-BİM.4.İDD: E.2022/322, K.2022/227, T.17/11/2022 (KİBB); Samsun-BİM.2.VDD: E.2022/343, K.2022/516, T.03/10/2022 (KİBB).

²²³ Bu noktada, Anayasa Mahkemesi'nin bahse konu iptal kararları sonrasında, geriye, (İYUK açısından) sadece “duruşma sınırı” kalacağına dikkat çekilmelidir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer sorun da; Anayasa Mahkemesi'nin mezkûr iptal kararı yürürlüğe girinceye kadarki süreçte, idari yargı yerlerince nasıl bir uygulama yapılması gerektiğidir. Genel olarak, Anayasa Mahkemesi'nce verilen iptal kararlarının yürürlüğünün ertelendiği²²⁴ durumlarda, kararda belirtilen sürenin sadece yasama organına hitap ettiği, Anayasa'ya aykırı olduğu Anayasa Mahkemesi'nce saptanmış olan yasal düzenlemelerin erteleme süresi içinde uygulanmaya devam edilmesinin hukuka uygun olmayacağı yolunda bir içtihadî eğilimden bahsedilebilir.²²⁵ Lakin, burada iptal edilen normların, bir “maddi hukuk” kuralı değil “yargılama usulü” kuralı olması, farklı bir yaklaşım benimsenmesini de gerektirebilir.²²⁶ Konuya bu zaviyeden yaklaşıldığında, Anayasa Mahkemesi'nin; “istinaf sınırı”nın, hiçbir surette getirilemeyeceğini

²²⁴ Bkz. Anayasa m.153/3 ve 30/03/2011 tarih ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (RG: T.03/04/2011, S.27894) m.66/3.

²²⁵ Danıştay 12. Dairesi'nin bir kararında yer verilen şu gerekçeler, anılan yaklaşımı ortaya koymaktadır: “Anayasa'nın 152. ve 153. maddelerinde belirtildiği üzere; mahkemeler bir yasa kuralının Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi hâlinde yüksek mahkemenin kararına, gerekçesine uygun karar vermek zorundadırlar. / Anayasa Mahkemesince bir kanunun veya KHK'nin tümünün ya da bunların belirli hükümlerinin Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş olduğu bilindiği hâlde eldeki davaların Anayasa'ya aykırılığı saptanmış olan kurallara göre görüşülüp çözümlenmesi, Anayasa'nın üstünlüğü prensibine ve hukuk devleti ilkesine aykırı düşeceği için uygun görülmez. / Anayasa Mahkemesinin, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi ileriye dönük olarak ertelemiş bulunması öncelikle yasama organına aynı konuda, iptal kararının gerekçesine uygun olarak, yeni bir düzenleme için olanak tanımak ve ortada hukuki bir boşluk yaratmamak amacıyla yönelik olup, yargı mercilerinin bakmakta olduğu uyumsuzluklarda hukuka ve Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş kuralları uygulaması ve uyumsuzlukları bu kurallara göre çözümlenmesi sonucunu doğurmayacağı idari yargının yerleşik içtihatlarındandır.” Bkz. D.12.D: E.2013/1317, K.2014/381, T.06/02/2014 (LexHBS). Ayrıca bkz. D.11.D: E.2002/4654, K.2005/973, T.07/03/2005 (DKA); İzmir-BİM.1.İDD: E.2017/533, K.2017/499, T.25/04/2017 (LexHBS).

²²⁶ Nitekim, -buradaki incelememize de ışık tutabilecek olan- “temyiz sınırı”na ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı bağlamında; iptal edilen normun, “maddi hukuk normu” değil “şekli hukuk normu” olduğuna dikkat çeken YILMAZOĞLU, iptal edilen norma dayanılarak, yargılama hukukunda yargısal karar alınıp alınmayacağı meselesini tartışmaktadır. Bkz. Yunus Emre Yılmazoğlu, “2577 Sayılı Kanun'un 46. Maddesinin Birinci Fıkrasının 'B' Bendinin İptaline Yönelik Anayasa Mahkemesi Kararı Nedeniyle Oluşan Hukuki Durum ve Kanun Değişikliği Önerileri”, *Vergi Sorunları Dergisi*, S.423, Aralık 2023, s.37.

değil, ancak yasada “öngörülebilirliği” sağlayacak kurallara yer verilmek kaydıyla getirilebileceğini ortaya koyduğu da gözetilmek gerekir.

Bu anlamda, “istinaf sınırı”na ilişkin mezkûr iptal kararı yürürlüğe girinceye kadarki süreçte; “idari davanın açıldığı tarih”teki “istinaf sınırı”nın esas alındığı bir uygulamanın benimsenmesi ve bahse konu “parasal sınır”daki artışın, hâlihazırda görülmekte olan idari davaları etkilemediği bir yargısal tutum sergilenmesi, en elverişli çözüm yöntemi sayılabilir.²²⁷ Aksi takdirde, yani Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararını, kararın yürürlüğünün ertelendiği dokuz aylık dönem boyunca tümüyle göz ardı ederek, iptal edilen normların aynen uygulanmasını sürdüren tarzda bir yaklaşım benimsenmesi; söz konusu idari yargı kararları yönünden, “adil yargılanma hakkı” kapsamında “hükmün denetlenmesini talep etme hakkı”nın ihlali sorununu gündeme getirebilir. Hâl böyleyken, iptal kararının yürürlüğünün ertelendiği dokuz aylık zaman zarfında, mezkûr yasal düzenlemelerin Anayasa Mahkemesi’nce Anayasa’ya aykırılığının tespit edildiği hususunun tamamen görmezden gelinmesinin, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin “ihlal” kararları ile karşı karşıya kalınmasına yol açabileceği²²⁸ hatırd tutulmalıdır.

“İstinaf sınırı”na ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı ile ortaya çıkan hukuki durumun, muhtelif veçheleriyle analizinin ardından; “temyiz sınırı”na ilişkin Anayasa Mahkemesi kararının sonuçları, tekrara düşmemek açısından, özellikle “istinaf sınırı”na ilişkin iptal karardan ayrılan yönlerine odaklanılarak tetkik edilmelidir.

Bu bağlamda belirtilmelidir ki; istinaf mercii olan bölge idare mahkemelerinin nihai kararlarından hangilerinin “temyiz” kanun yoluna tabi olduğunu düzenleyen İYUK m.46’nın birinci fıkrasının (b) bendi (“*Konusu yüz bin Türk Lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar.*” ibaresi), Anayasa Mahkemesi’nce iptal

²²⁷ Nitekim bu minvaldeki bir istinaf mercii kararında; Anayasa Mahkemesi’nin mezkûr iptal kararı doğrultusunda yeni bir yasal düzenleme yapılınca kadar, 2576 sayılı Kanun’un anılan hükmünde geçen “parasal sınır”ın, “dava tarihi”ndeki miktar olarak anlaşılıp uygulanması gerektiği kanaatine varılmıştır. Bkz. Erzurum-BİM.3.İDD: E.2023/1569, K.2023/1588, T.21/12/2023.

²²⁸ Anayasa Mahkemesi’nin *-buradaki incelememize de ışık tutabilecek olan-* “temyiz sınırı”na ilişkin iptal kararı öncesinde ve iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihe kadar iptal edilen norma dayanarak verilen yargısal kararlarla ilgili “bireysel başvuru”lara yönelik tespit ve değerlendirmeler için bkz. Yılmazoğlu, s.37-40.

edilmiş ve işbu kararın, Resmî Gazete’de yayımlanmasından (13/10/2023 tarihinden) başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesine hükmedilmiştir.²²⁹

Anayasa Mahkemesi’nin anılan iptal kararında, Anayasa’nın 13. ve 36. maddelerine aykırılık, iki temel gerekçeye dayandırılmıştır: *Birincisi*, “temyiz” kanun yoluna başvuru açısından hangi tarihteki “parasal sınır”ın uygulanacağı hususunun açık, net ve tereddüde mahal vermeyecek şekilde düzenlenmemiş olması, “kanunilik” ilkesiyle bağdaşmamaktadır. *İkincisi* ise, “istinaf” kanun yolu için öngörülen “parasal sınır”ın (2023 yılı için 20.000 Türk Lirasının) üzerinde olup da “temyiz” kanun yolu için öngörülen “parasal sınır”ın (2023 yılı için 581.000 Türk Lirasının) altında kalan bütün uyuşmazlıklar “tutar” açısından “önemsiz” sayılamayacağından; istinaf mercii olan bölge idare mahkemesinin ilk derece mahkemesi kararını kaldırmak suretiyle işin esası hakkında yeniden karar vermesi durumunda, ilk kez bölge idare mahkemesince davacı aleyhine verilebilecek bu nihai kararlara karşı “temyiz” kanun yoluna başvurulamaması, “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”na “orantısız” bir sınırlama getirmekte ve “ölçülülük” ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Anayasa Mahkemesi’nin bu iptal kararı, salt “temyiz” kanun yoluna ilişkin “parasal sınır”ın *zaman bakımından uygulanmasına* yönelik olmakla birlikte, aslında yargılama usulündeki diğer “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* sorununun çözümüne de ışık tutmaktadır. Zira kararın birinci gerekçesi, bu hususta “hukuki belirliliği” ve “öngörülebilirliği” sağlayacak yeni bir kanuni düzenleme yapılmasını gerektirmektedir. Kararın, “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı” bağlamındaki değerlendirmeyi içeren ikinci gerekçesi ise, “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* sorununun ötesinde, idari yargıda “olağan kanun yolları”na ilişkin sistemin tümünü etkileme potansiyelini bünyesinde barındırmakta ve bu yönüyle çok daha dikkat çekici görünmektedir. Nitekim, anılan gerekçe; istinaf mercii olan bölge idare mahkemesinin ilk derece mahkemesi kararını kaldırmak suretiyle işin esası hakkında yeniden karar vermesi durumunda, ilk kez bölge idare mahkemesince davacı aleyhine²³⁰ verilebilecek bu nihai kararlara karşı

²²⁹ Bkz. *supra.*, dn.213.

²³⁰ Her ne kadar Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararının anılan gerekçesinin; kararda zikredilen durumda, sadece “davacı aleyhine” verilebilecek nihai kararlar bakımından “temyiz” olanağı getiren bir yasal düzenleme yapılmasını icbar etse de,

“temyiz” kanun yoluna başvurma imkânı bulunmayan tüm durumlara teşmil edilmeye müsaittir. Yani karardaki mezkûr argümantasyonun; kanun yollarındaki salt “parasal sınırlar”a ilişkin olmadığı ve yasa koyucunun, “kanun yolları” sistemini, “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”nın kullanımına imkân tanıyacak şekilde yeniden kurgulamasını elzem kıldığı söylenebilir.

Tabii, kanun koyucunun, iptal kararının gerektirdiği düzenlemeleri yapmaması durumunda, kararda murat edilenin tam aksi bir sonucun ortaya çıkacağı da eklenmelidir. Zira Anayasa Mahkemesi’nin kanun koyucuya tanıdığı dokuz aylık süre içerisinde herhangi bir yasal düzenleme yapılmaması durumunda, iptal kararının (13/07/2024 tarihi itibarıyla) yürürlüğe girmesiyle birlikte, “temyiz” kanun yolunun alanı daha da daralmış olacaktır.²³¹ Nitekim -“istinaf”ın aksine- “temyiz”, *özel ve istisnai* bir kanun yolu olarak öngörülmüş olup; “temyiz”i kabil kararlar İYUK m.46/1 hükmünde bentler hâlinde sınırlı (tahdîdî / *numerus clausus*) biçimde sayıldığından, maddenin diğer bentlerinde [iptal edilen (b) bendi dışındaki on üç bentte] açıkça belirtilmeyen hâllerde “temyiz” kanun yoluna başvuru olanağı da ortadan kalkmış olacaktır. Başka bir ifadeyle, Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararının yürürlüğe girmesiyle birlikte, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalarda bölge idare mahkemelerince verilen nihai kararlara karşı, -*İYUK m.46/1’de öngörülen hususlardan biri söz konusu olmadığı takdirde*- dava konusunun parasal tutarı ne kadar yüksek olursa olsun “temyiz” kanun yoluna müracaat edilemeyecektir. Kuşkusuz, bu ihtimalde, “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* sorununun daha da derinleşmesi ve başkaca hukuksal sorunları da beraberinde getirmesinden bahsedilebilecektir.

Öte yandan, “temyiz sınırı”nın *zaman bakımından uygulanması* hususunda, kanun koyucunun, “davanın açıldığı” tarihin esas alınmasına

istinaf incelemesi neticesinde ilk kez “*davalı idare aleyhine*” verilebilecek nihai kararları da kapsayan bir yasal düzenleme yapılmasına da engel teşkil etmediği; bilakis, bahsedilen ikinci düzenleme yönteminin, burada davanın her iki tarafına da “*yargılama usulü*”ne ilişkin bir “*hak*” olan “temyiz” imkânının tanınması açısından daha isabetli olacağı vurgulanmalıdır.

²³¹ Benzer yönde bkz. Turgut Candan, “İdari Yargı’da Kanun Yollarında Parasal Sınırın Anayasa Mahkemesince İptali ve Sonuçları”, 2023 <www.turgutcandan.com/2023/10/27/idari-yargida-kanun-yollarinda-parasal-sinirin-anayasa-mahkemesince-iptali-ve-sonuclari/> (S.E.T.22/12/2023).

yönelik düzenleme yapması gerekliliğinin doğduğu vurgulanmalıdır.²³² “İstinaf sınırı”na ilişkin Anayasa Mahkemesi kararının²³³ yorumuna dair öncüller, “temyiz sınırı”na ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı²³⁴ açısından da geçerli olduğundan; burada tekrara düşmemek için, yukarıdaki paragraflarda yer verdiğimiz argümantasyona yollamada bulunmakla yetiniyoruz.

Bununla birlikte, burada hassaten vurgulamak isteriz ki; “Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağı”nda²³⁵ yer alan ve İYUK m.46/1’in -iptal edilen- (b) bendindeki salt “parasal sınır”ın miktarının (2023 yılı için geçerli olan tutara) yükseltilmesine yönelik olarak kaleme alınan, “*Konusu beş yüz seksen bir bin Türk Lirasını aşan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan davalar.*” şeklindeki değişiklik önerisi ile anılan fıkraya (c) bendi olarak eklenmek üzere kaleme alınan, “*Konusu yüz yetmiş bir bin Türk Lirasını aşmış beş yüz seksen bir bin Türk Lirasını aşmayan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkında açılan ve istinaf kanun yolu incelemesinde kaldırma kararı üzerine yeniden karar verilen davalar.*” şeklindeki öneride, -aslında eksiklik gözlemlenmekle birlikte- ilk etapta göze çarpan ciddi bir sorun bulunmasa da; İYUK ek m.1’e, “(...) 45 inci ve 46 ncı maddeler uyarınca istinaf veya temyiz yoluna başvurulabilecek kararların belirlenmesinde ise ilk derece mahkemesi veya bölge idare mahkemesince nihai kararın verildiği tarihteki parasal sınır esas alınır. Ancak nihai karar tarihinden sonra parasal sınırlarda meydana gelen artış, bölge idare mahkemesinin kaldırma veya Danıştayın bozma kararı üzerine yeniden bakılan davalarda uygulanmaz.” biçiminde bir fıkra eklenmesine yönelik değişiklik önerisinin, “nihai kararın verildiği tarihteki parasal sınır”ın esas alınacağına ilişkin kısmı, Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararında ortaya koyduğu yaklaşımla bağdaşmamakta ve Anayasa’ya aykırılık sorununu devam ettirmektedir.

Esasen, Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararından önce de, “temyiz sınırı”nın uygulanması bakımından, bölge idare mahkemesince “kararın verildiği tarih”in esas alınmasına yönelik yerleşik bir içtihat mevcutken²³⁶;

²³² Benzer yönde bkz. Candan, “İdari Yargı’da Kanun Yollarında Parasal Sınırın Anayasa Mahkemesince İptali ve Sonuçları”; Yılmazoğlu, s.40.

²³³ Bkz. *supra.*, dn.214.

²³⁴ Bkz. *supra.*, dn.213.

²³⁵ Bkz. *supra.*, dn.178.

²³⁶ Örneğin bkz. D.2.D: E.2022/3256, K.2022/6511, T.14/12/2022 (DKA); D.4.D: E.2022/2418, K.2022/2219, T.06/04/2022 (DKA); D.6.D: E.2023/565, K.2023/1983,

yukarıda aynen alıntılanan minvalde bir düzenlemenin, “*ıçtihat*”*taki yaklaşımı* “*yasa*”*ya aktarmaktan* başka bir anlamı olmayacağı ve sorunun çözümüne katkı sunamayacağı ortadadır. Bu noktada, “istinaf sınırı” bağlamında yukarıda yer verilen izahatın, “temyiz sınırı” açısından da geçerli olduğu belirtilmelidir. Son tahlilde, “temyiz sınırı”nın *zaman bakımından uygulanmasına* yönelik yasal düzenlemede; bölge idare mahkemesinin “karar tarihi”nin değil, “davanın açıldığı tarih”in esas alınmasının açıkça hükme bağlanması gerektiği vurgulanmalıdır.

Nihayet, Anayasa Mahkemesi’nin mezkûr iptal kararının yürürlüğe girmesine kadarki süreçte, “temyiz sınırı” yönünden, idari yargı yerlerince nasıl bir uygulama yapılması gerektiği sorusunun; inceleme konumuzu oluşturan “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* meselesine müteallik boyutu itibarıyla, yukarıda “istinaf sınırı”na ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı²³⁷ bağlamında yürütülen argümantasyon çerçevesinde yanıtlanmasının mümkün olduğuna da işaret edilmelidir. Bu doğrultuda, Anayasa Mahkemesi’nin; “temyiz sınırı”nın, hiçbir surette getirilemeyeceğini değil, yasada “öngörülebilirliği” sağlayacak kurallara yer verilmek koşuluyla getirilebileceğini ortaya koyduğu da göz önüne alınarak; “temyiz sınırı”na ilişkin mezkûr iptal kararı yürürlüğe girinceye kadarki zaman zarfında; “idari davanın açıldığı tarih”teki “temyiz sınırı”nın esas alındığı bir uygulamanın benimsenmesi ve bahse konu “parasal sınır”daki artışın, hâlihazırda görülmekte olan idari davaları etkilemediği bir yargısal tutum sergilenmesi, en uygun çözüm yolu sayılabilir.²³⁸ Kaldı ki, Anayasa

T.23/02/2023 (DKA); D.8.D: E.2021/2423, K.2022/7502, T.09/12/2022 (DKA); D.9.D: E.2022/3569, K.2022/4809, T.13/10/2022 (DKA); D.10.D: E.2021/3219, K.2021/3900, T.07/07/2021 (LexHBS); D.13.D: E.2022/1818, K.2022/1702, T.19/04/2022 (DKA).

²³⁷ Bkz. *supra.*, dn.214.

²³⁸ Nitekim, bu doğrultuda verilen kararlara rastlanmaktadır. Bkz. İstanbul-BİM.5.VDD: E.2023/2984, K.2023/6047, T.29/12/2023; Erzurum-BİM.3.İDD: E.2023/1510, K.2023/1625, T.29/12/2023; Gaziantep-BİM.3.İDD: E.2023/173, K.2023/1748, T.29/12/2023; Bursa-BİM.2.VDD: E.2022/1720, K.2023/1728, T.28/12/2023. Dahası, “temyiz sınırı”na ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi’nce verilen iptal kararında yer alan gerekçeleri, -esasen, pozitif hukuku biraz “zorlayarak”- “tek hâkim sınırı”na da teşmil eden bir kararla da karşılaşmıştır. Bkz. *supra.*, dn.179. Buna karşılık, Danıştay 10. Dairesi’nin, “temyiz sınırı”na ilişkin düzenlemeyi aynı şekilde uygulamaya devam ettiği bir karara da rastlandığı eklenmelidir. Bu kararda; Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararlarının yürürlüğünün ertelenmesi hâlinde, erteleme süresince iptali ertelenen kanun hükmünün yürürlükte olduğunun ve söz

Mahkemesi'nin iptal kararını, kararın yürürlüğünün ertelendiği dokuz aylık dönem boyunca tümüyle göz ardı ederek, iptal edilen normun aynen uygulanmasını sürdüren tarzda bir yaklaşım benimsenmesinin; söz konusu idari yargı kararları yönünden, “adil yargılanma hakkı” kapsamında “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”nın ihlali sorununu gündeme getirebileceği²³⁹ de dikkatten kaçmamalıdır.

Neticeten, çalışmamızın konusu açısından son derece önemli olduğu anlaşılan, “olağan kanun yolları sınırları”na ilişkin mezkûr iptal kararlarının gerekçeleri göz önünde tutulduğunda; idari yargılama usulündeki tüm “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanmasında*, “davanın açıldığı” tarihin esas alınmasının [ve *davacının talep ettiği parasal tutar (varsa, -İYUK m.16/4 uyarınca- “ıslah” edilen miktar dâhil) doğrultusunda belirleme yapılmasının*], “hukuki belirlilik” ve “öngörülebilirliğin” sağlanmasına ve “adil yargılanma hakkı”nın hayata geçirilmesine hizmet eden en elverişli ve isabetli yöntem olacağını, özellikle vurgulamak gerekir.

V. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İdari yargı sistemimizde, “konusu paraya ilişkin” olan ve olmayan idari davalar, tabii kılındıkları bazı yargılama usulü kuralları bakımından ayrıştırılmıştır. Bu bağlamda, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalarda; idare ve vergi mahkemelerinde açılan davanın “tek hâkim”le mi yoksa “kurul/heyet” hâlinde mi çözümleneceğinin belirlenmesi, ilk derece aşamasında “duruşma” yapılması zorunluluğu doğup doğmayacağına tespit edilmesi ile verilen nihai karara karşı “olağan kanun yolları”na başvuru hakkı tanınıp tanınmayacağına saptanması bakımından belirli “parasal sınırlar” a dayanan ayrık bir rejim öngörülmüştür.

konusu hükümün ilgililere uygulanmasının “kanunilik” koşulunun ihlaline sebebiyet vermeyeceğinin, Anayasa Mahkemesi'nin “bireysel başvuru” kararlarında da açıkça kabul edildiği gerekçesine istinaden; “temyiz sınırı”na ilişkin düzenlemenin, erteleme süresi boyunca aynı şekilde uygulanmasının sürdürülmesi gerektiği yolunda bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Bkz. D.10.D: E.2023/6015, K.2023/7469, T.27/11/2023. Lakin Daire'nin atıfta bulunduğu “bireysel başvuru” kararlarının [AYM: “*Veli Küçük Başvurusu*”, B.N.2013/6099, T.16/07/2014 (RG: T.22/10/2014, S.29153) §41-42; AYM: “*Sedef Ural Başvurusu*” <GK>, B.N.2013/5876, T.04/06/2015 (RG: T.09/07/2015, S.29411) §26-27] buradaki argümantasyon açısından tatbik kabiliyeti kuşkuludur.

²³⁹ Bkz. *supra.*, dn.228.

Bu ayrık rejimin; kanun koyucunun “tutar” açısından “önemsiz” saydığı idari uyumsuzluklara ilişkin yargılama sürecinin daha hızlı biçimde sonuçlandırılmasını sağlama şeklinde özetlenebilecek genel amacın yanı sıra, “istinaf” ve “temyiz” kanun yolları için öngörülen “parasal sınırlar” vasıtasıyla, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay’ın iş yükünün azaltılması ile Danıştay’ın “içtihat mercii” rolünün güçlendirilmesi şeklinde bir muradı da olduğu anlaşılmaktadır.

Ne var ki, her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak güncellenen “parasal sınırlar”ın ulaştığı tutarların yüksekliği karşısında, “konusu paraya ilişkin” olup da anılan “parasal sınırlar”ı aşmayan idari davaların -kategorik biçimde- “önemsiz” addedilmesi tartışmaya açık olduğu gibi; idari davalar arasında parasal değere bağlı “önem” kriteri getirilerek, “parasal sınırlar”ın altında kalan davalar açısından bazı usuli olanakların sınırlandırılmasını esas alan bir sistem ihdası da, başlı başına bir sorun teşkil etmektedir.

İlaveten, “değere bağlı kanun yolu” sistemi, idari yargı kararlarının büyük bir kısmının “temyiz” denetiminden mahrum kalmasına yol açtığından, “içtihat birliği”ni sarsma potansiyeline sahiptir. Sahiden, içerdikleri parasal tutar açısından “önemsiz” addedilen bazı idari davaların, içtihat yaratılmasını gerektiren “önemli” idare hukuku sorunları ihtiva etmesi durumunda dahi Danıştay’ın önüne getirilmesine ket vuran bir sistemin²⁴⁰, idare hukukunun “içtihadî” karakterinin gelişimini zayıflatacağı aşikârdır.

Kaldı ki, idarenin “kamu gücü”ne dayanan işlem ve eylemlerinden doğan davaların parasal “önem”lerine göre ayrıştırılmasına yönelik kanun yolu sisteminin, özellikle “iptal davası”nın mahiyetine uygun düşmediği de açıktır. Nitekim, “konusu paraya ilişkin olan”, dolayısıyla “parasal sınırlar”ın tatbik sahasına giren “iptal davaları” açısından; dava konusu idari

²⁴⁰ “Olağan kanun yolları”na ilişkin önceki sistemin yürürlükte ve uygulamada olduğu dönemde, “tek hâkim”le verilen nihai kararların, “itiraz” kanun yoluna tabi olup, -o dönem “itiraz mercii” konumundaki- “bölge idare mahkemeleri”nde kesinleşmesi nedeniyle ortaya çıkabilecek içtihat farklılıklarının “Danıştay”da giderilmesine olanak tanıyacak bir kanalın açık tutulması gerekliliğine işaret edilirken, benzer şekilde, şu ifadeye yer verilmiştir: “(D)ava ‘küçük’ olabilir, fakat, içerdığı idare hukuku ‘büyük’ olabilir veya hukuk da ‘küçük’ olsa bile tek hukuksal doğru ilkesi ile bağdaşmayan şekilde ‘farklı’ olabilir.” Bkz. Sait Güran, Kahraman Berk, Taner Ayanoğlu ve Kemal Berkarda, “İdari Yargılama ile İlgili Konular”, içinde *Danıştay ve İdari Yargı günü 135. Yıl Sempozyumu*, 9 Mayıs 2003 (Ankara: Danıştay Yayınları, 2004), s.122.

işlemin konu unsurunun -doğrudan- “para” olması şartının mı aranacağı, yoksa idari işlemin konusunun “parayla ölçülebilmesi”nin de yeterli mi sayılacağı hususunda net bir ölçüte ulaşamadığı gözlemlenmektedir. Aynı şekilde, “parasal sınırlar” a tabi olduğu kabul edilen idari davalarda, “parasal sınırlar”ın uygulanmasına esas değer belirlenmesinde de tereddüt doğuran ihtimallerle karşılaşmaktadır. Dolayısıyla, “konusu paraya ilişkin olan” idari davalar için Kanun’da öngörülen “parasal sınırlar”ın *konu bakımından uygulanmasına* dair temel bir duraksama yaşanmaktadır.

Ayrıca, kanunda öngörülen “parasal sınırlar”ın her yıl “yeniden değerlendirme” oranında artırılarak güncellenmesinin, “istinaf sınırı” ve “temyiz sınırı” açısından, derdest idari davaları da etkileyecek şekilde uygulanması, özellikle son birkaç yıldaki yüksek enflasyon oranları nedeniyle, davacının kanun yollarına başvuru hakkının mevcut olup olmadığını öngörebilmesini zorlaştırmaktadır. Davanın açıldığı tarih itibarıyla “istinaf” ve/veya “temyiz” incelemesine tabi olduğu düşünülen bir kararın, ilk derece mahkemesi yahut bölge idare mahkemesinin karar tarihi itibarıyla “kesin” addedilmesi ihtimalinden kaynaklanan “belirsizlik”, “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* sorununu gün yüzüne çıkarmaktadır. Nitekim, “istinaf”²⁴¹ ve “temyiz”²⁴² kanun yollarına ilişkin “parasal sınır” öngören yasal düzenlemeler, çok kısa bir süre önce, Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmiş ve her iki kararın da yürürlüğü, Resmî Gazete’de yayımlanmalarından başlayarak dokuz ay süreyle ertelenmiştir.

Bu iptal kararları, salt “olağan kanun yolları”na ilişkin “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanmasına* yönelik olmakla birlikte, aslında yargılama usulündeki diğer “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* sorununun çözümüne de ışık tutmaktadır. Dahası, bu yaklaşımın, HMK’daki “parasal sınırlar” a teşmili de ihtimal dâhilindedir. Zira anılan kararlar, bu hususta “hukuki belirliliği” ve “öngörülebilirliği” sağlayacak yeni bir kanuni düzenleme yapılmasını gerektirmektedir. Her ne kadar mezkûr kararlarda, söz konusu “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanması* açısından “davanın açıldığı” tarihin esas alınması gerektiği açıkça belirtilmemiş olsa da; “öngörülebilirlik” bağlamında yer verilen gerekçeler, “davanın açıldığı” tarihin esas alındığı bir uygulamayı, âdeta icbar etmektedir. Kaldı ki, idari yargıdaki “parasal sınırlar”ın uygulanması bakımından “karar tarihi”ni esas alan bir kanuni düzenleme yapılmasının,

²⁴¹ Bkz. AYM: E.2023/81, K.2023/184, T.26/10/2023 (RG: T.21/12/2023, S.32406).

²⁴² Bkz. AYM: E.2023/36, K.2023/142, T.26/07/2023 (RG: T.13/10/2023, S.32338).

“içtihat”taki yaklaşımı “yasa”ya aktarmaktan başka bir anlamı olmayacağı ve sorunun çözümüne katkı sağlamayacağı da ortadadır.

Hâl böyle olunca, “olağan kanun yolları sınırları”na ilişkin mezkûr iptal kararlarının gerekçeleri göz önünde tutulduğunda; idari yargılama usulündeki tüm “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanmasında*, “davanın açıldığı” tarihin esas alınmasının [ve davacının talep ettiği parasal tutar (varsa, -İYUK m.16/4 uyarınca- “ıslah” edilen miktar dâhil) doğrultusunda belirleme yapılmasının], “hukuki belirlilik” ve “öngörülebilirliğin” sağlanmasına ve “adil yargılanma hakkı”nın hayata geçirilmesine hizmet eden en elverişli ve isabetli yöntem olacağını söylemek mümkün görünmektedir.

Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi’nin, “istinaf sınırı” ve “teyiz sınırı”na ilişkin iptal kararlarının, “parasal sınırlar”a dayalı sistemin terk edilmesine vesile olabileceği de değerlendirilmektedir. Zira, “parasal sınırlar”ın, “zaman” bakımından uygulanması sorunu yasal düzenleme vasıtasıyla çözülsün dahi, “konu” bakımından uygulanması sorununun giderilmesi zordur. Nitekim içtihadı mütehammil bir mesele olan “konu” bakımından uygulama hususunda, “şaşmaz” ölçütlere ulaşamamasından kaynaklanan ve “adil yargılanma hakkı”nı zedeleyen muhtelif sorunlar yaşandığı müşahede edilmektedir. Doğrusu, “parasal sınırlar”a tabi olan idari davaların kapsamının belirlenmesinin güçlük arz ettiği gözden kaçmamalıdır.

Bu itibarla, idari yargıdaki “parasal sınırlar”ın tümüyle kaldırılması suretiyle, “konusu paraya ilişkin olan” ve “konusu paraya ilişkin olmayan” idari davalar arasındaki parasal değere bağlı usuli farklılıkların giderilmesinin veya en azından, “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı” açısından büyük önem taşıyan “olağan kanun yolları”na başvuru için “parasal sınır” koşulu getirmekten vazgeçilmesinin isabetli olacağına dikkat çekilmelidir. Bu bağlamda, “değere bağlı kanun yolu” sistemi terk edilmek suretiyle, “olağan kanun yolları” rejiminin “içtihat birliği”nin teminine hizmet edecek şekilde yeniden kurgulanmasının bir adımı olarak, karşılaştırmalı hukukta da örnekleri bulunan “filtraj” ve “teyiz izni” usulünün benimsenmesi de son derece önemlidir.²⁴³ Radikal sayılabilecek bu

²⁴³ Bu konuda bkz. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 07/02/1995 tarih ve R.95(5) sayılı Tavsiye Kararı
<http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?document>

önerilerin yaşama geçirilmesi, elbette kanun koyucunun takdirindedir. Zira, “mutlak” nitelik taşımadığından, kanunla sınırlanabileceği kabul edilen “adil yargılanma hakkı” kapsamındaki “mahkemeye erişim hakkı” ve “hükümün denetlenmesini talep etme hakkı”na yönelik olarak, kanunla “parasal sınırlar” öngörülmek suretiyle “sınırlama” getirilmesi mümkün görünmektedir. Bu açıdan can alıcı nokta, “ölçülülük” ilkesine riayet edilmesidir.

Son tahlilde, Anayasa Mahkemesi’nin “olağan kanun yolları sınırları”na ilişkin iptal kararlarında yer verilen gerekçeler doğrultusunda, “parasal sınır” koşulu korunarak yasal düzenleme yapma cihetine gidilmesi hâlinde de, normun gerek konulmasında gerek uygulanmasında, anılan perspektiften hareket edilmesi elzemdir. Bu minvalde vurgulanmalıdır ki; idari yargılama usulündeki tüm “parasal sınırlar”ın *zaman bakımından uygulanmasında*, “davanın açıldığı” tarihin esas alınması [*ve davacının talep ettiği parasal tutar (varsa, -İYUK m.16/4 uyarınca- “ıslah” edilen miktar dâhil) doğrultusunda belirleme yapılması*], keza “parasal sınırlar”ın *konu bakımından uygulanmasında*, “hak temelli” ve “tutarlı” bir yaklaşım benimsenmesi, “hukuki belirlilik” ve “öngörülebilirliğin” sağlanmasına ve “adil yargılanma hakkı”nın hayata geçirilmesine, son tahlilde de “hukuk devleti” ilkesine hizmet eden en elverişli ve isabetli yöntem olacaktır.

[tId=0900001680505f3c>](#) (S.E.T.22/12/2023). Ayrıca bkz. AİHM: “*Papaïannou v. Yunanistan Kararı*”, B.N.18880/15, T.02/06/2016 (HUDOC).

KAYNAKÇA*****- Yararlanılan Kitaplar ve Makaleler**

Açımız, Bige. *İdari Yargılama Hukukunda Olağan Kanun Yollarına Başvurunun Sınırlanması*. Ankara: Adalet Yayınları, 2023.

Akkaya, Tolga. *Medeni Usul Hukukunda İstinaf*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2009.

Akyıldız, Ali. “İstinafa İlkesel Bakmak”, İçinde *Danıştay ve İdari Yargı günü 147. Yıl Sempozyumu*, 12 Mayıs 2015, s.11-32. Ankara: Danıştay Yayınları, 2015.

Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer ve Cemil Kaya. *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 9. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları, 2023.

Arat, Nilay. “Madde 45-46”. İçinde *Madde Sistematiği ile İdari Yargılama Hukuku*, 4. Baskı, Ed. Zehreddin Aslan, s.451-469. Ankara: Seçkin Yayınları, 2023.

Arslan, Ramazan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası. *Medeni Usul Hukuku*, 9. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.

Atalı, Murat, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan. *Medeni Usul Hukuku*, 6. Baskı. Anlara: Yetkin Yayınları, 2023.

*** **Çalışmada kullanılan başlıca kısaltmalar:** AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi / AYM: Anayasa Mahkemesi / AYM-KBB: Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası (kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr) / BD: Büyük Daire / BİM.: Bölge İdare Mahkemesi / B.N.: Başvuru numarası / Bkz.: Bakınız / C.: Cilt / D: Daire / D.: Danıştay / DİBK: Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu / DİDDK: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu / DKA: Danıştay Karar Arama (karararama.danistay.gov.tr) / dn.: Dipnot / DVDDK: Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu / E.: Esas / Ed.: Editör(ler) / f.: Fıkra / GK: Genel Kurul / HMK: Hukuk Muhakemeleri Kanunu / HUDOC: Human Rights Documentation (hudoc.echr.coe.int) / Ibid.: Aynı yerde (aynı eserde) / İDD: İdari Dava Dairesi / infra: Aşağıda (ileride) / İYUK: İdari Yargılama Usulü Kanunu / K.: Karar / Karş.: Karşılaştırınız / KİBB: Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (www.kazanci.com) / LexHBS: Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi (www.lexpera.com.tr) / m.: Madde / RG: Resmî Gazete / s.: Sayfa / S.: Sayı / S.E.T.: Son erişim tarihi / supra.: Yukarıda / T.: Tarih / v.: Versus / vd.: Ve devamı (ve devamında) / VDD: Vergi Dava Dairesi / vs.: Vesaire / Y.: Yıl

- Avcı, Mustafa. *İdari Yargılama Usulündeki Son Yenilikler ve İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- Aydınoglu, Zeynep Nihal. "İstinaf Kanun Yolunun İdari Yargılama Usulüne Başlıca Etkileri". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.9, S.34, 2018, s.387-423.
- Boz, Selman Sacit, Ahmet Talha Tetik, Mustafa Oğuzhan Bölükbaşı ve Mehmet Nacak. *Türk İdari Yargılama Hukukunda Temyiz*. Ankara: Adalet Yayınları, 2021.
- Calmes Brunet, Sylvia. "The Principle of Effective Legal Protection in French Administrative Law". İçinde *The Principle of Effective Legal Protection in Administrative Law: A European Comparison*, Ed. Zoltán Szente ve Konrad Lachmayer, s.105-122. New York: Routledge, 2017.
- Candan, Turgut. *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 10. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Candan, Turgut. "İdari Yargı'da Kanun Yollarında Parasal Sınırın Anayasa Mahkemesince İptali ve Sonuçları". 2023 <www.turgutcandan.com/2023/10/27/idari-yargida-kanun-yollarinda-parasal-sinirin-anayasa-mahkemesince-iptali-ve-sonuclari/> (S.E.T.22/12/2023).
- Candan, Turgut. "Vergi Uyuşmazlıkları ve İdari Davalar". *Danıştay Dergisi*, Y.14, S.54-55, 1984, s.31-40.
- Candan, Turgut. "Yargı Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Taslağında İdari Yargılama Usulü Kanunu ile İlgili Teklifler ve Değerlendirilmesi". 2023 <www.turgutcandan.com/2023/12/09/yargi-hizmetlerinin-etkinliginin-artirilmesi-amaciyla-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-teklifi-taslaginda-idari-yargilama-usulu-kanunu-ile-ilgili-teklifler-ve-degerlendirilmesi/> (S.E.T.22/12/2023).
- Çağlar, Selda. "Hukuk Devleti Açısından Hukuki Belirlilik - Hukuk Güvenliği İlişkisi". İçinde *Kamu Hukukçuları Platformu 4. Toplantısı (Hukuk Güvenliği)*, 8-9 Kasım 2013, s.25-139. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2015.

- Çağlayan, Ramazan. *İdari Yargı Kararlarına Karşı Başvuru Yolları (Fransa-Türkiye: Mukayeseli Bir Deneme)*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2017.
- Çağlayan, Ramazan. *İdari Yargılama Hukuku*, 13. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.
- Çakmak, Münci. *İdari Yargılama Usulünde Vergi Davaları*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.
- Duran, Lûtfi. “İdari İşlem Niteliğinde Yargı Kararıyla Vergi Davalarının Çözümü (II)”. *Amme İdaresi Dergisi*, C.21, S.1, 1988, s.63-77.
- Erokhin, Vasilii, Gao Tianming ve Jean Vasile Andrei. *Contemporary Macroeconomics*. Singapore: Springer, 2023.
- Garner, Bryan A. <Ed.>. *Black’s Law Dictionary*. United States of America: Thomson Reuters, 2009.
- Göçgün, Muhammed. *İdari İşlemin Konu Unsuru*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2017.
- Görgün, L. Şanal, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu. *Medeni Usul Hukuku*, 12. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Gözler, Kemal. “Anayasa Mahkemesinin ‘... Yönünden İptal Kararları’ Hakkında Bir Eleştiri”. 2022 <www.anayasa.gen.tr/yonunden-iptal.htm> (S.E.T.22/12/2023).
- Gözler, Kemal. “Yorum İlkeleri”. İçinde *Kamu Hukukçuları Platformu – Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaşması*, 29-30 Eylül 2012, s.15-120. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2013.
- Gözler, Kemal ve Gürsel Kaplan. *İdare Hukuku Dersleri*, 25. Baskı. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2023.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Turgut Tan. *İdare Hukuku, C.II: İdari Yargılama Hukuku*, 9. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2017.
- Günday, Metin. “1982 Anayasasına Göre İdari Yargı Denetiminin Kapsamı ve Sınırları”. İçinde *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap: İdari Yargı*, 1-4 Mayıs 1990, s.139-149. Ankara: Danıştay Yayınları, 1991.
- Günday, Metin. *İdare Hukuku*, 10. Baskı. Ankara: İmaj Yayınları, 2011.

- Günday, Metin. *İdari Yargılama Hukuku*, 2. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları: 2022.
- Gündüz, F. Ebru ve Hakan Gündüz. “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hükmün Denetlenmesini Talep Etme Hakkı”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* Y.13, S.49, 2022, s.1-27.
- Güran, Sait, Kahraman Berk, Taner Ayanoglu ve Kemal Berkarda. “İdari Yargılama ile İlgili Konular”. İçinde *Danıştay ve İdari Yargı günü 135. Yıl Sempozyumu*, 9 Mayıs 2003, s.119-132. Ankara: Danıştay Yayınları, 2004.
- Kalabalık, Halil. *İdari Yargılama Usulü Hukuku*, 16. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları, 2022.
- Kaplan, Gürsel. *Fransız İdari Yargılama Hukukunda Kararlara Karşı Başvuru Yolları*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2016.
- Kaplan, Gürsel. *İdari Yargılama Hukuku*, 9. Baskı. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2023.
- Karahanogulları, Onur. *İdari Yargı: İdarenin Hukuka Zorlanması (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme)*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2019.
- Karavelioglu, Celâl. *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 9. Baskı. Ankara: Adalet Yayınları, 2018.
- Keskin, Bayram. “İdari Yargılamada Makul Süre Kavramının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İncelenmesi”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.9, S.2, 2018, s.391-414.
- Keskin, Züleyha. “İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.126, 2016, s.235-262.
- Kumrulu, Ahmet G. *Vergi Yargılama Hukukunun Kuramsal Temelleri*. Ankara: 1989.
- Odyakmaz, Zehra. *Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları*. İstanbul: Alfa Yayınları, 1993.
- Öden, Merih. *Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.
- Öncel, Muallâ, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan ve Cenker Göker. *Vergi Hukuku*, 32. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2023.

- Öztek, Selçuk. *Türk Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf ve Temyiz*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Öztürk, K. Burak. “Fransa ve Türkiye’de Uluslararası Koruma Statüsü Değerlendirme İşlemlerinin Yargısal Denetimi”. *Ankara Barosu Dergisi*, Y.77, S.3, 2019, s.95-117.
- Öztürk, K. Burak. “İdari Yargılama Hukuku Yönünden Vergi Davası Kavramına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme”. *Prof. Dr. Mualla Öncel’e Armağan, C.II*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2009. s.1111-1124.
- Pekcanitez, Hakan. “Yargıtay Yönünden Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Değerlendirilmesi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.144, 2019, s.383-419.
- Sancakdar, Oğuz. (2016), “İdari Yargı İstinaf Sistemindeki Olası Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. İçinde *Danıştay ve İdari Yargı günü 148. Yıl Sempozyumu*, 10 Mayıs 2016, s.29-115. Ankara: Danıştay Yayınları, 2016.
- Sancakdar, Oğuz. “İdari Yargıda ‘Tek Dilekçe ile Dava Açma’ (Karşılaştırmalı Hukuki Analiz)”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.9, S.2, 2007, s.223-269.
- Seçkin, Sinan. “İdari Yargıda Kanun Yollarında Parasal Sınırın Uygulanması Bakımından İdari İşlemin Konusu”. *Medeni Usul ve İcra - İflas Hukuku Dergisi*, C.19, S.55, 2023/2, 2023, s.317-358.
- Sevinç, Ekin. “İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yoluna Başvuru Hakkının Anayasal Güvenceye Sahip Olması Bakımından Ele Alınması”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.24, S.3, 2020, s.421-445.
- Söyler, Yasin ve Muhammet Yılmaz. “Temyiz Kanun Yolunda Uygulanan Parasal Sınırın Her Yıl Artırılmasının Görülmekte Olan İdari Davalara Etkisi”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.29, S.3, 2021, s.2131-2168.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku, C.I*, 5. Bası. Ankara: Yetkin Yayınları, 2024.
- Taşpınar Ayvaz, Sema. “İstinaftan Sonraki Temyiz İncelemesi ve Sonuçları”, İçinde *Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı -*

- VI (Medeni Usul Hukukunda Kanun Yolları ve Arabuluculuk Kanun Tasarısı)*, 19-20 Ekim 2007, s.151-209. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008.
- Tekgündüz, Metin. “İdari Dava Türleri ve Vergi Davası”. *Danıştay Dergisi*, Y.13, S.50-51, 1983, s.56-59.
- Turmangil, Civan. “Vergi Davasının Hukuksal Niteliği”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.39, S.1-4, 1982-1987, s.125-156.
- Türkoğlu Üstün, Kamile. *İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Ulusoy, Ali D. *İdari Yargılama Hukuku*, 3. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Ulusoy, Ali D. *Türk İdare Hukuku*, 6. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Üstün, Gül. *2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılabilir Hâller*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2018.
- Yıldırım, Ramazan, Serkan Çınarlı ve Kerim Azak. *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, C.III, 4. Baskı. Ankara: Adalet Yayınları, 2023.
- Yıldız, Hilal. “Mahkemeye Erişim Hakkı Kapsamında İdari Yargıda Parasal Sınırların Değerlendirilmesi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.168, 2023, s.199-226.
- Yılmaz, Dilşat. “Usul Ekonomisi İlkesi’ Çerçevesinde Türk İdari Yargılama Usulünde Sözlülük İlkesine İlişkin Bazı Değerlendirmeler”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.23, S.2, 2019, s.267-320.
- Yılmaz, Ejder. *Islah*, 5. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Yılmaz, Serdar. “‘Yapı Kayıt Belgesi’ Alınan Yapılar Bağlamında Depremden Dolayı İdarenin Mali Sorumluluğu Sorunsalı”, 9. *Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu Özet Kitabı*, (24-26 Mayıs 2023), s.398-399. Elazığ: Asos Yayınları, 2023.
- Yılmaz, Sevda. “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargılama Usulü Değişiklikleri”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y.7, S.28, 2016, s.415-446.

Yılmazoğlu, Yunus Emre. “2577 Sayılı Kanun’un 46. Maddesinin Birinci Fıkrasının ‘B’ Bendinin İptaline Yönelik Anayasa Mahkemesi Kararı Nedeniyle Oluşan Hukuki Durum ve Kanun Değişikliği Önerileri”. *Vergi Sorunları Dergisi*, S.423, Aralık 2023, s.31-46.

Yongalık, Aynur. “‘İstisnalar Dar Yorumlanır’ Kuralı ve Değerlendirilmesi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.60, S.1, 2011, s.1-18.

- Yararlanılan Yargı Kararları

Adana-BİM.4.İDD: E.2022/322, K.2022/227, T.17/11/2022 (KİBB).

AİHM: “*Canbaz v. Türkiye Kararı*”, B.N.3564, T.13/09/2011 (HUDOC).

AİHM: “*Papaianou v. Yunanistan Kararı*”, B.N.18880/15, T.02/06/2016 (HUDOC).

AİHM: “*Walchli v. Fransa Kararı*”, B.N.35787/03, T.26/07/2007 (HUDOC).

AİHM: “*Zubac v. Hırvatistan Kararı*” <BD>, B.N.40160/12, T.05/04/2018 (HUDOC).

Ankara-BİM.2.VDD: E.2017/1449, K.2017/1508, T.04/10/2017 (LexHBS).

Ankara-BİM.2.VDD: E.2020/413, K.2020/798, T.11/11/2020 (LexHBS).

Ankara-BİM.4.İDD: E.2022/694, K.2022/556, T.17/03/2022.

Ankara-BİM.7.İDD: E.2023/799, K.2023/1937, T.14/09/2023.

Ankara-BİM.11.İDD: E.2016/19779, K.2017/34798, S.21/06/2017 (LexHBS).

AYM: “*Abdurrahman Şanda Başvurusu*”, B.N.2014/3907, T.07/12/2016 (AYM-KBB).

AYM: “*Ali Hıdır Akyol ve Diğerleri Başvurusu*” <GK>, B.N.2015/17510, T.18/10/2017 (RG: T.24/11/2017, S.30250).

AYM: “*Ayşe Türk ve Diğerleri Başvurusu*”, B.N. 2018/1906, T.21/04/2021 (AYM-KBB).

AYM: “*Bilal Güvendi Başvurusu*”, B.N.2019/8817, T.20/12/2023 (AYM-KBB).

AYM: “*E.Ç. Başvurusu*”, B.N.2019/2490, T.03/12/2020 (AYM-KBB).

- AYM: “*Fatma Erol Başvurusu*”, B.N.2019/19988, T.30/03/2023 (AYM-KBB).
- AYM: “*Hikmet Erçin Başvurusu*”, B.N.2014/2917, T.23/01/2019 (AYM-KBB).
- AYM: “*K.V. Başvurusu*” <GK>, B.N.2014/2293, T.01/12/2016 (RG: T.06/04/2017, S.30030).
- AYM: “*Kamil Koç Başvurusu*”, B.N.2012/660, T.07/11/2013 (RG: T.10/12/2013, S.28847).
- AYM: “*Marka Madeni Yağ Sanayi Ticaret Ltd. Şti. Başvurusu*”, B.N.2018/20215, T.20/10/2020 (AYM-KBB).
- AYM: “*S.D. Başvurusu*”, B.N.2013/8884, T.13/04/2016 (AYM-KBB).
- AYM: “*Sanasaryan Vakfi Başvurusu*”, B.N.2019/6264, T.03/11/2022 (RG: T.14/12/2022, S.32043).
- AYM: “*Sedef Ural Başvurusu*” <GK>, B.N.2013/5876, T.04/06/2015 (RG: T.09/07/2015, S.29411).
- AYM: “*Türkiye İş Bankası A.Ş. Başvurusu*” <GK>, B.N.2014/6192, T.12/11/2014 (RG: T.21/2/2015, S.29274).
- AYM: “*Veli Küçük Başvurusu*”, B.N.2013/6099, T.16/07/2014 (RG: T.22/10/2014, S.29153).
- AYM: E.1985/23, K.1986/2, T.20/01/1986 (RG: T.16/04/1986, S.19080).
- AYM: E.2006/65, K.2009/114, T.23/07/2009 (RG: T.07/10/2009, S.27369).
- AYM: E.2018/71, K.2018/118, T.27/12/2018 (RG: T.15/02/2019, S.30687).
- AYM: E.2020/21, K.2020/53, T.01/10/2020 (RG: T.17/11/2020, S.31307).
- AYM: E.2020/79, K.2023/113, T.22/06/2023 (RG: T.11/10/2023, S.32336).
- AYM: E.2021/34, K.2022/21, T.24/02/2022 (RG: T.15/04/2022, S.31810).
- AYM: E.2022/89, K.2022/129, T.26/10/2022 (RG: T.29/12/2022, S.32058).
- AYM: E.2022/135, K.2023/30, T.16/02/2023 (RG: T.05/04/2023, S.32154).
- AYM: E.2023/36, K.2023/142, T.26/07/2023 (RG: T.13/10/2023, S.32338).
- AYM: E.2023/81, K.2023/184, T.26/10/2023 (RG: T.21/12/2023, S.32406).

Bursa-BİM.2.VDD: E.2022/1720, K.2023/1728, T.28/12/2023.

Bursa-BİM.5.İDD: E.2023/942, K.2023/95, T.21/11/2023.

D.2.D: E.2022/3256, K.2022/6511, T.14/12/2022 (DKA).

D.2.D: E.2023/114, K.2023/387, T.15/02/2023 (DKA).

D.3.D: E.2012/4948, K.2013/136, T.29/01/2013 (LexHBS).

D.3.D: E.2013/5412, K.2015/1549, T.23/03/2015 (LexHBS).

D.3.D: E.2015/5603, K.2019/190, T.23/01/2019 (KİBB).

D.3.D: E.2016/16314, K.2020/1152, T.02/03/2020 (LexHBS).

D.4.D: E.2016/18488, K.2021/2985, T.03/06/2021 (LexHBS).

D.4.D: E.2022/2418, K.2022/2219, T.06/04/2022 (DKA).

D.4.D: E.2022/2839, K.2022/3024, T.28/04/2022 (DKA).

D.5.D: E.2009/7217, K.2011/7571, T.15/12/2011 (LexHBS).

D.5.D: E.2012/2261, K.2014/868, T.06/02/2014 (LexHBS).

D.6.D: E.2014/9329, K.2018/6757, T.13/09/2018 (LexHBS).

D.6.D: E.2019/15827, K.2021/12130, T.03/11/2021 (DKA).

D.6.D: E.2021/8472, K.2021/10352, T.30/09/2021 (LexHBS).

D.6.D: E.2022/2390, K.2022/6754, T.07/06/2022 (DKA).

D.6.D: E.2023/565, K.2023/1983, T.23/02/2023 (DKA).

D.6.D: E.2023/4065, K.2023/6362, T.20/06/2023.

D.6.D: E.2023/6121, K.2023/6957, T.27/09/2023.

D.6.D: E.2023/6549, K.2023/6961, T.27/09/2023.

D.7.D: E.2003/1362, K.2004/2911, T.10/11/2004 (KİBB).

D.7.D: E.2010/6318, K.2014/759, T.13/02/2014 (LexHBS).

D.8.D: E.2019/7458, K.2022/4242, T.17/06/2022 (DKA).

D.8.D: E.2020/2620, K.2022/1821, T.17/03/2022 (LexHBS).

D.8.D: E.2020/4791, K.2020/4978, T.06/11/2022 (DKA).

- D.8.D: E.2021/375, K.2021/1393, T.09/03/2021 (DKA).
D.8.D: E.2021/927, K.2021/909, T.16/02/2021 (DKA).
D.8.D: E.2021/1659, K.2021/3386, T.24/06/2021 (LexHBS).
D.8.D: E.2021/2423, K.2022/7502, T.09/12/2022 (DKA).
D.8.D: E.2021/3243, K.2021/6573, T.21/12/2021 (DKA).
D.8.D: E.2021/5256, K.2021/3849, T.15/09/2021 (LexHBS).
D.8.D: E.2021/5348, K.2022/6458, T.11/11/2022 (LexHBS).
D.8.D: E.2023/6461, K.2023/7518, T.21/12/2023.
D.9.D: E.2016/15550, K.2016/5897, T.09/06/2016 (LexHBS).
D.9.D: E.2018/3288, K.2021/3683, T.07/06/2021 (LexHBS).
D.9.D: E.2022/3569, K.2022/4809, T.13/10/2022 (DKA).
D.10.D: E.2016/1055, K.2021/4869, T.18/10/2021 (DKA).
D.10.D: E.2018/4618, K.2021/5062, T.26/10/2021 (LexHBS).
D.10.D: E.2019/4841, K.2021/1104, T.11/03/2021 (KİBB).
D.10.D: E.2019/5898, K.2022/899, T.21/02/2022 (LexHBS).
D.10.D: E.2019/8904, K.2022/195, T.18/01/2022 (LexHBS).
D.10.D: E.2020/4220, K.2020/3105, T.21/09/2020 (LexHBS).
D.10.D: E.2021/819, K.2021/1097, T.11/03/2021 (LexHBS).
D.10.D: E.2021/3219, K.2021/3900, T.07/07/2021 (LexHBS).
D.10.D: E.2021/3616, K.2021/3965, T.08/09/2021 (LexHBS).
D.10.D: E.2021/3622, K.2021/3782, T.05/07/2021 (LexHBS).
D.10.D: E.2021/6518, K.2021/5275, T.03/11/2021 (DKA).
D.10.D: E.2022/2973, K.2022/2823, T.26/05/2022 (LexHBS).
D.10.D: E.2022/7049, K.2022/5037, T.09/11/2022 (DKA).
D.10.D: E.2023/215, K.2023/197, T.18/01/2023 (LexHBS).
D.10.D: E.2023/1929, K.2023/2012, T.12/04/2023 (LexHBS).

- D.10.D: E.2023/6015, K.2023/7469, T.27/11/2023.
- D.11.D: E.2002/4654, K.2005/973, T.07/03/2005 (DKA).
- D.11.D: E.2009/3478, K.2013/5826, T.31/05/2013.
- D.12.D: E.2013/1317, K.2014/381, T.06/02/2014 (LexHBS).
- D.12.D: E.2021/5657, K.2022/868, T.02/03/2022 (LexHBS).
- D.13.D: E.2016/4160, K.2022/812, T.03/03/2022 (LexHBS).
- D.13.D: E.2020/3581, K.2021/1191, T.06/04/2021 (LexHBS).
- D.13.D: E.2021/1490, K.2021/2698, T.07/07/2021 (LexHBS).
- D.13.D: E.2021/1942, K.2021/1916, T.26/05/2021 (LexHBS).
- D.13.D: E.2021/2348, K.2021/2180, T.10/06/2021 (LexHBS).
- D.13.D: E.2021/4627, K.2021/3852, T.16/11/2021 (LexHBS).
- D.13.D: E.2022/1818, K.2022/1702, T.19/04/2022 (DKA).
- D.13.D: E.2022/4911, K.2023/135, T.16/01/2023 (LexHBS).
- D.13.D: E.2023/350, K.2023/1331, T.22/03/2023 (DKA).
- D.13.D: E.2023/3158, K.2023/4218, T.19/10/2023.
- D.13.D: E.2023/3265, K.2023/4991, T.22/11/2023.
- D.15.D: E.2017/388, K.2017/2705, T.18/05/2017 (DKA).
- DİBK: E.1983/1, K.1983/10, T.29/12/1983 (RG: T.20/06/1984, S.18437).
- DİDDK: E.2014/795, K.2014/3403, T.03/11/2014.
- DİDDK: E.2020/3279, K.2021/405, T.04/03/2021 (LexHBS).
- DİDDK: E.2021/6, K.2021/7, T.08/03/2021 (LexHBS).
- DVDDK: E.2020/964, K.2021/357, T.24/03/2021 (DKA).
- Erzurum-BİM.1.İDD: E.2018/3008, K.2019/793, T.30/04/2019 (LexHBS).
- Erzurum-BİM-3.İDD: E.2023/78, K.2023/238, T.24/02/2023.
- Erzurum-BİM.3.İDD: E.2023/1510, K.2023/1625, T.29/12/2023.
- Erzurum-BİM.3.İDD: E.2023/1569, K.2023/1588, T.21/12/2023.

- Gaziantep-BİM.3.İDD: E.2018/7181, K.2020/39, T.17/01/2020 (LexHBS).
- Gaziantep-BİM.3.İDD: E.2018/9909, K.2019/2942, T.07/11/2019 (LexHBS).
- Gaziantep-BİM.3.İDD: E.2020/134, K.2020/307, T.19/03/2020 (LexHBS).
- Gaziantep-BİM.3.İDD: E.2023/173, K.2023/1748, T.29/12/2023.
- İstanbul-BİM.3.İDD: E.2020/216, K.2020/304, T.08/07/2020 (LexHBS).
- İstanbul-BİM.5.İDD: E.2016/294, K.2016/579, T.30/11/2016 (LexHBS).
- İstanbul-BİM.5.İDD: E.2017/68, K.2017/1091, T.30/06/2017 (LexHBS).
- İstanbul-BİM.5.İDD: E.2017/898, K.2017/1193, T.06/07/2017 (LexHBS).
- İstanbul-BİM.5.VDD: E.2023/2984, K.2023/6047, T.29/12/2023.
- İstanbul-BİM.6.VDD: E.2020/2774, K.2020/1768, T.22/10/2020 (LexHBS).
- İstanbul-BİM.7.İDD: E.2023/880, K.2023/2582, T.28/12/2023.
- İstanbul-BİM.8.İDD: E.2017/2659, K.2018/61, T.11/01/2018 (LexHBS).
- İstanbul-BİM.9.İDD: E.2020/682, K.2020/656, T.06/07/2020 (LexHBS).
- İzmir-BİM.1.İDD: E.2017/533, K.2017/499, T.25/04/2017 (LexHBS).
- İzmir-BİM.2.İDD: E.2017/8574, K.2018/103, T.17/01/2018 (LexHBS).
- İzmir-BİM.4.İDD: E.2017/2675, K.2017/1962, T.07/11/2017 (LexHBS).
- İzmir-BİM.6.İDD: E.2017/1511, K.2017/1324, T.12/10/2017 (LexHBS).
- Konya-BİM.1.VDD: E.2019/609, K.2020/53, T.16/01/2020 (LexHBS).
- Konya-BİM.2.İDD: E.2017/73, K.2017/463, T.04/04/2017 (LexHBS).
- Konya-BİM.2.İDD: E.2020/2306, K.2020/2310, T.22/10/2020 (LexHBS).
- Samsun-BİM.2.İDD: E.2020/624, K.2020/784, T.10/12/2020 (LexHBS).
- Samsun-BİM.2.VDD: E.2022/343, K.2022/516, T.03/10/2022 (KİBB).
- Samsun-BİM.4.İDD: E.2021/1223, K.2021/1200, T.08/12/2021.